BIBLIOTEKA
ASTIKE
broj 80 cijena 40 d
M. Puhov:
KIBORG
i druge najljepše sf pripovijetke
A. C. Clarke: PRIJE EDENA

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

Vrlo me je obradovalo pismo što sam ga dobio od SIRIUSOVOG suradnika iz Beograda, magistra književnih nauka Aleksandra B. Nedeljkovića. Kad pročitate pismo shvatit ćete zašto sam mu posvetio toliko prostora u »Riječi« (kao i to zašto sam naveo punu akademsku titulu njegovog autora). Evo prvog dijela pisma:

= Draga redakcijo, prvo dve kratke vesti. Jedna je da sad imamo prvog doktora književnih nauka koji je doktorirao baš na naučnoj fantastici. Naime, na Filološkom fakultetu u Beogradu, 29. decembra 1981, Zoran Živković je odbranio svoj doktorski rad pod nazivom »Nastanak naučne fantastike kao žanra umetničke proze«. U radu je data skica za poetiku SF, rana istorija SF, objašnjen je Verneov pristup i Wellsov pristup, osvetljen je značaj desetak velikih pisaca uključujući Clarkea, Lema, Ursulu LeGuin itd. Sem troje članova komisije (Dr. Vida Marković, Dr. Zoran Gavrilović, Dr. Nikola Milošević) i samoga kandidata, ovoj odbrani, koja je počela u 11 časova pre podne, prisustvovalo je još dvadesetak osoba, uglavnom članova beogradskog društva naučne fantastike »Lazar Komarčić«. Stečena visoka titula ujedno i obavezuje: nadajmo se da dr Zoran Zivković neće sada zanemariti oblast kojoj se posvetio, nego, naprotiv, da će u godinama koje su pred nama tek dati sve od sebe, onako kako naučno-istraživački radnik treba i mora. Druga vest: samo sedam dana pre toga, 22. decembra, Veće Filološkog fakulteta u Beogradu odobrilo je meni — da, meni, — temu za budući doktorski rad, koji tek treba da počnem da pišem. Tražio sam, i fakultet mi je odobrio, da obradim temu »Britanski i američki naučno-fantastični roman 1950—1980 sa tematikom alternativne istorije (aksiološki pristup). Primer alternativne istorije: roman COVEK U VISOKOM DVORCU Philipa K. Dicka. Čitaocima SIRIUSA ću priznati da još uvek nemam jedan deo potrebnih materijala, tako da su predamnom dve godine dramatičnog napora i danonoćnog truda. Bio bih veoma zahvalan svakome ko bi mogao da mi pomogne da pribavim primerke sledećih romana: Keith Roberts: PAVANE; Kingsley Amis: ALTERATION; Michael Kurland: THE WHENABOUTS OF BURR; Richard C. Meredith: AT THE NARROW PASSAGE i NO BROTHER, NO FRIEND; Ward Moore: BR1NG THE JUBILLEE i Harry Harrison: A TRANS ATLANTIC TUNNEL, HURRAH!. Ako sve bude u redu, kroz dve godine pozvaću sve

zainteresovane da prisustvuju odbrani moga rada.

= Dakako, najsrdačnije čestitke dru Zoranu Zivkoviću, u moje ime a siguran sam da mogu reći: i u Vaše, dragi čitatelju! Također, puna podrška i najbolje želje drugu Nedeljkoviću.

= A sad nekoliko riječi o tome zašto sam se posebno obradovao ovim dvjema vijestima. Uređujući SIRIUS gotovo sedam godina, pomišljao sam katkad je li to što radim uopće društveno koristan posao. Naime, u mnogo navrata sam nailazio na shvaćanje da je znanstvena fantastika nekakav niži žanr književnosti, ili da čak uopće nije književnost. Na žalost, opazio sam da ima i književnika koji tako razmišljaju o SF-u, naročito o SF-u kod nas. Ove prve doktorske dizertacije iz znanstvene fantastike zacijelo će bitno utjecati i na opće shvaćanje o SF-u u nas. U tome i vidim veličinu i značenje pionirskog pothvata ponajprije Zorana Zivkovića, a odmah za njim i Aleksandra B. Nedeljkovića. U svakom slučaju, to je nemjerljivo golem doprinos pravilnijem vrednovanju SF-a u nas, poticaj stavljanju toga žanra na dostojno mjesto u književnosti, ono koje mu i pripada.

= Medu Vašim pismima, dragi čitatelju, ima ih nekoliko u kojima se kritički osvrćete na naslovne stranice SIRIUSA. I o tome želim porazgovarati s Vama, no pustimo da najprije, u idućem SIRIUSU, završimo zanimljiv Leskovšekov članak o toj temi. Ujedno, neka to bude i poziv Vama da mi pišete o svom doživljavanju SF ilustracija, posebno kao omotnih stranica SIRIUSA. Naime, već iz dosadašnjih pisama vidim da se u mnogočemu slažemo, kao i to da su nam želje veće od mogućnosti...

= Pišete mi: »Vaša odluka o pooštrenju kriterija prema domaćim pričama može samo pridonijeti povećanju kvalitete. Smeta me, međutim, kada iste kriterije ne primjenjujete i na strane priče. Bezbroj puta ste odbili neku priču s obrazloženjem »da je S komponenta vrlo labava ili potpuno izostala«. Ne znam kakva bi kritika bolje od navedene pristajala priči Anđelak objavljenoj u STRIUSU broj 78. Slična je priča objavljena ne tako davno, a u njoj je zavodnik bio — vampir... Obje se priče temelje na religioznim praznovjericama, ne pokušaimjući objasniti bilo što na znanstveno utemeljen način. Da, znam, vampiri se pojavljuju i u djelu »Ja sam legenda«, ali Richard Matheson pokušava učiniti onaj znanstveni napor .., Uzgred, rekao bih da bilo koja priča ima veću šansu da bude objavljena u SIRIUSU ako se bavi seksualnim frustracijama, ali budući da de gustibus non est disputandum vjerojatno ima dosta čitalaca koji upravo to traže. Dopuštam da moja dosadašnja razmišljanja ne moraju nužno biti i jedino ispravna. Ovo pismo ispunit će svoju funkciju ako pomogne makar malo da stvorite sliku o (tako različitim) ukusima čitalaca SIRIUSA.

= Budući da ste na sve svoje dileme uglavnom i sami odgovorili, meni ne preostaje da mnogo kažem. Uostalom, već sam naširoko pisao o nužnosti postojanja malo različitih kriterija kad je riječ o domaćim i stranim pričama, pisao sam o onoj priči s vampirom, a što se tiče Anđelka i erotike, mogu reći da me Anđelak osim po imenu ničim nije asocirao na

neku religiju (zašto svemirci ne bi mahali krilima?), a da seksi-priče ne objavljujem samo zato što mi se sviđaju (a doista mi se sviđaju, priznajem, ali de gustibus...), nego zato što je sve više Vaših pisama u kojima pitate: zar su SF pisci zaboravili na one stvari? Zar misle da u budućnosti toga neće biti?

= Ja mislim da hoće. Bar u budućnosti SIRIUSA.

Vaš Borivoj Jurković

Kiborg

Mihail Puhov:

Terminator

Preveo Ivan Paprika

Samo tri dana prije saznao je Dvinski tko će mu biti kompanjon za vrijeme leta na Europu. Tada mu je šef rekao:

— Neće ti biti dosadno. Letjet ćeš s kompjuterom.

— S kime? — začudio se Dvinski.

— S kompjuterom. Europi nisu potrebni samo specijalisti nego i štošta drugo. Kompjuter s kojim ćeš letjeti, prilično je neobičan. Najnoviji model. Ujedno ćemo ga prilikom toga putovanja još jedanput provjeriti. Uostalom, i sam ćei vidjeti o čemu se radi... — Očito nije rekao baš sve.

U toku iduća tri dana Dvinski se gotovo i nije sjetio toga razgovora. Sve se vrijeme opraštao s Nastjom. Uvečer, uoči leta, rekao je Nastji:

— Znaš, ova dva iduća tjedna mislit ću samo na tebe i nitko mi u tome neće smetati.

— Zar letiš sam?

— Ako ne uzmem u obzir kompjuter.

— Baš si pravi siromašak. Kompjuteri su istina dobri, ali bez ikakva osjećaja. Bit će ti tmurno i dosadno. Zar ne?

— Ni u kojem slučaju — pobuni se Dvinski — ti ćeš sve vrijeme biti sa mnom...

Ujutro je bio na kozmodromu. Europa je, kao što vjerojatno znate, treći Jupiterov satelit. Tamo je i odjel instituta. Obična putna karavana, polagane vuče, putuje k Jupiteru samo jednom u godinu dana — pola godine tamo i pola godine natrag. U slučaju potrebe služimo se ekspresima — smanjeni obujam, nikakav komfor i golem utrošak energije. Međutim, čekanje je često skuplje i od najskupljeg goriva.

Astrodrom. Čekaonica. Granica između neba i Zemlje. Dvije grupe — oni koji odlijeću i oni koji prate. Nastje nije bilo. Tako su se

dogovorili. Žalosno je to i za onoga koga ispraćuju i za one koji ispraćaju. Možda je tugaljivije ispraćati, pogotovu ako se nećete vidjeti godinu dana.

Na orbiti su Dvinskoga već čekali. Ta ne starta baš svakog dana netko prema Jupiteru, a pogotovu ne ekspresom. Otpratili su ga u hangar. Ekspres bez glavnog bloka bio je malen, nešto kao beskrilni avion-lovac. Kraj otvorena ulaza u ekspres Dvinski se oprostio s onima koji su ga ispraćali. Tko zna po koji put saslušao je posljednje upute: kako da se vlada prilikom uzleta i posebno prilikom slijetanja. Na kraju se popeo ljestvicama u kabinu i spustio u naslonjač pred upravljačkom pločom.

Krila vrata spojila su se i ogradila Dvinskoga od ostalih ljudi

*

— Pozdravljam vas — javio se glas. — Vi ste Vladimir Sergejevič Dvinski, zar ne?

Glas je zvučao jednolično, bezbojno, kao u automata. Riječi su, međutim, bile drukčije. »Zar ne?« i Nastja uvijek tako izgovara. Čudno! Oprostio si se sa ženskim bićem i prilaziš k stroju, a riječi, koje ti je stroj rekao, iste su kao i riječi koje ti je rekla žena prilikom oproštaja. Filozofski smisao: oproštaj sa čovjekom — analogan susret sa strojem... I upravo zbog toga iste riječi? Baš glupost..

— Zdravo — odgovorio je Dvinski.

— A sada se izvolite pripremiti — reče glas. — Uskoro će start. Bojite li se osamljenosti?

— Ne...

— Onda dobro. Postoje stvari koje najprije valja proživjeti. No, u redu. Dva tjedna bit ću ja vama sve, i pilot i sugovornik. Uz to ću se i brinuti za vas. Umjesto mame. Ili djevojke. Zacijelo imate djevojku, zar ne?

— Zaručnicu.

— Kao što vidite, umijem pogađati, Volođa. Dopuštate li da vas tako zovem? Vama je trideset, a meni je nešto malo više. Ipak smo gotovo vršnjaci. Kako vam se sviđa moj prijedlog?

— Sasvim normalan prijedlog. Samo mi, molim vas, objasnite, u kakvom smo to mi smislu vršnjaci.

— Duga je to pripovijest — reče kompjuter bezbojiim glasom. — No pred nama su puna dva tjedna. Kako vaše zaručnice ovdje nema, to se o vama nema tko brinuti. Osim, naravno, mene.. Zbog toga, molim vas, zakopčajte dugmad na remenju. Polijećemo. Pušiti možete, iako je to zabranjeno. Meni dim ne smeta. Ako slučajno bukne vatra nas dvojica brzo ćemo je ugasiti.

— Ne pušim uopće.

— Izvrsno — izjavi kompjuter. — Dim mi zaista ne škodi, ali ima gadan miris. A nije baš jako ugodno ni kad moraš gasiti vatru...

*

Opterećenje ga nije ni najmanje oneraspoložilo. U tome je užitak poleta s orbite. Opterećenja su slaba, jedino što dugo traju. Prilikom uzleta sa Zemlje sasvim je obrnuto.

Blag udarac obavijestio je Dvinskoga da se poletni blok odvojio od ekspresa i, promijenivši trajektoriju, odlazi na prijemnu bazu.

— Poletni se blok odvojio. Pripremite se za beztežinsko stanje.

— Pripreman sam — reče brzo Dvinski.

— U redu. A kako ga podnosite?

— Prilično dobro.

— Izvrsno — reče kompjuter. — Čitao sam na mnogo mjesta, mnogi se boje. Osobno te osjećaje ne poznajem. Uostalom, kako vam se sviđa izraz »osjećaj«, »osjećati«? Onaj koji osjeća različite osjećaje... to bi mogao biti, pa i jest, točan sinonim za čovjeka.

U taj je tren i počelo beztežinsko stanje. Dvinskome kao da su istrgnuli naslonjač ispod njega. Padao je na pod. No to se padanje oteglo i Dvinski razumom shvati da se naslonjač nalazi sve vrijeme na svom mjestu i da je on još uza nj privezan. Ništa i nikome se nije padalo. Bila to uobičajena pojava prilikom ulaska u beztežinsko stanje.

— Mora da je to zabavno — reče kompjuter. — Čitao sam da ti se čini kao da ispod tebe nasilno izvlače sjedalo. Međutim, taj osjećaj brzo nestaje ako si dobro istreniran.

Bilo je brzo gotovo. Dvinski je bio dovoljno treniran. Odmah je pritisnuo dugme na nasloni za ruke i remenje skliznu i nestade. Dvinski je držao naslonjač da mu ne otplovi.

— Nikakva komfora, zar ne? — reče kompjuter. — Za objed je, na žalost, još rano. Želite li možda nešto popiti? Imamo na raspolaganju čaj, kavu, sokove...

— Ja bih najradije kavu — reče Dvinski.

— Baš dobro. Kada sam još bio čovjek — reče kompjuter — i ja sam više volio kavu.

*

Drugi dan leta. Dvinski, koji se prilično narazgovarao s kompjuterom, sada je počeo izbjegavati razgovor. Uznemirila ga je posljednja fraza što ju je izrekao kompjuter. »Kad sam još bio čovjek«. Što mu to znači. Šala? Čija? Konstruktorova? Ne. Bilo je nečeg stravičnog u kompjuterovim riječima, i Dvinskoga kao da je oblio led iz tuđe, skrivene prošlosti. »Kada sam još bio čovjek«...

Navečer se javi kompjuter.

— Nemojte se ustručavati. Govorite što želite. Ne bojte se, mene ne možete ni uvrijediti ni ozlijediti. I ne pomišljajte da mi je čega žao. Svi drže da sam izgubio mnogo toga. Izgubio sam nešto veliko, tvrde, a dobio vrlo malo. E, baš suprotno. Nisam izgubio gotovo ništa, a dobio vrlo mngo. Dobio sam mozak očišćen od emocija, čisto mišljenje bez

strasti koje ponižavaju čovjeka. Samo vi pitajte i ja ću odgovoriti na sva vaša pitanja.

Tu kompjuter ušuti. Dvinski je također šutio. Konačno je shvatio da nije riječ o šali. Shvatio je da je njegov suputnik kiborg — kibernetski organizam, čovjek srastao sa strojem. O takvim se pripovijedalo već stotinjak godina u bezbrojnim romanima. No, što su oni, zapravo, u stvarnosti? O tome Dvinski nikad nigdje i ništa nije čuo.

— Pogodili ste, ja sam kiborg — nastavljao je nevidljivi sugovornik. — Riječ vam je zacijelo poznata.

— Naravno.

— Ali zacijelo niste znali da se izgovara s naglaskom ha »i«. Stavljali ste nagasak na »borg«?

— Tako je — prizna Dvinski.

Da, to je ta tragedija. Sada je njemu najvažnije da li je riječ pravilno naglašena.

Uostalom, a zašto baš tragedija? Ako se čovjek na to odlučio, onda je to učinio dobrovoljno. I kako sam priznaje, njemu se ta situacija sviđa.

— S Europe će me poslati na Jupiter. Zamislite samo. Zar to nije čudo? Radit ću tamo gdje su dosad radili samo obični roboti. U vječno uzburkanoj atmosferi, na dnu oceana plinova. Sam dovijeka. Krasno, zar ne? — Dvinski je šutio. — Što se vas tiče — nastavljao je glas — vama je svejedno jesam li ja ovo što jesam, ili sam običan robot. I tu ste donekle u pravu. Ne, čak ste potpuno u pravu. Samo, ne mislite da sam ja o tome sanjario, da sam se na to odlučio dobrovoljno. No pred nama dvojicom je još mnogo i mnogo vremena, pa ćete sve čuti i saznati, ako to zaželite...

*

— Smrt, to je osamljenost. Vi nikad niste umirali, nikad niste osjećali kako vrijeme usporava svoj tok i polako se zaustavlja... No, da li vas uopće zanima sve ovo što vam pripovijedam?

— Naravno da me zanima — reče Dvinski. — Samo, to o čemu mi pripovijedate još nitko nije iskušao u praksi, točnije, ne postoji nitko, tko bi nam o tome mogao nešto reći.

— To je kolaps vremena — nastavljao je kiborg. — Ukratko, pojedinac i ostali svijet nalaze se u raznim vremenskim ravninama. U takozvanom subjektivnom vremenu smrt uopće ne postoji, jer na drugoj strani ne postoji svijest. Drugim riječima, na drugoj strani nema ničega. Svijet, pak, sa svoje strane prolijeće mimo, i za nj je to smrt. Realna je samo tuđa smrt, vlastita smrt uopće ne postoji ni za koju individuu.

— Vrlo ugodna teorija — reče Dvinski. — Vjerujem da će je mnogi prihvatiti. Jednostavno stoga, što je vrlo lagodno osjećati se besmrtnim, makar to bili samo u vlastitu vremenu.

— Besmrtnost u statičkom svijetu nije ništa ugodno — reče kiborg. — Ipak, nema nikakva smisla bojati se smrti. Svemir se zaustavlja u svijesti umirućega, i gotovo. Da sam to znao u trenutku kad mi je trebalo da to znam, nikad ne bih stigao ovamo. Međutim, vjerovao sam da je smrt moguća i za subjekt, individuum. Ipak, priznajem da se moj izbor pokazao mnogo boljim nego što sam očekivao... Sada sam, kao što vidite, shvatio mnogo toga. Siguran sam da ne možete ni zamisliti koliko je moćan instrument ovaj moj sadašnji mozak! Uostalom, mogućnosti čovjekove mašte vrlo su ograničene.

— A vaše? — upita Dvinski.

— Moje? To je drugo. Jer nisam iskušao što je to smrt... Sve se dogodilo mnogo mirnije. Nesretan slučaj, i ja u nesvijesti. Zatim su mi na operacijskom stolu izravno ponudili izbor: ili — ili. Naravno, nisu mi nudili smrt. Nudili su mi život koji me je uvijek plašio. Tada sam odlučio neka sve nestane, neka ne bude nikakve ljuske, nikakva omotača. Nešto prije toga razišao sam se sa ženom. Vjerujem da se pod njezinim utjecajem i rodila ta misao. »Ti si dobar«, stalno mi je govorila, »ali bez osjećaja. Kao robot. Za tebe bi bilo najbolje da si kompjuter.«... Nismo uspjeli uskladiti naš zajednički život — pripovijedao je kiborg. — Živjeli smo u braku pet godina. Volio sam je ali sam bio vrlo ljubomoran. Tek danas shvaćam: pretjerano ljubomoran. U ono mi se vrijeme činilo da je ona suviše lakomislena.

— Samo vam se činilo?

— Da — potvrdio je kiborg. — Bila je vrlo lijepa. I inteligentna. No, mene bi ponekad spopalo. Gadna je to stvar, ta ljubomora. U čovjeku se rađa uznemirenost i pustoš, a poslije toga tu pustoš, tu prazninu, preplavi nešto crno, odnekud iz dubine. I odmah postaneš potpuno drugi čovjek. I činiš stvari zbog kojih poslije žališ. I te kako žališ! No sam ubijaš sve oko sebe, pa i sebe osobno.

— Kako to mislite? — upita Dvinski.

— Bio sam se već rastao od nje — nastavljao je kiborg. — Ona je otputovala na godišnji odmor. Jednu sam večer uključio videofon. I vidio je vedru, veselu. Pripovijedala mi je kako se odmara, s kime se druži. Kad je razgovor bio završen, nisam se mogao smiriti. Zašto je vesela? S kime je bila. Gorke su mi se misli rojile glavom, iako na to više nisam imao nikakva prava. No baš zbog toga činile su mi se još vjerodostojnijima. Izletio sam iz kuće, uzeo elektrokabinu, usmjerio upravljački sistem na grad u kojem je bila na godišnjem odmoru. Razbio sam zatim ograničivače brzine i brzinsku polugu pomaknuo na najveću moguću brzinu. Izvan grada kabina se srušila i zabila u obližnju šumu... Ljubomora je strašna stvar. Sada mnoge stvari gledam i shvaćam drugačije. I kad bih se mogao vratiti prošlosti, sve bi krenulo drugim putem. Ne smijemo gledati na ženu kao na svoje vlasništvo.

— Jeste li sigurni da ste je zaista voljeli? — upitao je Dvinski pošto je trenutak-dva razmišljao.

— Svakako. A siguran sam da je i ona mene voljela. Ona je, naime, takvo biće. Siguran sam da me je voljela. I voli sve do ovog trenutka... Naravno, na svoj način. Ona o tim stvarima gotovo da i nije govorila, ali postoji i ono što čovjek osjeća i zna sam po sebi. Zar ne?

— Po svoj prilici, imate pravo — složio se Dvinski.

*

Od dana starta prošao je cio tjedan. U razgovorima s kiborgom proletio je gotovo neopazice. Ekspres je prolazio kroz pojas aste-roida, koji se tradicionalno smatrao zonom povećane opasnosti. U usporedbi s drugim dijelovima Sunčeva sistema, vjerojatnost sudara ovdje se zaista povećavala i do tisuću puta, no ipak je ostajala neznatna.

— Kako bi bilo da sam skuham kavu? — upitao je Dvinski.

— Zar vam se ne sviđa kako ja kuham?

— Sviđa mi se. Kako da ne. No ja još nikad nisam kuhao kavu u beztežinskom stanju. Meni se čini, kad vas gledam, da ovdje kuhate kavu gotovo isto kako se kuha na Zemlji. Možda će mi se vaša kava još više svidjeti, pošto jednom i sam skuham.

— Onda na posao — reče kiborg. — Istina, to nije po pravilima. Mi smo, naime, u području asteroida i tada putnici moraju sjediti na svojim mjestima. Može doći do naglog ubrzanja, udara. Ekspres iznenada izmiče kakvom asteroidu a vi ulijećete u nešto glavom. No baš nas briga za pravila. Jednostavno, čovjek ne može čitavih četrdeset sati provesti vezan u naslonjaču. Bilo bi previše i ako ne bi smio ustati iz naslonjača.

Dvinski je prtljao oko kuhinjskog automata. U principu, ekspres je mogao prevoziti odjednom petoro ljudi. Sada su četiri naslonjača bila demontirana i bilo je dovoljno mjesta. Kuhinjski se automat nalazio straga, desno od naslonjača. Odmah uz automat bio je iluminator, a iza prozirnog stakla praznina ispunjena crninom neba. Prozor u tamnu pustoš osutu sitnim zvijezdama, kao kavin prah sa šećerom prije nego što sve zakuhate na turski način.

Kako se to radi u beztežinskom stanju? Vrlo jednostavno, Nastenjka. Elementarno, voljena. Tekućina se malo namagnetizira, zatim se džezva naelektrizira ili namagnetizira. I sada to više nije džezva, nego magnetna stupica. Sada ćemo piti tursku kavu iz magnetnih šalica...

Odjednom nešto istrgnu Dvinskome džezvu iz ruke i baci ga naprijed — mimo iluminajora, glavom prema upravljačkoj ploči, metalnim uglovima i električnom naponu. Međutim, nije udario o upravljačku ploču. U posljednji tren, tik uz ploču, nešto ga je zaustavilo, zakočilo i postavilo na noge, a zatim ga bacilo ravno u

naslonjač. Nakon toga osjetio je veliko opterećenje...

*

Dvinski je pregledao kabinu. Nešto malo kave, svega dvije majušne šalice, a ipak je kabina bila sva umrljana. Sada je Dvinski puzao po podu s krpom u ruci i brisao mrlje. Kiborg mu je pomagao.

— Moraju biti još dvije barice u kutu... Tako, samo još malo više udesno.

— Točno — potvrdi Dvinski brišući mrlju krpom. — Kako ih, molim vas, otkrivate? Zar imate oči i u kabini?

— Ni govora — odvrati kiborg. — Moje oči gledaju samo u okolni svemir. Imam, međutim, inercijske receptore.

— Želite reći da reagirate na promjenu težišta?

— Upravo tako...

— Na promjenu težišta koju su uzrokovale prolivene dvije ovako male šalice kave?

— A zašto ne bih?

— Ta za to je potrebna upravo nevjerojatna preciznost.

— Ništa za to — priznao je Dvinski. U to je našao u istom kutu još jednu mrlju. — Ne, zaista ne znam ništa. No svatko sve uspoređuje sa sobom... I još jedno pitanje: kako vam je uspjelo manevrirati tako, da sam se ja našao u naslonjaču? Vjerujem, naime, da ste mi spasili život.

— Nije potrebno da mi zahvaljujete. Nas je ugrožavao meteorit. Postoji vrlo mnogo putanja koje nas izvode iz opasnosti. Beskonačno ih je mnogo. A u tom beskonačnom mnoštvu postoji jedno, istina nešto manje, ali još beskonačno, mnoštvo trajektorija na kojima vas inercijske sile bacaju u naslonjač. Što treba učiniti? Jednostavno izabrati put, optimalan po bilo kakvu parametru. Na primjer, po veličini ubrzanja.

— Ali, to je vrlo složen varijacijski zadatak! — uskliknu Dvinski. — A mora se riješiti praktički u tren oka! Zar je to također moguće?

— Zašto ne? — izjavikiborg. — Ako je rješenje istoznačno, proces njegova otkrivanja svodi se na prevođenje. To je zapravo čista lingvistika. Prevodite zadatak s jezika primarnih uvjeta na jezik rješenja. Naravno, sve se to prevodi različitim brzinama.

— A vi ste brži od svih?

— Nisam — odgovori kiborg. — Kako piše u anketnim podacima o meni, ja vladam savršeno oboma jezicima. Uopće ne moram prevoditi. Čim je zadatak postavljen; odmah znam i rješenje.

— Dobro čujem što ste rekli — reče Dvinski. — Uostalom, ako taj posao obavljate instinktivno, kao što ja prelazim ulicu, onda mi je jasna i bit svega toga. Jedino ne shvaćam, kako to da se nisam našao u naslonjaču naglavačke? Ipak, čini mi se da je i to za vas vrlo jednostavno...

— Svakako — složi se kiborg — mogu vas staviti u bilo koji

položaj u odnosu na kabinu. Mogu vas posaditi u naslonjač, pritisnuti licem uz iluminator, položiti vašu ruku na upravljačku ploču, natjerati vas da pritisnete bilo koje dugme. Naša je ručna upravljačka ploča obična fikcija. Kada brodom upravlja običan robot, pilot uvijek može preuzeti upravljanje. Drugačije je u našem slučaju, no u principu je to i kod nas moguće. Signal s upravljačke ploče prekida moje komande, no o meni ovisi hoće li upravljačka ploča djelovati.

— Zašto je to učinjeno? — upita Dvinski. Ponovo ga na tren zahvati poznati osjećaj, kao da ga je stresa zimnica. — Znate li možda, radi čega?

— Nitko to nije predvidio — reče kiborg. — Svi su vjerovali da pilot uvijek ima mogućnost da preuzme upravljanje brodom. U praksi je ispalo drukčije. I to je u redu, čovjek je uvijek u vlasti emocija. Mogu se pojaviti halucinacije, može poludjeti, može ga zahvatiti crni val iz dubine psihe. Svašta se može dogoditi čovjeku.

— A vama?

— Na moju duboku žalost — reče kiborg monotonim glasom — ništa.

*

Dvinski je uživao gledajući Jupiter. Nikad u životu nije vidio veličanstveniji prizor. Istina, i Zemlja se duboko doima kad je gledaš iz svemira, no navikli smo na Zemlju. Jupiter je nešto drugo. Ne postoji takva filmska vrpca kojom bi se moglo prenijeti pogled na Jupiter s udaljenosti od milijun kilometara. Bezdane dubine atmosfere, reljefnost tajfuna, beskrajne trake oblaka, tone i tone satelita. I k tome još bezbroj stvari za koje ne postoje u ljudskom jeziku da ih se opiše.

Ekspres je jurio da stigne na Europu. Kočenje je počelo ubrzo poslije izlaska iz polja asteroida. Osnovna je brzina bila smanjena. Čak i najsloženiji manevar — gravitacijsko kočenje prilikom prolijetanja mimo Kalista i Ganimeda — bio je završen. Sada se ekspres, gotovo potpuno ugasivši brzinu, približavao Europi. Njen pjegavi disk visio je ispred ekspresa, veći nego što je Zemljin kad ga gledate sa stacionarne orbite. I naglo se povećavao.

— Nadam se da niste zaboravili kako se valja vladati pri slijetanju? — upitao je kiborg. — Još nekoliko minuta pa ćemo ući u atmosferu. Kada brzina padne na tisuću kilometara na sat, ispustit ću krila. Zapravo, najprije padobrane kočničare. Najprije one tračne, a poslije toga obične. Četiri ih je. Prekrasno se doimaju na nebeskoj pozadini. Kao buket od četiri cvijeta. Iako bi se meni više sviđalo da su samo tri.

— Zbog čega?

— No, na primjer, parni broj cvjetova stavlja se na grobove — reče kiborg. — Osim toga, padobrani me podsjećaju da nisam potpuno živ.

Neko su vrijeme šutjeli.

Europa je postala veća od Jupitera. Sada je zauzimala pola neba..

Više se nije povećavala, ali su joj pjege postajale sve veće.

— Vrijeme je da se počnemo opraštati — reče kiborg.— Nadam se da naši razgovori nisu otišli u vjetar. Vi se meni sviđate, Voloña. Glavno vam je u životu da čuvate svoju zaručnicu. Ne prepuštajte se ljubomori. Muškarac mora znati opraštati. Danas nikad ne bih postupio onako kako sam postupao ranije. Želio bih da je uvijek volite. I da se moja bolna historija ne ponovi.

— I vaša je žena griješila, nije ni ona imala pravo — reče Dvinski. — Kako ja gledam na stvari, voljela je da vas muči. Žena se mora vladati drukčije. Naravno, ako voli.

— Ona je mene voljela — ponovio je kiborg. — Postoje stvari koje čovjek zna. Uostalom, molim vas obratite pažnju na krajolik. Stijene ove Europe nisu isto što i tamo nekakve Alpe u Evropi! A kakva, zapravo, mora da bude žena, po vašem mišljenju?

Nebo se u iluminatorima obojilo u crveno: ekspres je užario zrak. Stijene su bile daleko dolje, divlje, nedirnute civilizacijom. I stvarale su dugačke sjene. Letjelica se približavala liniji terminatora — dolje je zalazilo sunce, iako je na stotinu kiometara visine bilo još prilično visoko. Još malo i ugledat će tamnu stranu satelita. Tamo je centar, spušta se noć i ljudi polaze na spavanje.

— Žena mora biti dobra — reče Dvinski. — Kao moja Nastja.

— Zove se Nastja?

— Jest. Zbog čega pitate?

— Samo onako — reče monotono kiborg. — Zaista glupo. Zacijelo je vrlo lijepa?

— Upravo savršeno lijepa — reče Dvinski — iako mi se njeno lice nekako gubi, ne mogu da je zamislim kao da mi je pred očima. Jasno se sjećam samo madeža na licu.

— Madeža na licu?

— Da, ima malešan madež pokraj lijevog oka. No dobro joj stoji. Jedino mi se njeno prezime ne sviđa. No to je stvar koja se može izmijeniti, zar ne? — reče Dvinski.

— A kako joj glasi prezime? — upita polagano kiborg.

— Prezime? — Dvinski navede prezime. — Što će vam njezino prezime?

Kiborg nije odgovorio. Nekoliko se trenutaka osjećala u zraku neugodna tišina. I odjednom se razbila. U reproduktorima je zazviždalo i zajaukalo. To je Dvinski već svojedobno čuo. Bio je to radio-glas Jupitera, pretvoren u zvuk. No zbog čega je kiborg uključio prijemnik ne odgovorivši na postavljeno pitanje?

Ekspres se u nešto upro. To su bili padobrani koji su smanjivali preostalu brzinu.

Ponovo beztežinsko stanje. Bez upozorenja, bez poziva da zategne

remenje. Površina satelita poletjela je prema gore, nagnula se i prevrnula. Ekspres je padao. Projurilo je nebo, pusta praznina ispunjena crninom. U daljini poiavio se čudan raznobojan buket. Četiri nebeska cvijeta, obojeni padobrani bili su otpušteni.

— Zbog čega ne izbacujete krila?

Kiborg je šutio. Ili se odgovor izgubio u grohotu radija.

— U čemu je stvar? — počeo je vikati Dvinski. Satelit se polako okretao u iluminatorima. Odozdo, Slijeva, Zdesna. Odozgo. I ponovo odozdo. Ekspres se okretao i prevrtao.

— Što se dogodilo?.

Bez odgovora.

Što se moglo dogoditi? »Na žalost, ništa«. S onu stranu iluminatora samo nebo i stijenje. Stijenje je sve bliže i nebo je sve bliže. I neobičan grohot radija.

Dvinski se trgnuo i pošao k upravljačkoj ploči. Još nije kasno. Valja samo uključiti motor i pustiti krila. S kiborgom se nešto dogodilo. No kasnije ćemo razabrati u čemu je stvar.

Motor je oživio sam. Brod se propeo. Dvinski je bio istrgnut iz naslonjača i bačen naprijed na oštre uglove. To se već jednom događalo.

Nije udario glavom o upravljačku ploču. Ne, nego je nepokretno visio u kabini. Nešto je zakočilo opasno kretanje

A zatim je netko udaljavao od njega upravljačku ploču, polako okrećući kabinu i približavajući mu očima iluminator. Zatim je pritiskao, snažno pritiskao iluminatorom njegovo lice.

Opterećenje je bilo nepodnošljivo. Dvinski se nije mogao ni maknuti, ali je mozak radio. Sjetio se svega što mu je kiborg govorio: »Roboti su dobri, no bezosjećajni«, »Stoput sam se zaklinjao da se to više neće ponoviti«, »Bio sam spreman da ubijem svakoga«. »Danas tako ne bih postupio.« »Meni se neće ništa dogoditi«, »Zove se Nastja?«, »A kako joj je prezime?«, »I ima madež na lijevom obrazu? Zar ne?... «

Podudarnost? Besmislena podudarnost? Slučaj? Ne, ne, ne.

Kada je već ugledao mjesto na kojem će se ekspres zabiti u stijenje, nepoznata sila otrgla ga je od iluminatora i bacila u naslonjač.

*

Dvinski je otvorio oči na Europi, u bolnici. Uz njega su stajali liječnik i upravnik stanice.

— Baš si junačina — rekao je upravnik stanice. — Ekspres si spustio pravim čudom. Što se to dogodilo?

Dvinski je šutio.

— Već smo te odavno pratili. Sve je išlo po programu, ali odjednom kao da je stroj pobjesnio. Istrgnuo si ga od same površine. Što se dogodilo?

— Ekspres je spustio kiborg — rekao je na kraju Dvinski.

— Nije. On i jest prvi uništen. To znamo sigurno, no uzroci nam nisu shvatljivi. Ne razumijemo... Kakav li je to samo bio kompjuter. Malone čovjek. A sada...

Upravnik stanice neveselo se osmjehnuo.

— To jest, izvana je sve čitavo, ali je to sada samo sanduk s mikroshemama. Asocijativne veze su razorene, ograničitelji-osigurači uništeni, pamćenje izbrisano. Kibernetici kažu da to nije moguće. Zar ti zaista nisi ništa opazio?

Dvinski je šutio. Upravnik stanice ponovio je tužno:

— Kakav je to samo bio sjajan kompjuter! San ...

Hladne jednadžbe

Tom Godwin:

The Cold Equations

Preveo Zoran Milović

Određene pripovijetke izgleda kao da u sebi sadrže sve osnovne osobine svoga žanra ili svojih autora. Takve priče kritičari ponekad nazivaju kamenovima kušačima, po crnom kamenu što se upotrebljava pri određivanju čistoće zlata ili srebra. Pripovijetka koja bi se mogla nazvati kamenom kušačem hard-core SF-a jest prozno djelo Toma Godwina »**Bešćutne jednadžbe**«.

To je također kamen kušač i za kempbelovsku znanstvenu fantastiku, premda se pojavila pri kraju Campbellova utjecaja na žanr, a objavljena je nekoliko godina nakon pojave novih časopisa što su sa sobom donijeli i nove vizije. I druge bi priče — Asimovljev »Nightfall« (objavljen i u »Sinusu-«), te Meinleinov »Universe« — mogle predstavljati jednako dobar izbor, no filozofija i položaj u »Bešćutnim jednadžbama« toliko su pročišćeni, toliko oslobođeni svih nepotrebnih detalja, da kempbelovska poruka sja kroz tu priču nepomućenim sjajem.

Campbellova filozofija bila je eksperimentalna i pragmatična. »Dokaži, Testiraj!«, govorio je. »Da li djeluje?« O superiornosti ljudske vrste imao je određene ideje koje su znale obeshrabriti neke njegove autore, uključujući i Asimova; inzistirao je, na primjer, da će čovječanstvo, bez obzira na to koliko inferiorno moglo izgledati izvanzemljanima, ili ma koliko možda bilo manje razvijeno od civilizacije stranaca, uvijek, iz bilo kakva susreta izići pobjednikom. Nije bio dokraja protiv ideje da bi čovječanstvo mogle uništiti neke prirodne sile, premda je preferirao priče u kojima je čovjek preživljavao zahvaljujući svojoj upornosti i žilavosti.

No, ono sto je najviše cijenio i želio bilo je testiranje ljudskih osobina u epruveti krajnjih, konačnih situacija. Kad je u pitanju život ili smrt, osobito život ili smrt cijelih vrsta, koje će vrijednosti biti sačuvane? Hoće li se i dalje vjerovati u ono što je očigledno pogrešno,

pa čak i fatalno? U kempbelovskim pričama likovi ili nastavljaju svoju ludost i nestaju, ili se iskustvom ili umnim naporom mijenjaju, prilagođavaju i preživljavaju. Ovakav je pristup često dovodio do toga da su likovi i dalje djelovali s onu stranu uvjerljivosti, ili su pak prihvaćali drukčije poglede onako kako bi se to vrlo rijetko događalo u stvarnom. Ovakve pripovijetke čitalac bi trebao shvatiti kao kempbelovske parabole, kao svojevrsne misaone eksperimente.

Neke od tih karakteristika postoje i u »Bešćutnim jednadžbama«. Marilyn Lee Cross malo je odveć nemoćna i malo previše toga ne zna, da bi čitalac povjerovao, a u nesposobnosti da shvati situaciju uporna je i onda kad je čitalac već odavno sve shvatio. »Bešćutne jednadžbe« ilustriraju Heinleinove tri osnovne radnje u priča koje se bave ljudima: momak-susreće-djevojku, Mali krojač (osoba koja rje-šava problem, ili više njih), te čovjek-koji-je-naučio-bolje. Priča po-činje kao da bi mogla biti: Mali krojač, ili možda momak-susreće-djevojku, no na kraju postaje žena-koja-je-naučila-bolje.

Zapravo, djelovanje ove priče ovisit će o tome hoće li čitalac radnju identificirati kao romantičnu verziju Malog krojača ili ne. Čitalac je uvjetovan da očekuje kako će na kraju djevojci život biti spašen, kao što se to zbiva u tisućama drugih priča. Tek postepeno on postaje svjestan da uopće nije riječ o takvoj vrsti priče; prije bi se moglo reći da joj je namjera da baš takvu vrst priče uništi. Djevojka mora umrijeti. Takve su **Bešćutne jednadžbe**.

Svojevremeno su se širile zlobne glasine da je, kad je Godwin priču predao Campbeliu, djevojka na kraju bila spašena, da je Camp-bell inzistirao na tome da djevojka mora umrijeti, i da je uvjerio Godwina da priču i preradi u tom smislu. O samome Godwinu ne zna se mnogo. U Enciklopediji SF-a i fantastike navodi se da je rođen 1915, da je odrastao na američkom Zapadu, da se bavio istra-živanjem ruda, i da sada živi u Nevadi. Njegova prva priča je **The Gulf Between** (**Astounding**, 1953); **Bešćutne jednadžbe** (**Asto-unding**, 1954) četvrta mu je objavljena priča. Između njih još dvije, i dvije početkom šezdesetih godina. U svemu šest priča za **Astoun-ding** i četrnaest za druge časopise, od toga trinaest između 1954 i 1958; i dva romana: **The Survivors** (1958) i **The Space Barbarians** (1964).

Da je ova priča postala djelo koje će toliko mnogo toga reći o biti jedne vrsti znanstvene fantastike svojevrsna je ironija, no da je riječ o pravom kamenu kušaču, istina je. Ako čitalac ne bude razumio ili ne bude cijenio ono što mu ova priča govori o čovjeku i njegovu odnosu prema okolini, isto kao i o ljudskosti u takvoj situaciji, onda je vjerojatno da neće cijeniti ni znanstvenu fantastiku. Također, ako čitalac bude prigovarao kako bi upozorenje trebalo biti jasnije, kako priča zapravo optužuje bešćutnost situacije i okrutna pravila, ako bude gunđao kako je pilot trebao pronaći neki način da žrtvuje sebe i tako

spasi djevojku, ili da umre zajedno s njom, a ne da nju samu pošalje u smrt, tada taj čitalac priču nije čitao na pravi način.

Jedino rješenje za **Bešćutne jednadžbe** jest oduprijeti se, ne cijeniti poruku priče, ili ne pristati na igru po tim pravilima, ako su to ta pravila; kasnije, mnoge priče »Novog vala« kazuju: »Mi protes-tiramo, mi se nećemo pokoriti, umrijet ćemo ako treba«. Ni Godwin, ni ostali hard-core SF pisci i čitaoci ne kažu da nemamo izbora: moramo naučiti pravila, a onda po njima igrati igru. Pravila **Bešćutnih jednadžbi** jesu uvjeti što vladaju na granici, gdje čovjeku nije dopuštena sentimentalnost; tu je najteži zločin neznanje, a krvnik je sam svemir koji ne brine i ne mari — u konačnoj kušnji, kamen je čvrst, a jednadžbe su bešćutne, i jedini put do spasenja vodi kroz znanje.

JAMES GUNN

Nije bio sam.

Ništa nije ukazivalo na tu činjenicu osim bijelog vrška sićušne kazaljke na kontrolnoj ploči. U upravljačkoj prostoriji nije bilo nikog osim njega; nije se čulo ništa, samo tiho zujanje motora — no bijeli se vršak ipak pomaknuo. Kad je mali svemirski brod lansiran sa *Zvjezdane prašine* kazaljka je bila na ništici; sada, sat kasnije, polako se pomakla prema gore. Upozoravala je da se u skladištu, nevelikoj prostoriji s one strane upravljačke sobe, nalazi neko tijelo koje zrači toplinu.

Moglo se raditi samo o jednoj vrsti tijela — živom, ljudskom tijelu.

Zavali se unatrag u svom pilotskom sjedalu i duboko udahne, razmišljajući što mora učiniti. On je bio SHO pilot, već odavno naviknut na prisutnost smrti, i na to da promatra smrt drugog čovjeka bez ikakvih emocija, a u ovom trenutku znao je vrlo dobro što mu je činiti. Nije bilo nikava drugog rješenja — ali je čak i jednom SHO pilotu trebalo nekoliko trenutaka da se pripremi na to da ode do druge strane prostorije i hladno, neumoljivo oduzme život čovjeku kojega još nije ni upoznao.

Naravno, on će to i učiniti. Bio je to zakon, izrečen jasno i neopozivo u mračnom paragrafu L, točka 8 Međuzvjezdanih propisa: *Svaki slijepi putnik koji bude pronađen na SHO brodu mora se izbaciti s broda odmah nakon otkrivanja*.

Bio je to zakon, i tu nije moglo biti nikakva oklijevanja.

No, nije taj zakon čovjek izabrao svojom voljom; bila je to jedina moguća posljedica svih onih okolnosti što su vladale na svemirskoj granici. Širenje galaksijom neposredno je slijedilo nakon otkrića i razvoja hiperprostornog pogona i, kako su se ljudi naseljavali duž granice, pojavio se i problem kontakta s izoliranim prvim kolonijama i istraživačkim ekipama. Goleme hiperprostorne krstarice bile su rezultat spoja ljudskog genija i napora svih Zemljana i njihova je

gradnja bila dugotrajna i vrlo skupa. Nisu bili pristupačni u toliko velikom broju da bi ih posjedovale i male kolonije kojih je bilo prilično mnogo. Krstarice su prevozile kolonizatore na nove svjetove i s vremena na vrijeme ih posjećivale, jureći po strogo određenom redu vožnje, ali nisu se mogle zaustaviti i okrenuti, da bi posjetile one kolonije za koje je bilo predviđeno neko drugo vrijeme; bilo kakvo odlaganje dolaska na neki od svjetova znatno bi poremetio njihov red vožnje i zasigurno doveo do pometnje i nesigurnosti, što bi opet ozbiljno ugrozilo složenu međuzavisnost između stare Zemlje i mnogobrojnih novih svjetova na granici.

Zbog svega toga trebalo je riješiti problem dostavljanja potrebne opreme i provijanta na one svjetove koji nisu bili tako skoro predviđeni da ih posjete krstarice i odgovor je pronađen u brodovima Servisa za hitne otpreme. Mali i sklopivi, u teretnim bi prostorima krstarice zauzimali malo mjesta. Bili su napravljeni od lakih metala i plastike, a pokretao ih je relativno jednostavan i nevelik raketni motor koji je trošio malo goriva. Svaka je krstarica nosila četiri SHO broda, i kad bi primila poziv u pomoć, najbliža bi ponovo uskočila u normalni svemir i u njemu ostala točno onoliko koliko je trebalo da se lansira SHO brod sa stvarima, opremom ili ljudstvom, a zatim bi ponovo nestala u hiperprostoru i nastavila svojom predviđenom rutom.

Krstarice koje su pokretali nuklearni konverteri nisu koristile tekuće raketno gorivo, a nuklearni konverteri bili su preveliki i komplicirani da bi ih se ugradilo na SHO brodove. Tako su krstarice morale nositi i ograničenu količinu nezgrapnog raketnog goriva koje je zauzimalo relativno mnogo toliko potrebnog prostora, pa je bilo racionirano s velikom pažnjom; kompjuteri bi odredili točnu količinu goriva potrebnu da SHO brod obavi svoj zadatak. Uzeli bi u obzir koordinate putanje, masu SHO broda, masu pilota i tereta; bili su vrlo precizni i točni i u svojim proračunima nisu previđali ni najmanju sitnicu. Naravno, oni nisu mogli predvidjeti, pa čak ni dopustiti dodatnu masu slijepog putnika.

Zvjezdana prašina primila je poruku od jedne istraživačke ekipe stacionirane na Wodenu; šestorica članova ekipe već je oboljelo od groznice koju su prenijele zelene kala mušice, a sav serum koji su imali uništio je tornado, što im je napol razorio i logor. *Zvjezdana je prašina* izvela uobičajeni manevar; vratila se u normalni svemir i lansirala SHO brod sa serumom protiv groznice, a zatim je ponovo nestala u hipersvemiru. Sada, sat kasnije, kazaljka je pokazivala da u nevelikom skladištu nije samo mala kartonska kutija seruma.

Oči mu se primiriše na uskim, bijelim vratima skladišta. Tamo — unutra — jedan je čovjek živio i disao, i upravo se počeo osjećati sigurnim. Vjerovao je da će ga otkriti prekasno da bi pilot mogao izmijeniti situaciju. I bilo je prekasno — za čovjeka s one strane vrata

bilo je zaista prekasno, i to toliko da on to uopće nije mogao ni zamisliti, prekasno na način koji će biti odviše stravičan da bi se u njega moglo vjerovati.

Nije postojalo nikakvo drugo rješenje.

Za vrijeme idućih sati usporavanja bit će potrebna dodatna količina goriva kako bi se kompenzirala masa slijepog putnika; gotovo infinitezimalno mala količina goriva koja neće nedostajati sve dok svemirski brod gotovo ne stigne na cilj. A onda, na nekoj visini koja bi mogla biti i samo tri stotine metara, ali i kilometrima velika, ovisno o masi broda, tereta i prethodnom vremenu usporavanja, ta će infinitezimalno mala količina goriva alarmirati svojim neposto-janjem; SHO brod će praskajući utrošiti posljednje kapi goriva, a onda, zujeći, nastaviti slobodnim padom. Brod, pilot i slijepi putnik stopit će se od udara u uništenu olupinu metala, plastike, mesa i krvi, olupinu zabijenu duboko u tlo. Taj je slijepi putnik potpisao svoju smrtnu presudu u trenutku kad se potajice uvukao na brod; nije se smjelo dopustiti da sa sobom u smrt povuče i druge ljude.

Ponovo pogleda izdajničku bijelu kazaljku, a onda ustade. Ono što je morao učiniti neće biti ugodno ni njemu ni slijepom putniku; što prije to završi, to bolje. Prijeđe preko kontrolne prostorije i stade ispred bijelih vrate.

— Izađi! — Izrekao je naredbu oštrim glasom, prekidajući ujednačeno mumljanje motora.

Kao da je čuo potajne, tihe kretnje u skladištu, a onda ponovo zavlada tišina. Pilot u trenutku zamisli slijepog putnika kako se još više zavlači u kut, iznenada zabrinut mogućim posljedicama svoga čina, dok mu je sigurnost koju je još maloprije osjećao nestajala sve brže.

— *Rekao sam **van**!*

Začu slijepog putnika kako se pokreće da izvrši naređenje, pa se pripremi pažljivo promatrajući vrata, s rukom u blizini blastera što mu je visio o boku.

Vrata se otvoriše i slijepi putnik zakorači u prostoriju smiješeći se.

— U redu... Predajem se. I što sad?

Bila je to djevojka.

*

Buljio je u nju šutke, dok mu se opuštena ruka njihala pored blastera, a ono što je ugledao stizalo mu je u mozak poput teškog i neočekivanog fizičkog udarca. Slijepi putnik nije, dakle, bio mušk-arac — bila je to djevojka od nepunih dvadeset godina; stajala je pred njim u malim, bijelim, sandalama, dok joj je smeđa, kovrčava kosa jedva dosezala iznad njegova ramena; jedva primjetljiv, sladak miris parfema lebdio je oko nje, a nasmijano lice bilo je uzdignuto prema gore, tako da su joj oči, bez straha, gledale ravno u njegove dok je

čekala odgovor.

I što sad? Da je to upitano dubokim, izazivačkim glasom muškarca, odgovorio bi akcijom, brzom i uspješnom akcijom. Uzeo bi identifikacijski disk slijepog putnika, i naredio mu da uđe u izlaznu komoru. A ako se ne bi pokorio, jednostavno bi upotrijebio blaster. Ne bi trebalo mnogo vremena; za nepunu minutu tijelo uljeza bilo bi izbačeno u svemir — samo da je slijepi putnik bio muškarac.

Polako se vratio u pilotsko sjedalo i pokretom joj pokazao da sjedne na kutijasti uređaj za kontroliranje raketnog motora što se nalazio na zidu. Poslušala ga je; kako je on šutio, prestala se smiješiti i na licu joj se pojavi izraz malenog psića, uhvaćenog u šteti, koji zna da mora biti kažnjen.

— Još mi niste rekli — reče ona. — Kriva sam; dakle, što će mi se dogoditi? Hoću li platiti nekakvu kaznu, ili nešto drugo?

— Što radiš ovdje? — odvrati on pitanjem. — Zašto si se sakrila na ovaj SHO brod?

— Željela sam vidjeti brata. On je s vladinom istraživačkom ekipom na Wodenu; nisam ga vidjela već deset godina, otkako je napustio Zemlju i počeo se baviti istraživačkim radom.

— Putovala si *Zvjezdanom prašinom*: prema kojem odredištu?

— Mimir. Tamo me čeka mjesto. Sve proteklo vrijeme brat nam je slao novac — ocu, majci i meni — i platio je za specijalni ling-vistički kurs koji sam pohađala. Završila sam prije no što se oče-kivalo, i tako su mi ponudili posao na Mimiru. Znala sam da će proći još najmanje godina prije nego što Gerry završi posao na Wodenu, a tek bi me onda mogao posjetiti na Mimiru. I zbog svega toga sakrila sam se u skladište. Ovdje ima sasvim dovoljno mjesta za mene i spremna sam platiti kaznu. Nas je samo dvoje — Gerry i ja — a tako ga dugo nisam vidjela; nisam htjela čekati još godinu dana da bih ga vidjela, premda sam znala da ću zacijelo prekršiti nekakav propis ako se sakrijem na vašem brodu.

Znala sam da ću zacijelo prekršiti nekakav propis. Prema tome, nitko je nije mogao okriviti zbog nepoznavanja propisa; ona je bila sa Zemlje i nije shvaćala da zakoni što vrijede na svemirskoj granici nužno moraju biti isto tako oštri i nemilosrdni kao i okolina koja ih je stvorila. Ipak, da bi se takvi kao ona zaštitili od posljedica vlastitog nepoznavanja granica, preko čitavih je vrata, što su vodila u odjeljenje gdje su bili smješteni SHO brodovi, bilo napisano upozorenje koje je svatko mogao pročitati i paziti da ga kojim slučajem ne prekrši:

NEOVLAŠTENOM OSOBLJU ZABRANJEN PRISTUP

— Zna li tvoj brat da si Zvjezdanom prašinom krenula na Mimir?

— O, da. Mjesec dana prije nego što sam napustila Zemlju, pos-lala sam mu svemirogram, javljajući mu da sam diplomirala i da *Zvjezdanom prašinom* krećem na Mimir. Već ranije sam znala da će

upravo na Mimiru biti stacioniran za svega nešto više od godinu dana. Onda će dobiti unapređenje i ostat će zastalno na Mimiru; neće više ostajati po godinu dana na tim istraživačkim putovanjima kao što to mora sada.

Na Wodenu djelovale su dvije istraživačke ekipe, i on upita:

— Kako se točno zove tvoj brat?

— Cross — Gerry Cross. On je u Grupi dva, tako mu je bar pisalo na adresi. Poznajete li ga?

Serum je bio potreban Grupi jedan; Grupa dva nalazila se četrnaest tisuća kilometara dalje, s druge strane Zapadnog mora.

— Ne, nikada se nisam susreo s njim — odvrati.

Zatim se okrenu prema kontrolnoj ploči i smanji usporavanje za djelić gravitacije; i sam je sasvim dobro znao da se konačni kraj neće moći izbjeći, i da je ovo jedini način da se bar za neko vrijeme produži cijela stvar. Nakon toga slijedio je osjećaj kao da brod iznenada propada i djevojka se, u mahinalnom pokretu iznenađenja napol pridiže s mjesta na kojem je sjedila.

— Sada se krećemo većom brzinom, je li tako? — upita ga. — Zbog čega smo to učinili?

— Da za neko vrijeme pokušamo sačuvati gorivo — reče joj istinu.

— Želite li time reći da ga nemamo dovoljno?

Odgodio je odgovor, koji će ionako morati uskoro dati, pa, umjesto toga, upita:

— Kako si se uspjela uvući kao slijepi putnik?

— Pa, jednostavno sam ušla dok nitko nije gledao — odgovori. — Vježbala sam gelanezijski izgovor s jednom od njihovih dje-vojaka, koja je upravo čistila prostorije brodskog skladišta, kad je netko došao s naredbom za neke stvari za istraživačku posadu na Wodenu. Pošto je brod bio spreman, i neposredno prije nego što ste vi stigli, uvukla sam se u skladište. Bio je to trenutni impuls da se ukrcam kao slijepi putnik — jednostavno sam željela vidjeti Gerryja. Sada, pošto me i dalje gledate tako mračnim pogledom, nisam više sigurna da je to bio baš osobito mudar impuls... Ali, ne brinite, ja ću biti uzoran kriminalac... ili će biti bolje da kažem zatvorenik?

Ponovo se nasmiješi i nastavi:

— Osim plaćanja kazne, platit ću i koliko je god potrebno za hranu. Osim toga, znam kuhati, krpati odjeću, a i mnogo drugih korisnih stvari, pa čak i nešto o liječenju.

Postojalo je još jedno pitanje koje je valjalo postaviti:

— Jesi li znala što je tražila istraživačka ekipa s Wodene?

— Ne, nisam! Nekakva oprema koja im je potrebna za posao, pretpostavljam.

Zašto se nije radilo o nekom muškarcu sa skrivenim pobudama? O nekome tko bježi od pravde i nada se da će se na jednom okrutnom,

novom svijetu moći opustiti; o nekom beskrupuloznom tipu koji se želi prevesti na neki novi svijet, ne bi li tamo pronašao nekakvo novo zlatno runo, pa da ga ukrade; o nekom abnormalnom tipu, u misiji...

Možda samo jednom za života SHO pilot bi na svom brodu uhvatio takvog slijepog putnika; čovjeka pokvarena, čovjeka podla i sebična, surova i opasna — ali nikada se nije u ovakvoj situaciji našla nasmiješena, plavooka djevojka, voljna da plati kaznu i sprem-na da radi za smještaj i prehranu, ne bi li ipak vidjela svoga brata.

Ponovo se okrene prema komandnoj ploči i pomakne prekidač šaljući signal *Zvjezdanoj prašini*.

Taj je poziv samo uzaludan pokušaj, no nije ju mogao, sve dok ne iskoristi i tu jedinu, uzaludnu nadu, jednostavno zgrabiti i gurnuti u izlaznu komoru, kao što bi to učinio s nekom životinjom — ili s nekim muškarcem. U međuvremenu, odgađanje neće biti opasno, iako brod usporava svega neznatnim djelićem gravitacije.

Iz zvučnika se začuje nečiji glas:

— Ovdje *Zvjezdana prašina*. Identificirajte se i nastavite...

— Ovdje Barton, SHO brod 34G11. Dajte mi zapovjednika Delharta.

Začu se tiho miješanje glasova dok su njegov zahtjev prenosili novi kanali. Djevojka ga je promatrala ne smiješeći se više.

— Hoćete li im narediti da se vrate po mene? — upita. Zvučnik zakrči i začu se neki daleki glas koji je govorio:

— Zapovjednicč, zahtjev sa SHO broda

— Zar će se vratiti ovamo po mene? — ponovo upita. — Zar nakon svega neću uspjeti vidjeti svoga brata?

— Bartone? — iz zvučnika je dopirao grubi i osoran glas zapovjednika Delharta. — O kakvom je to hitnom pozivu riječ?

— Slijepi putnik — odgovori Barton.

— Slijepi putnik? — pitao je zapovjednik iznenađeno. — To je, istina, prilično neuobičajeno, ali čemu hitan poziv? Otkrio si ga na vrijeme, tako da ne bi trebalo da bude neke osobite opasnosti, a pretpostavljam da si obavijestio i brodski Arhiv, kako bi njegovim najbližim rođacima mogla biti poslana obavijest.

— Zbog toga sam vas zapravo i morao pozvati. Slijepi je putnik još na brodu, a okolnosti su toliko različite od...

— Različite? — prekide zapovjednik dok mu se u glasu naziralo nestrpljenje. — Otkud sad različite. Dobro znaš da si opskrbljen strogo ograničenom količinom goriva; isto tako, vrlo dobro poznaješ i zakon, kao i ja, a on jasno kaže: »Svaki slijepi putnik koji bude pronađen na SHO brodu mora biti izbačen s broda odmah nakon otkrivanja.«

Začu se zvuk oštro i duboko uzdahnutog zraka i djevojka upita nesigurnim glasom:

— *Što želi time reći*?

— Slijepi putnik je jedna djevojka.

— *Što*?

— Željela je vidjeti svoga brata. Ona je još dijete i uopće ne zna što je učinila.

— Razumijem. — Otresitosti u zapovjednikovom glasu odjed-nom je nestalo. — I zbog toga si me zvao, nadajući se da bih ja mo-gao nešto učiniti? — Ne čekajući odgovor, zapovjednik nastavi: — Žalim... ne mogu učiniti ništa. Ova krstarica mora se držati svog reda vožnje; o tome ovise životi mnogih ljudi, a ne samo život jedne osobe. Znam kako se osjećaš ali nisam u stanju da ti pomognem. Morat ćeš sve to učiniti. Uredit ću da te povežu s brodskim Arhivom.

Jedva čujna buka što je dopirala iz zvučnika na kraju potpuno zamre, i on se ponovo okrenu djevojci.

Bila je malo nagnuta, gotovo ukočena, a oči su joj bile širom otvorene i uplašene.

— Što je želio reći time da ćete sve to morati učiniti sami? Izba-citi me iz broda... morate to učiniti... što je želio time reći? Nije valjda mislio ono što je rekao... nije mogao to misliti. Što je želio reći... što je doista želio time reći?

Vrijeme koje joj je preostalo bilo je odviše kratko da bi se mogao dopustiti ugodnost laži koja ne bi bila ništa više osim okrutne prijevare, iluzije kojoj bi ionako uskoro došao kraj.

— Mislio je točno ono što je rekao.

— Ne! — trgnuvši se, odskočila je unatrag, kao da ju je upravo udario, a jedna joj se ruka napol podiže, kao da ga pokušava otjerati od sebe dok joj se u očima nazirala nevjerica.

— Morat će biti tako.

— Ne! Vi se šalite... Vi ste ludi! Ne možete to stvarno misliti!

— Žao mi je — govorio joj je polaganim nježnim glasom. — Trebalo je da ti kažem još ranije... trebalo je ali morao sam prvo pokušati sve što sam mogao; morao sam pozvati *Zvjezdanu prašinu*. I sama si čula što mi je rekao zapovjednik.

— Ali, vi to ne možete... ako me natjerate da napustim brod, umrijet ću.

— Znam.

Tražila mu je pogledom po licu, i nevjerice joj polako iščeze iz očiju, ustupajući mjesto omamljujućoj strahoti.

— Vi... znate? — riječi je izgovarala isprekidano praznim i začuđenim glasom.

— Znam. Mora biti tako.

— Vi to i mislite... vi to doista i mislite? — tupo reče. Opustila se, naslonjena na zid, malena i mlohava, nalik na sitnu krpenu lutku. Sve protivljenje i odbijanje da povjeruje sada je iščezlo.

— Vi ćete to i učiniti... vi ćete me ubiti? — upita polaganim

glasom.

— Žao mi je — reče Barton. — Nikada nećeš znati koliko mi je žao. Mora biti tako, i nema čovjeka u cijelom svemiru koji bi to mogao izmijeniti.

— Vi ćete me ubiti, a ja nisam učinila ništa zbog čega bih morala umrijeti... ja nisam učinila ništa...

On uzdahnu duboko, umorno.

— Znam da nisi ništa učinila, dijete. Znam da ništa nisi učinila...

— SHO — oglasi se zvučnik, metalnim tonom. — Ovdje brodski arhiv. Javite nam sve informacije sa subjektova identifi-kacijskog diska.

On ustade sa stolice i priđe joj. Ona se čvrsto uhvati za rub sjedala, a njezino, prema gore uzdignuto lice problijedilo je ispod smeđe kose, opuštenih ružom namazanih usana nalik na krvavocrven Kupidov luk.

— *Sada?*

— Potreban mi je tvoj identifikacijski disk — odgovori.

Ona pusti rub sjedala i, pipajući drhtavim i nespretnim prstima polako, preko vrata, skide lanac na kojem je bio pričvršćen plastičan disk. Barton se sagnu i pomogne joj da oslobodi diek a zatim se vrati do sjedala.

— Arhiv, evo vaših podataka: identifikacijski broj T837...

— Samo trenutak — upadoše oni iz Arhiva. — Ovo treba spremiti na sivoj karti, zar ne?

— Da.

— A točno vrijeme egzekucije?

— Reći ću vam kasnije.

— Kasnije? Ovo je izvan svih propisa; točno vrijeme subjektove smrti zahtijeva se prije...

S naporom je zadržavao hrapavost što mu se pojavljivala u glasu, a onda reče:

— Sada ćemo to učiniti mimo svih propisa... Kao prvo, čut ćete podatke s diska. Subjekt je djevojka, i ona sluša sve što se govori. Možete li to shvatiti?

Nastade kratka tišina, kao nakon šoka, a onda glas iz Arhiva nastavi tihim i gotovo krotkim glasom:

— Oprosti. Nastavi dalje.

Počeo je čitati podatke s diska; radio je to polaganim glasom, što je god duže moguće odgađajući ono što je bilo neizbježno, dajući joj vremena i pokušavajući joj pomoći da se oporavi od prvog šoka i da nastalu strahotuutopi u miru prihvaćajanja i rezignacije.

— Broj T8374 povlaka Y54. Ime: Marilyn Lee Cross. Spol: Ženski. Rođena: 7. srpnja 2160. *Imala je sama osamnaest godina*. Visina: 162 centimetra. Težina 51 kilogram. *Tako je lagana bila, a opet dovoljno teška da, poput ljuske tankom huru SHO broda doda fatalnu masu*. Kosa:

Smeđa. Oči: plave. Tjelesna građa: Lagana. Krvna grupa: O. *Irelevantni podaci.* Odredište: Port City, Mimir. *Pogrešan podatak ...*

Završi čitanje i doda:

— Javit ću vam se kasnije

Zatim se ponovo okrenu djevojci, koja se stisla uza zid i promatrala ga pogledom tupe fasciniranosti.

— Oni očekuju da me ubijete, nije li tako? Oni žele da ja budem mrtva, zar ne? Vi, i svi oni na krstarici želite da umrem, je li tako? — A onda se tupost u glasu izgubi i pretvori u glas uplašena i zbunjena djeteta: — Svi žele da umrem, a ja ništa nisam učinila. Nikoga nisam povrijedila... samo sam htjela vidjeti brata.

— Sve to uopće nije tako kako ti misliš da jest... to uopće nije tako — odgovori. — Nitko ne želi da ti umreš! nitko nikada ne bi dopustio da se završi na taj način, samo kad bi se moglo išta učiniti,

— Pa zašto je onda tako! Ne razumijem. Zašto je tako?

— Ovaj brod prenosi serum protiv kala groznice. potreban Grupi jedan na Wodenu. Njihove zalihe uništio je tornado. Grupa dva, ona u kojoj je i tvoj brat daleko je četrnaest tisuća kilometara, s druge strane Zapadnog mora, i njihovi helikopteri nisu u stanju to prijeći i pomoći Grupi jedan. Groznica je stopostotno smrtonosna, ako se serum ne primijeni na vrijeme, i šestoriea članova Grupe jedan umrijet će ako ovaj brod ne stigne na vrijeme. Ovi mali brodovi uvijek su opskrbljena točno s onoliko goriva koliko im je potrebno da stignu do odredišta i, ako ti ostaneš na brodu, tvoja težina uzrokovat će da se potroši sve gorivo prije nego što se spusti na tlo. Brod bi tada pao i uništio se, a ti i ja bili bismo mrtvi, kao i ona šestorica što čekaju serum protiv groznice.

Prošla je cijela minuta prije no što je progovorila, a dok je razmišljala o njegovim riječima, izraz tuposti i praznine nestao joj je iz očiju.

— Je li to razlog? — napokon upita. Samo to da brod neće imati dovoljno goriva?

— Samo to.

— Mogu ili poći sama ili sa sobom povesti i sedam drugih ljudi, da li je situacija takva?

— Da, situacija je takva.

— I nitko ne želi da umrem?

— Nitko.

— Onda možda... jeste li sigurni da se ništa ne može učiniti? Zar mi ljudi ne bi pomogli kada bi se to moglo? — upita.

— Svi bi ti željeli pomoći, ali nitko ništa ne može učiniti. Ja sam učinio sve što sam mogao. Pozvao sam *Zvjezdanu prašinu.*

— A ona se neće vratiti... ali tamo vani moglo bi biti i drugih krstarica, nije li tako? Zar nema nimalo nade da negdje postoji netko

tko bi mogao pomoći?

Žudno očekujući odgovor, malo se nagnula.

— Nema nikakve nade.

Riječi su odzvonile poput udarca hladnog kamena i ona se ponovo nasloni na zid, dok su joj nada i žudnja napuštali lice.

— Jeste li sigurni... jeste li sasvim sigurni da ste sigurni?

— Siguran sam. U krugu od četrdeset svjetlosnih godina nema nijedne druge krstarice; ne postoji ništa, i nitko što bi moglo izmijeniti situaciju.

Spustila je pogled u krilo i prstima stala stiskati i savijati nabor na suknji, ne govoreći više ništa, dok se polako počela privikavati na mračnu i stravičnu spoznaju o skorom kraju.

*

Ovako je bile bolje.

Ako više nema nade, tada nema ni straha, ostaje samo rezigna-cija. Bilo joj je potrebno vrijeme, a toliko ga je malo ostalo. Koliko?

SHO brodovi nisu bili opremljeni uređajima za hlađenje oplate, brzina ovih brodova morala je biti smanjena do određene razine prije ulaska u atmosferu. Oni su usporavali sa 0,10 gravitacije; svome odredištu približavali su se brzinom mnogo većom od one koju je proračunao kompjuter, *Zvjezdana prašina* bila je sasvim blizu Wodena kada je SHO brod lansiran; njihova sadašnja brzina približavala ih je planetu sve više i vise iz sekunde u sekundu. Usko-ro će stići do kritične točke, kad će ponovo započeto usporavanje. A kada to učini, njezina će težina biti umnožena gravitacijama, i iznenada će postati faktor od goleme važnosti; faktor o kojemu kompjuteri ništa nisu znali kad su izračunavali količinu goriva koja će SHO brodu biti potrebna da sigurno stigne na odredište.

Kad usporavanje jednom počne, ona će morati otići, drugog rješenja nije bilo. Samo je pitanje kad će se to dogoditi. Koliko je još dugo može ostaviti na brodu?

— Koliko dugo još mogu ostati?

Nehotice se trznu od tih riječi, toliko sličnih njegovom razmišljanju.

Koliko dugo?

Nije znao; morat će upitati brodske kompjutere. Svaki SHO brod imao je nešto viška goriva, ako bi nastala nepovoljna situacija u atmosferi planeta, a dosad je utrošeno relativno malo goriva. Osim toga, u memoriji brodskih kompjutera još su svi podaci potrebni za izračunavanje putanje i brzine SHO broda; sve dok ne stigne na odredište, ti će podaci biti pristupačni za dalje proračune. Trebalo je samo da kompjuterima dade nove podatke: djevojčinu težinu i točno vrijeme kad je reducirao usporavanje na 0.10 gravitacije.

— Bartone. — Zapovjednikov je glas došao iz zvučnika upravo kad

je otvorio usta i rukom krenuo prema prekidaču koji će ga spojiti sa Zvjezdanom prašinom: — Bartone, provjera kod Arhiva pokazala mi je da još nisi završio svoj izvještaj. Jesi li smanjio deceleraciju?

Zapovjednik je, dakle, dobro znao što je pokušavao učiniti.

— Usporavam s nula zarez deset — odgovori. — Usporavanje sam prekinuo u sedamnaest i pedeset, a dodatna težina je pedeset jedan. Volio bih ostati na nula zarez deset sve dok mi kompjuteri kažu da je sigurno. Hoćete li im postaviti pitanje?

Bilo je protupropisno da pilot jednog SHO broda bilo što mijenja u putanji ili stupnju usporavanja, podacima koje je kompjuter odre-dio unaprijed, no zapovjednik nije ni spomenuo prekršaj, niti je pitao zbog čega to čini. Nije ni trebalo da pita; da nije inteligentan i da ne razumije ljudsku prirodu nikada ne bi ni postao zapovjednikom međuzvjezdane krstarice. Umjesto svega, jednostavno reče:

— Uredit ću da se podaci prenesu kompjuteru.

Zvučnikom zavlada tišina, i on i djevojka stadoše čekati, šuteći. Neće čekati dugo; kompjuteri će odgovoriti u trenutku kad bude postavljeno pitanje. Novi će podaci biti stavljeni u čelične čeljusti prve memorije i električni impulsi projurit će složenim krugovima. Ovdje ili ondje mogao bi se oglasiti kakav relej, ili bi se kakav prekidač mogao okrenuti, no električni impulsi bit će ti koji će odgovoriti; bez razlike, bez mozga, nevidljivi, s krajnjom će preciznošću odrediti trenutak dokad će blijeda djevojka moći ostati na životu. A onda će pet malih metalnih djelića druge memorije u brzom slijedu otipkati, a druge čelične čeljusti izbaciti komadić papira na kojemu će pisati odgovor.

Kronometar na ploči s instrumentima pokazivao je 18 sati i 10 minuta, kad se iz zvučnika ponovo začuo zapovjednikov glas.

— Usporavanje ćeš početi u devetnaest i deset.

Ona pogleda prema kronometru, a onda hitro okrenu glavu.

— Da li je to vrijeme kada ću... kada ću krenuti? — upita.

On polako kimnu glavom, a ona ponovo spusti pogled u krilo.

— Uredit ću da ti jave korekcija putanje — reče zapovjednik. — U uobičajenim prilikama nikada ti ne bih dopustio ovako nešto, no razumijem situaciju u kojoj se nalaziš. Ne mogu učiniti ništa drugo osim ovoga što sam već učinio, i ti više ne mijenjaj ove nove instrukcije. Svoj izvještaj dovršit ćeš točno u devetnaest i deset. A sada, evo korekcija putanje.

Glas nekog nepoznatog tehničara pročita nove podatke, i on ih zapiše u notes ovješen na rubu kontrolne ploče. Opazi da će u nekim trenucima približavanja atmosferi usporavanje iznositi cijelih pet gravitacija — a kod pet gravitacija, pedeset i jedan kilogram postaje dvjesta pedeset pet kilograma.

Tehničar završi i Barton zaključi razgovor kratkom potvrdom onoga što je čuo.

Zatim, malo oklijevajući, ispruži ruku i isključi komunikator i zvučnik. Bilo je 18 sati i 13 minuta i sve do 19 i 10 neće imati o čemu javljati. U međuvremenu, nekako mu se činilo nepristojno i nepošteno dopustiti drugima da čuju sve ono što će ona možda reći u posljednjem satu svoga života.

Poče provjeravati stanje instrumenata, očitavajući ih namjerno vrlo sporo. Ona će morati prihvatiti okolnosti i nije postojalo ništa što bi on mogao učiniti i što bi joj pomoglo da sve ovo lakše i brže prihvati; riječi suosjećaja to bi razumijevanje i prihvaćanje samo još više odgodile.

Bilo je 18 sati i 20 minuta kada se polako pokrenula iz svoje ukočenosti i progovorila:

— Dakle, tako to mora biti sa mnom? On se okrenu i pogleda je u oči.

— Sada shvaćaš, zar ne? Nitko nikada ne bi dopustio da sve završi ovako, da je postojalo nekakvo drugo rješenje.

— Shvaćam — reče ona. Nešto od boje polako joj se vratilo u obraze, i ružom namazane usne nisu više izgledale tako živo crvene. — Nema dovoljno goriva da bih i ja mogla ostati; kada sam se sakrila na ovaj brod, upala sam u nešto o čemu nisam imala pojma i sada moram to platiti.

Prekršila je zakon koji je formulirao čovjek, i koji je određivao da je ZABRANJEN PRISTUP, no kazna nije bila onakva kakvu bi čovjek odredio ili želio; bila je to kazna koju čovjek nije mogao opozvati.

Fizički je zakon određivao: *količina goriva h bit će dovoljna da SHO brod mase m sigurno stigne na odredište; a drugi je fizički zakon određivao: količina goriva h neće biti dovoljna da SHO brod mase m plus x sigurno stigne na odredište.*

SHO brod se pokorio samo fizičkim zakonima, i nikakva ljudska sućut i suosjećaji nisu mogli promijeniti ovaj drugi zakon i spasiti djevojku.

— Ali, ja se bojim. Ne želim umrijeti... ne želim umrijeti sada. Želim živjeti, a nitko ništa ne čini da bi mi pomogao; svi me tjeraju da izađem van i svi se vladaju kao da mi se ništa neće dogoditi. Ja ću umrijeti, a nikoga uopće nije briga.

— Svi smo mi zabrinuti — odgovori on. — I ja i zapovjednik u brodskom arhivu; svaki je zabrinut, i svatko je od nas učinio koliko je mogao, iako je to premalo da bi ti se pomoglo. Nije bilo dovoljno, bilo je gotovo ništa, ali to je sve što je bilo tko od nas mogao učiniti.

— Nema dovoljno goriva... to mogu razumjeti — reče ona, kao da uopće nije čula njegove riječi. — Ali da se zbog toga mora umrijeti. Ja, jedino ja...

Koliko joj je samo bilo teško da prihvati tu činjenicu! Ona nikada nije bila u smrtnoj opasnosti; nikada nije znala za okolinu u kojoj je

čovjekov život bio isto onako krhak i kratkotrajan kao i morska pjena na kamenoj obali. Ona je pripadala blagoj i nježnoj Zemlji, u ono miroljubivo društvo koje je davalo sigurnost, gdje je mogla biti mlada, razdragana i nasmiješena, zajedno s ostalima što su nalik na nju; ondje gdje je život bio dragocjen i dobro čuvan i gdje je uvijek bilo sigurno da će doći sutrašnji dan. Ona je pripadala tome svijetu blagih vjetrova i toplog sunca, glazbe i mjesečine i ljupkog ponašanja, a ne ovoj hladnoj, pustoj i tmuroj svemirskoj granici.

— Kako mi se to samo moglo dogoditi tako strašno brzo? Prije jedan sat bila sam na *Zvjezdanoj prašini* i putovala na Mimir. Sada *Zvjezdana prašina* putuje bez mene, a ja ću umrijeti i više nikada neću vidjeti Gerryja, mamu i tatu... nikada više ništa neću vidjeti.

Oklijevao je, pitajući se kako bi joj mogao objasniti tako da doista shvati i da ne osjeća da je, na neki način, postala žrtvom jedne sulude i okrutne nepravde. Ona nije znala kakva je granica; ona je razmišljala o terminima sigurne i čuvane Zemlje. Na zemlji se lijepe djevojke ne izbacuju s broda u svemir; postoji zakon koji to zabranjuje. Na Zemlji bi njezina nevolja dospjela u sve vijesti, u sve novine i brzi, crni patrolni brod pojurio bi da je spasi. Svi bi ljudi bez obzira gdje žive, saznali za Marilyn Lee Cross i ne bi se štedjelo ni napora ni sredstava da joj se spasi život.

Ali ovo nije Zemlja i nema nikakvog patrolnog broda, postoji samo *Zvjezdana prašina* koja ih ostavlja za sobom udaljujući se brzinom mnogo većom od brzine svjetlosti. Ne postoji nitko da joj pomogne, i sutra neće više biti Marilyn Lee Cross da se smiješi na slikama i u emisijama vijesti, Marilyn Lee Cross neće biti ništa više od snažnog i bolnog sjećanja jednog pilota SHO broda, ništa više od imena zapisanog na sivu kartu u brodskom Arhivu.

— Ovdje je drugačije; tu nije kao tamo, na Zemlji — reče on. — Nije riječ o tome da nitko ne mari i ne brine, već o tome da nitko ne može ništa učiniti da ti pomogne. Granica je tako velika, a ovdje, na njezinu rubu, kolonije i istraživačke skupine razbacane su naokolo i vrlo daleko jedna od druge. Na Wodenu, na primjer, samo je šesnaest ljudi — šesnaest ljudi na cijelom jednom svijetu. Istraživačke ekipe, promatračke grupe, male prve kolonije — svi se oni bore protiv strane okoline, pokušavajući raskrčiti put onima koji će ih slijediti. Okolina uzvraća napadima, i oni koji dolaze prvi obično griješe samo jedanput. Na rubu svemirske granice ne postoji zona sigurnosti; ona i ne može postojati sve dok se ne prokrči put onima koji će doći kasnije, sve dok se novi svjetovi ne ukrote i ne nasele. Sve dotada čovjek će morati plaćati kaznu za svaku pogrešku, i nitko mu neće pomoći upravo zbog toga jer mu nitko neće moći pomoći.

— Ja sam putovala na Mimdr — reče. — Ja nisam znala ništa o granici; ja sam samo putovala na Mimir, a tamo je sigurno.

— Mimir jest sigurno mjesto, ali ti si napustila krstaricu koja te tamo prevozila.

Nekoliko je trenutaka vladala tišina.

— Isprva je sve bilo tako predivno; za mene je bilo dovoljno mjesta na brodu i uskoro sam trebala vidjeti Gerryja... Nisam imala pojma o tom gorivu, nisam sanjala što će mi se dogoditi...

Riječi su joj odlebdjele nekamo u nepoznato, i on se okrenu prema ekranu, ne želeći zuriti u nju dok se sama sa sobom bori i probija kroz crne strahote straha prema mirnom sivilu prihvaćanja.

Na ekranu, Woden je već bio lopta, obavijena plavom izmag-licom atmosfere, i plovio je svemirom na pozadini zvijezdama posute, mrtve tmine. Prostrana se masa Manningova kontinenta prostirala, nalik na gigantski pješčani sat, u dubinu Istočnog mora, dok se zapadna polovina Istočnog kontinenta još mogla vidjeti. Na rubu globusa, s desne strane, pružao se tanki rub sjenke, u kojoj je, dok se planet okretao oko svoje osi, polagano nestajao Istočni kon-tinent. Jedan sat ranije mogao se vidjeti cio kontinent, a sada je već tisućama kilometara zašao s one strane oštrog ruba Sjenke, i otišao na drugu stranu, tamo gdje se noć već spustila na planet. Tamnoplava točka, Lotusovo jezero, približavala se sjeni. Negdje u blizini južnog ruba tog jezera bio je logor Grupe dva. Tamo će uskoro pasti noć, a ubrzo nakon dolaska tame, rotacija Wodena odvest će Grupu dva izvan dosega brodskog radija.

Morat će joj to reći prije nego što bude prekasno da razgovara s bratom. Na jedan način, i za nju i za brata bilo bi bolje da ne razgovaraju, ali nije njegovo da o tome odlučuje. I za brata i za djevojku taj će posljednji razgovor biti ipak nešto beskrajno vrijedno što treba čuvati i paziti. Nešto što će sjeći poput oštrice noža, ali opet tako neizmjerno dragocjeno za sjećanje, djevojci u onih nekoliko preostalih trenutaka života, a njemu za cio život.

Pritisnu jedan gumb i preko slike na ekranu bijesnu mreža meridijana i paralela; znao je promjer planeta i mogao je procijeniti udaljenost južnog ruba Lotusova jezera od točke na kojoj će zaci s onu stranu dometa brodskog radija. Bilo je to otprilike nekih osam stotina kilometara. Osam stotina kilometara; trideset minuta — a kronometar je pokazivao 18 sati i 30 minuta. Uz dopuštenu grešku u računu, okretanje Wodena odvojit će je od bratova glasa najkasnije u devetnaest sati i pet minuta.

S lijeve strane planeta već se počeo pojavljivati rub Zapadnog kontinenta. Šest tisuća i pet stotina kilometara dalje ležala je obala Zapadnog mora i logor Grupe jedan. Upravo u središtu tog Zapadnog mora rođen je tornado; koji je takvom žestinom udario na logor da je uništio polovinu montažnih zgrada, uključujući i onu u kojoj su bile smještene i zalihe lijekova. Svega dva dana ranije tornado nije ni

postojao; iznad mirnog Zapadnog mora lebdjele su samo velike, mirne mase zraka. Grupa jedan obavljala je svoj uobičajeni, rutinski posao, ne znajući za sudar prostranih zračnih masa tamo daleko, na pučini. Udarilo je na logor bez upozorenja; razbjesnjeli. urlajući vihor s munjama jurio je da satre sve što mu se našlo na putu. Prošao je preko njih ostavljajući pustoš za sobom. Uništio im je višemje-sečni trud i osudio šestoricu ljudi na smrt, a onda se, kao da mu je zadatak bio obavljen, ponovo počeo razdvajati u mirne i nježne mase zraka i oblaka. Ali bez obzira na svu svoju kob, njegovo razaranje nije uništavalo s mržnjom, niti s namjerom. Bila je to slijepa i bezumna sila koja se ravnala po prirodnim zakonima, i svojim bi putem prošla na isti takav način, s istim takvim bijesom, čak i da čovjek nikada nije ni postojao.

Postojanje je zahtijevalo red, i reda je bilo; prirodni zakoni, neopozivi i nepromjenjivi. Ljudi su mogli naučiti kako da se koriste njima, ali ih nisu mogli mijenjati. Opseg kruga je uvijek pi puta promjer i nijedna čovjekova znanost nije to mogla izmijeniti. Kombinacija spoja A i spoja B, pod uvjetima C nepogrešivo je dovodila do reakcije D. Zakon gravitacije predstavljao je krutu jednadžbu i nije bilo nikakve razlike između pada nekog lista i tromog kružnog binarnog zvjezdanog sistema. Proces nuklearne konverzije pokretao je krstarice koje su prevozile ljude do udaljenih zvijezda; isti proces, u formi nove, s jednakim bi uspjehom taj ljudski svijet uništio. Zakoni su postojali, i cijeli se svemir kretao u skladu s njima. Duž granice poredale su se sve prirodne sile i ponekad bi uništile one koji su se s mukom probijali naprijed, krećući sa Zemlje. Ljudi s granice odavno su već naučili gorku lekciju beskorisnosti proklinjanja sila koje su ih mogle uništiti jer su te sile bile slijepe, gluhe i nijeme; isto kao što su naučili da za milost ne treba zazivati nebo, jer su se zvijezde u galaksiji okretale u svom dugom, zamahu od milijarda godina, u nepogrešivoj vlasti zakona koji nisu znali ni za mržnju, ni za samilost.

Ti ljudi s granice znali su to — ali kako je jedna djevojka sa Zemlje mogla dokraja shvatiti takvo nešto? *Količina goriva h neće biti dovoljna da SHO brod mase m plus x sigurno stigne na odredište*. Za njega, za njezinog brata i roditelje, ona je bila djevojka, slatka lica, od nepunih dvadeset godina; za prirodne zakone ona je bila x, neželjeni faktor u bešćutnoj jednadžbi.

Ona se ponovo promeškolji na sjedalu.

— Mogu li napisati pismo? Htjela bih napisati pismo mami i tati i htjela bih razgovarati s Gerryjem. Možete li me pustiti da preko tog radija razgovaram s njim?

— Pokušat ću ga dobiti — odgovori Barton.

Okrenu prekidač za odašiljanje u normalnom svemiru i pritisnu signalno dugme. Netko je gotovo trenutno odgovorio na poziv.

— Zdravo. Momci, kako je s vama sada? Da li SHO brod stiže?

— Ovo nije Grupa jedan; ovo je SHO brod — odvrati on. — Da li je tamo Gerry Gross?

— Gerry? On je s još dvojicom otišao jutros helikopterom i još se nisu vratili. Zapravo, sunce će uskoro zaći, take da bi se svaki čas trebalo da pojave ovdje. Stići će najkasnije za nepun sat.

— Možete li me spojiti s radiom u helikopteru? — upita Barton.

— Oh... Već dva mjeseca ne radi... otkazali su nekakvi čipovi, a ne možemo ih zamijeniti sve dok se iduća krstarica ne zaustavi ovdje. Da li je nešto važno? Nekakve loše vijesti, ili nešto slično?

— Da... vrlo je važno. Kad se vrati, dovedite ga odmah do odašiljača.

— Učinit ću to. Uredit ću da jedan od momaka pričeka na njih s kamionom. Da li bih mogao još nešto učiniti u međuvremenu?

— Mislim da je to sve. Dovedite ga što prije budete mogli i odmah mi javite.

Okrenuo je dugme za jačinu na minimum, što neće utjecati na signalni uređaj, odvoji notes ovješen na rub kontrolne ploče, istrgnu papir na kojem su bile zapisane koordinate i podaci za dalji let i pruži ga djevojci zajedno s olovkom.

— Bit će bolje da i Gerryju napišem pismo — reče uzimajući notes — Moglo bi se dogoditi da se ne vrati u logor na vrijeme.

Započe pisati, dok su joj prsti kojima je pri samom vrhu držala pisaljku drhtali i nesigurno se micali papirom, nervozno zastajući između riječi.

On se ponovo okrenu prema ekranu i zabulji se u njega, ali ga nije vidio.

Ona je sada bila usamljeno i uplašeno dijete koje pokušava izreći posljednje zbogom, potpuno otvarajući svoje srce. Reći će im koliko ih je mnogo voljela i neka im ne bude teško zbog nje, reći će da je ovo nešto što se mora dogoditi s vremena na vrijeme, Što se može dogoditi bilo kome, i reći će da se ne boji. Ovo posljednje bit će laž i to će se moći vidjeti jer je napisano između iskrivljenih, neravnih redova; hrabra mala laž koja će im samo povećati bol.

Brat je bio s granice, i on će razumjeti. On neće zamrziti pilota SHO broda, što nije učinio ništa da spriječi njezinu smrt; on će znati da nije postojalo ništa što bi pilot mogao učiniti. On će razumjeti, premda to neće smanjiti šok i bol, kad shvati da mu sestre više nema. Ali otac i majka — oni neće razumjeti. Oni su bili na Zemlji, i nikada nisu živjeli u svijetu gdje je granica života tako tanka, tanka crta — a ponekad je uopće i nema. Što će oni misliti o nepoznatom pilotu kojemu čak ni lice neće znati, o pilotu koji je njihovu kćer poslao u smrt?

Oni će ga zamrziti hladnom i strašnom žestinom, mrzit će ga, no to

zapravo neće značiti ništa. On ih nikada neće vidjeti ni upoznati.

Ostat će mu samo uspomene koje će ga podsjećati; ostat će samo noći kojih će se plašiti, noći u kojima će mu plavooka djevojka u sandalama dolaziti u san da ponovo umre...

*

Namršti se na ekran i pokuša misli usmjeriti nekim manje emocionalnim putovima. Nije postojalo ništa što bi mogao učiniti da joj pomogne. Ne znajući za to, osudila je samu sebe na kaznu jednog zakona koji nije priznavao ni nevinost, ni mladost, ni ljepotu, zakona koji nije znao za sućut ili blagost. Žaljenje nije imalo nikakve logike — a opet, da li je spoznavanje njegovog besmisla ikad moglo odagnati tu bol?

S vremena na vrijeme zastala bi kao da pokušava pronaći prave riječi koje bi mogle prenijeti sve ono što im je željela reći, a onda bi olovka ponovo nastavila svojim tihim šaputanjem po papiru. Bilo je 18 i 37 kad ga je dvaput presavila i napisala jedno ime. Poče pisati drugo, dva puta brzo pogledajući na kronometar, kao da se boji da bi ona crna kazaljka mogla stići do kraja prije nego završi. Bilo je 18:45 kada ga je presavila, kao i prvo, a zatim napisala ime i adresu.

Polako mu ih pruži govoreći:

— Hoćete li se pobrinuti za ova pisma da se stave u koverte i da se nalijepe marke?

— Naravno

Uze ih iz njezine ruke i smjesti u džep sive službene košulje.

— Neće biti poslana sve dok ne stigne slijedeća krstarica, a *Zvjezdana prašina* će im mnogo prije javiti što se dogodilo, zar ne? — upita.

On kimnu, a ona polako nastavi:

— To ova pisma, na jedan način, čini nevažnima, ali na drugi, ona su vrlo važna... važna su i za mene i za njih.

— Znam. Razumijem, i pobrinut ću se da budu odaslana — odvrati Burton.

Ona baci još jedan pogled na kronometar, a zatim se ponovo okrenu pilotu.

— Čini se kao da se pomiče sve brže i brže, zar ne? — upita. — Nije odgovorio ništa, nemoćan da bile što kaže, pa ona reče: — Što mislite, hoće li se Gerry vratiti na vrijeme u logor?

— Mislim da hoće. Rekli su da svakog trenutka treba stići.

Poče naprijed-natrag kotrljati olovku među ispruženim šakama, zatim ponovo podiže pogled i reče:

— Nadam se da će stići. Muka mi je i uplašena sam. Željela bih ponovo čuti njegov glas i možda se onda ne bih osjećala tako strašno usamljenom. Bojim se, kukavica sam, i ne mogu to promijeniti.

— Ne — odgovori on — Nisi kukavica. Uplašena si, ali nisi

kukavica.

— Zar tu ima nekakve razlike?

On kimnu.

— Ima. Mnogo razlike.

— Osjećam se tako sama. Nikada se prije nisam ovako osjećala; kao da sam potpuno sama i kao da nema nikoga tko bi mi pomogao i tko bi brinuo o meni. Prije su uvijek tu bili mama, tata i svi oni prijatelji. Imam mnogo prijatelja, i priredili su mi oproštajnu zabavu one noći uoči mog polaska.

Njoj za sjećanje: prijatelji, glazba i smijeh — a na ekranu Lotusovo je jezero polako ulazilo u sjenku.

— Da li je i s Gerryjem isto tako?'— upita. — Hoću reći, ako bi on što pogriješio, da li bi i on tada morao umrijeti, potpuno sam i bez ikoga tko bi mu mogao pomoći?

— Tako je duž cijele granice; uvijek će biti tako, sve dok bude postojala granica.

— Gerry nam o tome nije pričao. Govorio je kako je plaća dobra i stalno je kući slao novac jer je tatina mala prodavaonica bila dovoljna samo za najosnovnije stvari, ali nikada nam nije rekao kako je to na granici.

— Nije vam rekao da je njegov posao vrlo opasan?

— Rekao je. Spomenuo je to, ali mi nismo razumjeli. Oduvijek sam mislila da opasnost na granici zapravo znači mnogo zabave; uzbudljive avanture, nešto kao one predstave i filmovi na holoviziji. — Za trenutak na licu joj se pojavi blijed, jedva vidljivi smiješak, a onda nastam: — Samo to nije baš tako, je l' da? To uopće nije isto, jer ovdje je to stvarnost i ovdje nakon predstave ne možeš otići kući.

— Ne, ne možeš — reče on.

Pogled joj s kronometra kliznu prema vratima izlazne komore, a zatim ponovo dolje u krilo, na olovku koju je još držala u ruci. Malo se pomaknu oslanjajući se rukama o sjedalo, i jednu nogu pokrene naprijed. Prvi put ugleda Barton da na nozi nema pravu sandalu s Vege već samo jeftinu imitaciju; skupa, prava koža bila je zamijenjena nekom vrsti zrnaste plastike, srebrna kopča bila je od posrebrena željeza, dragulji su bili obojena stakalca. Tatina mala prodavaonica bila je dovoljna samo za najosnovnije stvari... Mora da je nakon druge godine napustila koledž i prihvatila se tog kursa iz lingvistike, ne bi li tako što prije stala na vlastite noge i pomogla bratu pomažući roditeljima, zacijelo negdje radeći nakon predavanja. Njezine osobne stvari koje su se sada nalazile na Zvjezdanoj prašini bit će vraćene roditeljima — niti će biti od osobite vrijednosti, niti će na povratnom putovanju zauzimati mnogo mjesta.

— Nije li... — zastane, i on je pogleda upitnim pogledom. — Nije li ovdje malo hladno? — upita, gotovo se ispričavajući. — Zar vam

ovdje nije hladno? — ponovi.

— Pa, jest — odvrati on. Neprimjetno pogleda na termometar koji je pokazivao da je u prostoriji potpuno normalna temperatura. — Da, imaš pravo, hladnije je no što bi trebalo da bude.

— Željela bih da se Gerry vrati prije nego što bude odveć kasno. Da li zaista vjerujete da će stići na vrijeme, ili ste to rekli samo zbog toga da biste meni ugodili? — upita.

— Mislim da će stići na vrijeme; rekli su da će se uskoro vratiti.

Na ekranu. Lotusovo je jezero gotovo sasvim zašlo u sjenku i mogao se vidjeti samo njegov zapadni rub. Bilo je očigledno da se preračunao u vremenu za koje je procijenio da bi mogla razgovarati s bratom. Oklijevajući, polaganim joj glasom reče:

— Njegov će logor za nekoliko minuta biti izvan dosega radija; on je na onom dijelu Wodena koji je sada u sjenci, evo ovdje — pokaza prstom na ekranu i doda: — Rotacija planeta odvest će ih na drugu stranu, pa više nećemo moći uspostaviti vezu s njima. Ako ipak stigne na vrijeme, možda neće preostati mnogo vremena, možda će kontakt ubrzo prestati. Volio bih kada bih nešto mogao učiniti u vezi s tim... Kad bih mogao, ovog bi ga trenutka odmah pozvao.

— Neće čak biti ni toliko vremena koliko ću ja još ostati ovdje?

— Bojim se da neće.

— Onda... — ispravi se i pogleda prema vratima izlazne komore, s blijedom odlučnošću u očima. — Onda ću otići kad Gerry iziđe iz dometa. Nakon toga neću više čekati... neću više imati što da čekam. — I opet joj nije mogao ništa reći. — Možda uopće nisam trebala čekati. Možda sam sebična.., možda bi za Gerrvja bilo bolje da ste mu vi javili kad sve bude gotovo.

U načinu na koji je to govorila osjećala se nesvjesna molba da joj se usprotivi, te polako nastavi:

— On ne bi želio da to učinite, da ne pričekate na njega...

— Već se polako smračuje ondje gdje je on, zar ne? Pred njim će biti cijela ta dugačka noć, a mama i tata još ne znaju da se ja nikada više neću vratiti. Svima koje volim nanijela sam bol. Nisam to željela... nisam to učinila namjerno.

— Nije to bila tvoja greška — reče on. — To uopće nije bila tvoja greška. Oni će to znati. Oni će razumijeti.

— Isprva sam se toliko bojala umrijeti da sam se vladala kukavički misleći samo na sebe. Sada razumijem i vidim koliko sam bila sebična. Strahota ovakva umiranja nije u tome što mene više neće biti, već u tome što ih nikada više neću vidjeti; nikada im neću moći reći da sam toliko razmišljala o njima; nikada im neću moći reći da sam znala koliko su se žrtvovali da bi moj život bio sretniji, da sam znala što su sve učinili za mene i da sam ih voljela više nego što sam im to ikada rekla. Nikada im ništa od svega toga nisam rekla. Takve im stvari ne

govorite dok ste mladi i život je pred vama... bojite se da bi vaše riječi zvučale sentimentalno i smiješno... Ali, kad moraš umrijeti, sve je drukčije; žališ što im nisi rekla dok si mogla, žališ što im nisi mogla reći koliko te bole sve one male ružne stvari koje si im učinila ili rekla. Poželiš da si im kazala kako nikada nisi htjela povrijediti njihove osjećaje, poželiš da znaju i da se sjećaju da si ih uvijek voljela mnogo, mnogo vtiše no što si to pokazivala.

— Takve im stvari ne moraš govoriti — reče on. — Oni to znaju i oduvijek su znali.

— Jeste li sigurni? — upita ona. — Moji su roditelji za vas stranci.

— Bilo kamo da odeš, ljudska priroda i ljudsko srce svugdje su isti.

— I oni znaju ono što sam tako željela da znaju — da ih neizmjerno mnogo volim?

— Oni su to znali oduvijek, i to mnogo bolje i snažnije, no što bi im ti ikada mogla napisati.

— Sjećam se svih onih stvari koje su činili za mene, a sada, sada mi se upravo te sitne stvari čine i najvažnijima. Gerry mi je za šesnaesti rođendan poslao ogrlicu od vatreno crvenih rubina. Bila je predivna, mora da ga je stajala cijelu mjesečnu plaću. Pa ipak, više ga se sjećam po onome što je učinio jedne noći kad je moju mačkicu na ulici pregazio automobil. Bilo mi je svega šest godina. Držao me u naručju, brisao mi suze i govorio da ne plačem, da Flossy nije otišla zauvijek i da će se vratiti čim nabavi novi krzneni kaput i da će već sutra rano ujutro biti pored moga kreveta. Vjerovala sam mu, prestala plakati i pošla u krevet, sanjajući o tome kako se ponovo vratila moja mačkica. Kad sam se idućeg jutra probudila, pored kreveta je bila Flossy, u novom novcatom krznenom kaputu, upravo onako kako je Gerry rekao da će biti. Tek mnogo, mnogo kasnije mama mi je ispričala da je Gerry u četiri sata ujutro probudio vlasnika trgovine kućnim ljubimcima, i kad se ovaj razbjesnio zbog toga, Gerry mu je rekao neka mu smjesta proda jedno bijelo mače ili će mu slomiti vrat.

— Ljudi se uvijek sjećaš po tim sitnim stvarima i to po onim sitno stvarima koje su učinili samo za tebe. Ti si za Gerryja, za oca i majku učinila isto tako mnogo sitnih stvari koje si već odavno zaboravila, ali oni ih neće nikada zaboraviti

— Nadam se da jesam. Željela bih da me se po njima sjećaju.

— I hoće.

— Željela bih... — proguta i polako nastavi: — Način na koji ću umrijeti... željela bih da nikada ne misle o tome. Čitala sam u što se pretvore ljudi koji umru u svemiru... njihovi unutrašnji organi rastrgani i razbacani, pluća među zubima, a onda, samo nekoliko sekundi kasnije... potpuno se sasuše, nemaju oblika i jezivo su ružni. Željela bih da o meni nikada ne pomisle kao o nečem tako mrtvom i strahotnom.

— Ti si njihova, njihovo dijete i sestra. Nikada o tebi neće razmišljati drugačije nego kako ti želiš; uvijek će te vidjeti onakvu kakva si bila kad su te vidjeli posljednji put.

— Još se bojim — reče. — Ne mogu to promijeniti, ali ne želim da to Gerry zna. Ako se vrati na vrijeme, vladat ću se kao da se uopće ne bojim i...

Signalno zujanje prekide je u pola rečenice, žurno i zapovjedničko.

— Gerry! — poviče ona i skoči na noge. — Evo, Gerry se javlja!

On okrenu ručicu za kontroliranje jačine i upita:

— Gerry Cross?

— Ja sam — odgovori Gerry, dok mu se negdje u dubini glasa nazirala napetost: — Loše vijesti? O čemu je riječ?

Ona odgovori umjesto njega, stojeći malo pognuta prema komunikatoru i oslanjajući se svojom malom, hladnom rukom o Bartonovo rame:

— Zdravo, Gerry — jedva primjetni drhtaj otkrivao je lažnu mirnoću u njezinu glasu: — Željela sam te vidjeti...

— Marilyn! — u načinu na koji je izgovorio ime bilo je jasno da zna u kakvoj je situaciji. — Što radiš na SHO brodu?

— Željela sam te vidjeti — reče ona ponovo. — Željela sam te vidjeti, pa sam se sakrila na brod...

— Sakrila si se na njemu?

— Ja sam slijepi putnik... Nisam znala što će to značiti...

— Marilyn! — Bio je to uzvik čovjeka koji očajnički i bez nade zove nekoga tko je već zauvijek nestao. — Što si to učinila?!

— Ja... to nije... — a tada se sva lažna smirenost raspade, i hladna, sitna ruka u grču stegnu Bartonovo rame: — Nemoj, Gerry... Samo sam te željela vidjeti. Nisam te htjela povrijediti. Molim te, Gerry, nemoj se osjećati tako...

Nešto toplo i mokro pade na Bartonovu ruku i on se iskrade iz sjedala, pomogne joj da sjedne i svinu mikrofon prema njezinim usnama.

— Nemoj se osjećati tako... Nemoj dopustiti da odem znajući da se tako osjećaš...

Jecaj koji je pokušala zadržati ustrepta joj u grlu, i brat progovori:

— Ne plači, Marilyn. — Glas mu je bio iznenada dubok i beskrajno nježan, i sav je bol iz njega nestao: — Ne plači, sestrice... ne smiješ plakati. Sve je u redu, dušo... sve je u redu.

— Ja... — donja joj usna grozničavo zadrhta i ona je stegnu zubima. — Nisam htjela da se tako osećaš... samo sam željela da se oprostimo jer za minutu moram krenuti.

— Naravno... naravno. Bit će tako, sestrice. Nisam htio da mi glas bude onakav. — Onda se glas u trenutku promijeni u brzi i hitni zahtjev: — SHO... jeste li nazvali *Zvjezdanu prašinu*? Jeste li provjerili

preko kompjutora?

— Nazvao sam *Zvjezdanu prašinu* prije skoro jedan sat. Ne može se okrenuti i doći natrag, drugih krstarica nema u krugu od četrdeset svjetlosnih godina, a SHO nema dovoljno goriva.

— Jeste li sigurni da su kompjuteri imali ispravne podatke... jeste li sasvim sigurni?

— Jesam. Zar mislite da bih dopustio da se to dogodi da nisam sasvim siguran? Učinio sam sve što sam mogao. Da je postojalo bilo što što sam mogao učiniti, učinio bih — odvrati Barton.

— Pokušao mi je pomoći, Gerry — donja joj usna više nije drhtala, a rukavi na bluzi ostadoše mokri kad je obrisala suze. — Nitko mi ne može pomoći i više neću plakati i s tobom, mamom i tatom sve će biti u redu, zar ne?

— Naravno — naravno da hoće. Sve ćemo izdržati dobro.

Njegove su riječi postajale sve tiše, i Barton okrenu jačinu na maksimum.

— Izlazi izvan dometa — reče joj. — Za nepunu minutu potpuno će nestati.

— Gerry, sve te slabije čujem — reče. — Izlaziš izvan dometa. Željela sam ti reći... ali sada više ne mogu. Moramo se tako brzo oprostiti... ali, možda ću te uskoro vidjeti. Možda ću ti doći u snove, s kosom u pletenicama, plačući zato što je mače u mojim rukama mrtvo; možda ću biti dodir lahora koji ti šapuće u prolazu; možda ću biti jedan od onih zlatokrilnih slavuja o kojima si mi pričao i pjevati svojom smiješnom glavicom tebi; možda, ponekad neću biti ništa što bi mogao vidjeti, ali ti ćeš znati da sam pored tebe. Misli o meni kao takvoj, Gerry; uvijek misli o meni kao takvoj a ne... a ne na onaj drugi način.

Utišan do šapata, zbog Wodena koji se okretao, stigao je odgovor:

— Uvijek ću te se sjećati takve, Marilyn... uvijek takve i nikada drukčije.

— Naše je vrijeme isteklo, Gerry... sada moram poći. Zbo... — riječ joj se napol slomi na usnama koje se iskriviše u grčevitu plaču. Čvrsto pritisnu ruku na usta i kada je ponovo progovorila, riječi su bile jasne i mirne: — Zbogom, Gerry.

Jedva čujne, beskrajno nježne, i s neizrecivim bolom u sebi, dopriješe iz hladnog metala zvučnika njegove posljednje riječi:

— Zbogom, mala sestrice...

*

Ostala je nepokretno sjediti u tišini što je zavladala, kao da sluša jeku riječi što su zamirale, a zatim se okrenu od komunikatora i pogleda prema izlaznoj komori. Barton povuče crnu polugu i unutrašnja vrata izlazne komore otvoriše se nečujno, otkrivajući malu golu ćeliju koja ju je čekala. Ona ustade i krene.

Koračala je uzdignute glave, dok su joj smeđi uvojci lagano dodirivali ramena; bijele sandale pomicale su se sigurno i mirno, koliko je to dopuštala ova mala gravitacija, a željezne kopče tiho su zveckale, sa sitnim svjetlima plavog, crvenog i kristalnog oko sebe. Pustio ju je da korača sama i nije se ni pomakao da joj pomogne, znajući da ona to i ne želi Zakorači u izlaznu komoru i okrenu se prema njemu, dok je samo pulsiranje na njezinu vratu pokazivalo kako joj divlje udara srce.

— Spremna sam — reče.

Barton gurnu polugu prema gore i vrata hitro kliznuše i razdvojiše ih, zatvarajući djevojku u mračnu i beskrajnu tamu. u posljednjim trenucima njezina života. Začu se jedva čujan udar zatvaranja vrata dokraja, i on trzajem spusti crenu polugu.

Brod blago zadrhta, dok je zrak u mlazu izletio iz komore, zid lagano zavibrira, kao da je nešto u prolazu udarilo vanjska vrata, a onda svega toga nestade, i brod nastavi padati mirno i jednolično.

Barton povuče crvenu polugu natrag na mjesto, zatvarajući vrata prazne izlazne komore, zatim se okrenu lagano i krenu prema pilotskom sjedalu polaganim koracima stara i umorna čovjeka.

Tamo, u pilotskom sjedalu, pritisnu gumb radija za normalni svemir. Nije bilo nikakva odgovora; nije ga ni očekivao. Njezin će brat morati čekati cijelu noć, sve dok kretanje Wodena ponovo ne omogući kontakt preko odašiljača Grupe jedan.

Još nije bilo vrijeme da ponovo počne usporavanje. Čekao je, dok je brod padao zajedno s njim, a pogonski mori tiho preli. Ugleda bijelu kazaljku pokazivača temperatre u izlaznoj komori kako se odmara na ništici. Bešćutna je jednadžba izjednačena i on je ponovo bio sam na brodu. Nešto bezlično i ružno jurilo je za njim, putujući prema Wodenu, gdje će njezin brat čekati cijelu noć, no prazni je brod još zakratko živio s prisutnošću djevojke koja nije ništa znala o silama što ne ubijaju ni s mržnjom, ni s namjerom. Gotovo se činilo kao da još sjedi, onako sitna, začuđena i uplašena na metalnoj kutiji pored njega, dok joj riječi odjekuju — progoneći — jasne i čujne u praznini što je ostala iza nje:

Nisam učinila ništa zbog čega bih trebala umrijeti... nisam učinila ništa...

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Tri postnuklearne vinjete

Henry Slesar:

Merchant, Doctor, Chief

Preveo Bruno Ogorelec

Isaac Asimov je svojevremeno rekao — otprilike — da ako pripovijetku usporedimo sa strelicom, onda je vrlo kratka priča sam šiljak takve strelice; malen ali oštar. Dobra, vrlo kratka priča, predstavlja upravo destilat onoga »što je autor htio reći«, bez ukrasa ili vrludanja.

Henry Slesar (r. 1927) često se znao okušati u toj vrlo teškoj formi i ovdje dajemo vrlo mali dio tog opusa. Zanimljivo je da je znanstvena fantastika svega oko trećine onoga što je Slesar objavio do danas. Mnogo je veći komercijalni uspjeh postizao krimina-lističkim trilerima, od kojih su neki osvojili i žanrovske nagrade. On je i laureat poznate američke TV nagrade »Emmy«. kao najbolji pisac scenarija za TV-serije 1974. godine Za ljubitelje znanstvene fantastike svakako je šteta što je Slesaru SF bio tek usputna djelatnost. To najbolje pokazuju tri priče koje objavljujemo. O njima ni riječi — same za sebe posve dovoljno govore.

Trgovac

Swanson je ušao u dvoranu Upravnog odbora dajući dojam direktorske nonšalancije kojoj su se divili čak i njegovi neprijatelji. Znalo se naširoko da je danas dan kad će on odgovarati za neuspjeh kao predsjednik Udružene muške konfekcije. Ipak, Swanson je bio mi-ran; čak i znajući da je to samo poza, protivnici su se nemirno meškoljili vidjevši tako opušteno ponašanje.

Predsjednik Upravnog odbora otvorio je sastanak bez ikakvih fanfara i smjesta zatražio izvještaj Prodajne službe. Svi su znali sadržaj izvještaja; privatnim kanalima došao je već do svakoga člana odbora. Umjesto da slušaju deprimirajuće recitiranje gubitaka, odbornici su gledali Swansonovo lice da vide reakciju na tu javnu optužbu za loše

rukovođenje.

Napokon je i na Swansona došao red da govori.

— Gospodo — rekao je bez drhtaja u glasu — kao što ste čuli, prodaja muške odjeće zapala je u tešku situaciju poslije rata. Pad dohotka nije iznenadio, no danas nas ne zanimaju ti gubici. Zanima nas prognoza da će prodaja u budućnosti još više opasti. Gospodo, suprostavljam se predviđanju Prodajne službe: uvjeren sam da će prodaja biti bolja nego ikad.

Dvorana je zabrujala; na kraju dugačkog stola netko se suho nasmijao.

— Znam da se ova moja prognoza teško može shvatiti — nastavio je Swanson — pa ću je potpuno objasniti prije nego što danas napustimo ovu dvoranu. No najprije bih želio da čujete specijalan izvještaj jednog vrlo posebnog čovjeka, profesora Ralpha Entwillera iz Američke fundacije za eugeniku.

Ustao je čovjek blijeda lica koji je sjedio na počasnom mjestu, pokraj predsjednika Upravnog odbora. Kimnuo je okupljenim odbornicima i počeo govoriti gotovo nečujno.

— Swanson me zamolio da vam danas govorim o budućnosti — reče oklijevajući. — Ja ne znam ništa o prodaji muške konfekcije. Moje je polje eugenika, a specijalnost radijacijska biologija...

— Možete li biti malo određeniji? — zamoli ga Swanson.

— Da, naravno. Bavim se mutacijama. Mutacijama koje će uskoro postati norma pri rađanju djece. Već je sada postotak mutirane novorođenčadi šezdeset pet posto, a vjerujem da će s vremenom još porasti.

— Ne razumijem — zagrmi predsjednik Upravnog odbora — kakve to veze ima s nama?

Swanson se osmjehnu.

— Ah, ima i te kako! — Zadjenuvši palac za rever sakoa i prešavši pogledom radoznala lica oko stola — Na primjer, uskoro će se prodaja šešira podvostručiti.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Doktor

Savjetnik u birou za zapošljavanje naglo je iz profesionalnog mira prešao u neprofesionalnu uzrujanost:

— Mora postojati nešto što vi možete raditi, doktore. Čovjek va-šeg obrazovanja! Rat nas nije sve pretvorio u divljake. Pa potražnja za nastavnicima se, ako ništa drugo, povećala za tisuću puta od dana A.

Dr Meigham se ispružio u stolici i uzdahnuo.

— Ne shvaćate. Ja nisam nastavnik u uobičajenom smislu riječi; nema više interesa za predmet koji najbolje poznajem. Istina, ljudi su

željni znanja; oni žele saznati što više o tome kako da se snađu u ovom razorenom svijetu koji su naslijedili. Žele saznati kako da pos-tanu zidari, tehničari i građevinari. Oni hoće znati kako da ponovo podignu gradove, kako da se strojevi ponovo pokrenu, kako da isci-jele radijacijske opekline i namjeste slomljene kosti. Također žele naučiti kako se izrađuju umjetni udovi za žrtve bombardiranja, kako se može uvježbati slijepce da budu samostalni, kako poremećene da opet razumno razmišljaju, kako deformiranima vratiti prijašnji iz-gled. To su stvari koje oni žele da ih se nauči. Znate to i bolje od mene.

— A vaša specijalnost, doktore? Mislite da za nju nema više interesa?

Dr Meigham se kratko osmjehnu.

— Ne mislim, ja to znam. Pokušao sam ljude zainteresirati ali oni me izbjegavaju. Dvadeset i pet godina učim studente kako da razviju savršeno pamćenje. Objavio sam šest knjiga, od kojih su najmanje dvije postale standardni udžbenici na sveučilištima. U toku prve godine nakon primirja oglašavao sam osmotjedni tečaj... i primio jednu jedinu ponudu. No to je moja profesija; to je ono što ja radim. Kako da svoje životno djelo prenesem u ovaj novi svijet strahota i smrti?

Savjetnik je grickao usnicu; ovo je pitanje predstavljalo izazov. Do trenutka kad je dr Meigham otišao, nije našao nikakav odgovor. Pratio ga je pogledom kako pognut izlazi iz sobe nakon razgovora i osjećao jad zbog vlastitog neuspjeha. No te noći, budeći se naglo iz već dobro poznate noćne more, ležao je budan u svome skloništu i ponovo razmišljao o doktoru Meighamu. Do jutra je već znao odgovor.

Mjesec dana kasnije pojavio se oglas u novinama i odmah izazvao veliko zanimanje:

Dr HUGO MEIGHAM raspisuje ubrzani osmotjedni tečaj »KAKO ZABORAVITI« — Upisi od 1. rujna.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Poglavica

Mboyna, poglavica plemena Aolori, nije pokazivao nikakav strah dok se čamac primicao otoku. Lice mu nije smirivala samo obaveza visokog ranga; jedini je on u plemenu vidio bijele ljude — još prije pola stoljeća, dok je još bio dječačić u selu.

Kad je čamac pristao, jedan od bijelaca, čovjek učena izgleda i kratke sijede brade, priđe mu uzdignute ruke u znak prijateljstva. Govor mu je bio nesiguran, no govorio je jezikom Mboyninih otaca.

— Dolazimo u miru — reče. — Prešli smo veliku udaljenost da vas nađemo. Ja sam Morgan, a ovo su moji pratioci, Hendricks i Carew; mi smo ljudi od nauke.

— Govorite onda! — reče im Mboyna, neprijateljski režeći, da ne pokaže pred plemenom nikakvu slabost.

— Bio je veliki rat — reče Morgan, nelagodno gledajući ratnike okupljene oko poglavice. — Bijeli ljudi preko vode bacali su munje jedni na druge. Otrovali su svojim oružjem i zrak i more i meso samih ljudi. No mi smo vjerovali da na svijetu ima dalekih mjesta koja rat nije taknuo svojim smrtonosnim prstima. Vaš otok je jedno od njih, veliki poglavico, a mi smo došli da ostanemo kod vas. Ali najprije moramo nešto učiniti i molimo vas za strpljenje.

Iz spremišta na svom čamcu bijeli su ljudi izvadili neobičnu metalnu kutiju s malim prozorčićem. Oklijevajući su prišli poglavici i njegovim ratnicima uperujući čudnu spravu prema njima. Neki se od njih prestrašiše. a drugi uzdignuše koplja u znak upozorenja.

— Nemajte straha — reče Morgan. — To je samo igračka naše nauke. Vidite li kako je tiha kad joj oko promatra vas? A gledajte sad!

Bijeli ljudi uperiše kutiju prema sebi samima, a ova stane bijesno zujati i krčati.

»Velika magija«, šaputali su otočani sa strahopoštovanjem na licima. »Velika magija«, ponavljao je Mboyna klanjajući se bijelim bogovima i dokazu njihove božanske prirode, zujećoj kutiji. S poštovanjem su odveli bijele ljude do svog sela i — nakon odgovarajuće ceremonije — odsjekli im glave, očistili ih i poslužili za večeru.

Tri dana i tri noći slavili su svoje lukavstvo uz plesove i sjajne kresove, jer sad su i oni postali bogovi. Mala je kutija počela zujati i krčati i za njih.

Objovljeno prema dogovoru s GPA München

Bakrena dalija

Gerald Kersh:

The Copper Dahlia

Preveo Zoran Milović

Svatko mora uzorati svoju usamljenu brazdu. Da, on mora slije-diti svoju zvijezdu i ići vlastitim putem prema raju ili prema paklu, u potrazi za onim što bi, prema njegovu osjećaju, mogao biti najbolji i najsretniji završetak. Pa ipak, žao mi je što me Norton Mannering nije poslušao kad sam mu savjetovao da ništa ne govori o događaju u vezi s Porukom koju je primio 1. rujna 1947. godine u četiri sata i dvadeset pet minuta ujutro, dok se igrao svojim, kako ih je on nazivao, »igračkama«, u svojoj kući nedaleko od Guildforda.

Da me je poslušao, ne bi bio ondje gdje se sada nalazi — u sikvestonskom sanatoriju, zbog živčanog sloma; što je samo pristojan način da se kaže kako je ovaj bogati i poznati čovjek poludio. A opet vam kažem, poznajući Manneringa — paznajući ga to prije što ga, kao pravog i provjerenog prijatelja mnogo volim — tvrdim vam da on uopće nije lud već mentalno potpuno zdrav. I ne samo da je mentalno potpuno zdrav — on je plemenit i velikodušan, hrabar i častan čovjek. On je dao i više od svog života, a sve za vaše i moje dobro: on je žrtvovao naklonost cijelog svijeta, diskreditirao sebe kao znanstvenika i dopustio da ga proglase nekom vrsti luđaka jer je vjerovao, i još vjeruje, da čovječanstvu prijeti propast.

Nije se osjećao sasvim dobro kada je poslao svoj izvještaj; a opet, neki mi instinkt kaže da je sve ono što je rekao istina, premda su dva poznata liječnika sa žaljenjem potpisala nalaz kojim je proglašen ludim.

Dok ovo pišem, shvaćam ironiju, strašnu ironiju svega toga. Jasno mi je: da jedne noći u mjesecu rujnu jedan mačak nije pojurio za mišem, Mannering bi mogao dokazati da ima pravo i mi bismo bili upozoreni, i ovaj bi se svijet ipak možda mogao spasiti.

Shvaćam ironiju svega toga. Ali u Manneringu to izaziva osjećaj patnje i tjeskobe, zbog čega se i razbolio. Vjerujte mi, nije bolestan

njegov um, on je samo bolestan u duši. I tako, on sjedi u siksvestonskom sanatoriju igrajući se (tako to oni nazivaju) beskrajnim metrima bakrene žice. On savija tu žicu, izokreće, pravi od nje neobične rozete, neprestano osluškujući pred zvučnikom, s tako grozničavom pažnjom da zadržavate dah, ako vam uopće dopusti da ga promatrate. I sve vrijeme on tiho, u pola daha, šapuće sam sebi:

—... Beskonačne, beskonačne. Permutacije i kombinacije zavijutaka i krivulja jedne meke žice doslovno su beskonačnog broja... Da, da, bio je to nekakav oblik nalik na cvijet na kraju kalema — dalija od meke bakrene žice na kraju ovakvog kalema. Jedna je latica bila ovakva — druga je latica bila ovakva. Ali, postoji beskrajan broj raz-ličitih kutova! Između jednog stupnja i drugog stupnja leži cio jedan beskraj!... Jesam li sretan? Ne, hvala Bogu, nisam. Da vidimo sada: na kraju ovakva kalema bila su šezdeset četiri zavijutka, a Bass ih je sve izravnao... Kako li su bili savijeni? Kakav je bio točan oblik svakog zavijutka? Prema naprijed ili prema natrag, s ove strane? Nalijevo ili nadesno od vertikale? A onda, i točan položaj cijelog aparata, dok sam sjedio pred njim? Beskonačnost, beskonačnost. Gospode, pomozi nam! Kvaliteta metala, atmosferski uvjeti... Oh, bože!

Potresan je to prizor, promatrati ga kako dodiruje te svoje žice, te začarane bakrene žice, pažljivo savijene — i pažljive razdvojene — u obliku dalije, na kraju kalema, u rasklopljenom radiju kućne izrade. Mijenja položaj stolice na kojoj sjedi, lagano puše u žice i dodiruje ih perom, konjskom dlakom, tankom bijelom vlasi iz svoje kose, sve dok ne iznemogne.

Dao sam mu časnu riječ da ću vam ispripovijedati zbog čega sve to radi; zbog čega se nalazi u siksvestonskom sanatoriju, i kako je jedna debela, razmažena, tigrasta mačka možda upropastila našu posljednju šansu za opstanak. Rekao mi je zašto treba da vas upozorim da pažljivo promotrite čistine i smetlišta u blizini mjesta gdje živite i da osobito obratite pažnju na određene naborano-metalne cilindre, koji podsjećaju na benzinske kante od dvadeset litara.

Želim vam da nikada ne pronađete nijedan od njih! Ma koliko da volim Manneringa, neka zauvijek ostane zaključan ondje gdje je sada, samo da se ono što je ispripovijedao ne ostvari.

Pa, ipak, neki prikriveni, tihi strah šapuće mi da je sve to istina.

*

Norton Mannering bio je zoolog. Ako ste ikada čuli za njega, onada ste vjerojatno čuli za N.T. Manneringa; on ne voli da piše ili štampa svoju titulu. U određenim krugovima vrlo je cijenjen zbog izvjesnih istraživanja o životnom ciklusu jedne teško pristupačne morske ptice, čemu je posvetio četiri ili pet godina života koje je proveo smješten u udubljenju jedne stijene. Svako normalno ljudsko biće takva bi

usamljenost dovela do ludila; no Manneringu su, na neki način, odgovarale usamljene stijene, isto kao što mu je odgovarala i jedna takva usamljenost.

Ispričao mi je kako je s vremenom naučio slušati tišinu koja bi nastala kad bi ptice otišle na počinak, a more izgledalo kao da češe svoja leđa o stijenje. A kako su čovjeku potrebna dva zanimanja, Mannering se u svom slobodnom vremenu zabavljao izradom radio-aparata. Vrativši se u Englesku, i napisavši i objavivši svoju monografiju, koju je nekolicina čitalaca, dovoljno zainteresiranih da je kupe, dočekala s oduševljenjem, povukao se na odmor, godine 1939. u svoju dražesnu staru kuću u Downsu, da bi tamo nastavio drukčiji posao.

Jadni Mannering! Bojim se da se još neko vrijeme neće vratiti u svoju kuću. To je jedna od onih drevnih, prelijepih, starih engleskih kuća, sagrađenih od masivna kamena. Zidovi su deblji od jednog metra, a kuća se nalazi u zaklonjenoj dolini i udaljena je oko pet kilometara od vodenice u West Chillingdenu. Kada se zatvore masivna vrata od orahovine, u Mannertogovoj je kući tako tiho da možeš čuti otkucaje vlastita srca. Upravo je takva tišina Manneringu bila potrebna kad se sasvim posvetio svome hobiju, baveći se njime na svoj izvanredno predani i ozbiljni način.

Dok je sjedio za velikim stolom, namatao kalemove i povezivao žice, bio je doista neobično sretan. Konstruirao je prijemne uređaje koji su se po svojoj složenosti doimali doista komično, nalik na neku fantastičnu kreaciju Heatha Robinsona. Uređaj preko kojeg je primio Poruku imao je golem broj radio-cijevi i zamršen splet zavijutaka smiješna izgleda, nalik na daliju, kako sam već ranije spomenuo: izvan toga, provjeravanja su pokazala da po djelovanju predstavlja samo snažan radio-prijemnik, i ništa više.

Mannering vjeruje da su presudni upravo oni zavijuci... i tako on tamo sjedi, nesretnik obuzet svojim komadićima žice, baš kao što je sjedio u vlastitoj kući, u onim danima kada je bio sretno obuzet svojim hobijem: onda kada bi zadovoljno radio do zore, s Bassom, tim debelim tigrastim mačkom, istreniranim da ne lovi ptice, koji bi blaženo spavao do njegovih nogu. Svojim se igračkama igrao noću, kada je cijeli svijet bio tih.

Mannering je znao slušati. Njegove su uši bile istrenirane da uhvate, a razum mu je bio naučen da prevede najtananije, jedva čujne krikove ptica. Ptice, kao što zacijelo znate, posjeduju nešto nalik na jezik, a neki od zvukova pomoću kojih međusobno komuniciraju ili su odviše visoki ih odviše niski da bi ih ljudsko uho moglo čuti. Mannering mi je rekao, a ja mu vjerujem, da je kroz duga i fantastično strpljiva slušanja osposobio svoj slušni živac da čuje mnoge od ovih, nikada zabilježenih zvukova. Rekao je da se već gotovo odlučio da

sastavi neku vrstu leksikona ili rječnika ptičjeg govora... kada bi samo uspio pronaći neki dovoljno osjetljivi način da sve to zabilježi. Bila bi to smiješna vrst rječnika, dodao je smijući se — rječnik koji bi trebalo čitati pomoću foto-električne ćelije.

— A koje to programe slušate dok cijelu noć provodite sa slušalicama na ušima? — upitao sam ga.

— O, pa, bilo što. Što god hoću. Uređaji koje izrađujem, premda na prvi pogled ne izgledaju baš osobito, mogu primiti praktično sve što se u svijetu šalje u eter. Hvatam poruke koje emitiraju u Americi, preko predajnika koje su sami napravili. Hvatam komentare o bejz-bolskim utakmicama, simfonijske koncerte iz Philadelphije, reklam-ne programe američkih radio-mreža, i najnovije vijesti iz Australije. Hvatam poruke s brodova na pučini, poslane Morseovim kodom. Sve me to vrlo zabavlja i opušta. Skreće mi misli s drugih poslova, tako da im se nakon nekoliko tjedana vraćam kao osvježeni lav.

Vlada se u toku rata koristila njegovim uslugama i dragocjenim savjetima u vezi s golubovima pismonošama: a te su ptice značile mnogo više nego što ćete vi vjerojatno ikada saznati. A onda se, 1945, ponovo vratio kući, da se zabavlja svojim igračkama, i tako se dogodilo da je 1. rujna 1947. godine primio novosti o dolazećem smaku svijeta.

*

Živci mu, kako je rekao nisu bili prenapeti. a um mu je bio bistar i staložen. Čula mu nikad nisu bila izoštrenija. Spremao se da krene u postelju, gdje bi besano spavao do podneva, zatim se okupao, doručkovao i pošao u šetnju do Sterringtona, da kaže »'bar dan« Cooku kod »Polumjeseca« i popije krigiu-dvije blagog piva.

S mirnim očekivanjem radovao se ovim nevinim i zdravim zadovoljstvima, i već je stavio ruku na prekidač kojim bi isključio radio-prijemnik, kada je poruka počela stizati. Zvukovi koji su dolazili bili su tanki i vrlo visoki, jedva čujni, nalik na cviljene šišmiša, i dolazili su u pravilnim vremenskim razmacima. Poput ulovljene ribe, Mannering se trgnuo i stao napeto slušati.

Igrao se vrlo kratkim valnim dužinama — kraćim od svih onih kojima se koriste u svijetu za prijenos poruka. Ugodno pospan, dokono se igrao u svojim kalemovima i brojčanicima, i dalijama od bakrene žice. Ništa nije pokušavao pronaći i nije činio ništa više od čovjeka koji gricka šibicu ili vrti olovku među prstima.

Kada je taj, fino izatkan, poput paukove mreže nježan zvuk dotakao hiper osjetljive bubnjiće njegova srednjeg uha, Mannering je slušao još samo instiktivno. Isprvo je pomislio da je vjerojatno riječ o posljedici atmosferskog poremećaja. A onda mu se učinilo da taj čudno ritmični način zapravo označuje neki kod. Bilo je nešto u tom izlomljenom zvuku što mu je govorilo da su prekidi smišljeni paž-ljivo

i namjernia. A onda je shvatio da je riječ o Morseovu kodu, koji je zbog udaljenosti bio toliko izobličen da ga se jedva moglo i prepoznati.

Kao i uvijek, nadohvat ruke nalazili su se papir i olovka, pa je zvuke počeo pretvarati u točke i crtice. U početku je teško hvatao jedva čujne zvukove, no uši su mu se ubrzo prilagodile i njegova tanka svijetlosmeđa ruka stala je poput muhe poskakivati po papiru.

Kao promatrač ptica naučio je kontrolirati kucanje svog uzbu-đena srca. Sada je to bilo prijeko potrebno, jer je zvuk bio doista vrlo slab. Točke i crtice oblikovale su se u riječi, a riječi u poruku. A ta je poruka izravan uzrok što je Manneringa svijet proglasio ludim.

Ovo su riječi koje je zabilježio Mannering:

»... Izvjesni, kratki period vremena slušali smo što govorite jedni drugima. Prije toga bili smo u prilici da vas neko vrijeme promatramo, ali ne detaljno, pošto nismo bili u stanju da vas čujemo. Budući da ste stanovnici jednog mlađeg planeta, i stoga primitivan i zaostao narod, pretpostavljamo da sve doskora niste usavršili čak ni primitivna sredstva komuniciranja, kojima se danas koristite.

Odnedavno pokušavamo s vama uspostaviti vezu, od trenutka kada je jedna od stvari koje nazivate brodovima, s jednog većeg vodenog prostranstva vašeg planeta poslala ovakvu poruku:

...---... ...---... ...---...

Želimo vam pomoći. Mi smo sretni već jedanaest milijuna godina, po vašem mjerenju vremena. Znamo kako mjerite vrijeme i kako govorite, zato što smo vas slušali. Znamo da jedan drugome govorite preko velikog broja različitih zvukova što dolaze iz vaših tijela.

Nakon nekoliko vaših dana i noći s lakoćom smo otkrili značenja vaših riječi. Neki od vas su jaki, a neki to nisu. Mi smo svi jaki.

Mi vam govorimo jezikom kojim se u vašem svijetu najčešće govori, Jezikom Sitnih Zvukova. Zemljo, ako nas čujete, odgovorite.«

Manneringa je u tom trenutku, kako kaže, obuzeo divlji poriv da poviče »Da, nastavite!«, No nastavio je slušati, i poruka je tekla dalje, s vremena na vrijeme prekinuta električnim smetnjama negdje u atmosferi.

» ... Znamo da ste vi mladi i divlji ljudi. Da biste očuvali svoju vrstu, spajate se u parove. Znamo da ste podijeljeni u ono što vi nazivate spolovima. Nismo bili u stanju da sa sigurnošću odredimo na koji način stvarate nove ljude. Znamo da imate majke, očeve i djecu Ono što smo uspjeli čuti govori nam da kod vas majke zgrabe očeve i oni vam onda daju djecu.

Dok je vaš planet bio još crven i vreo, i ovdje kod nas postojala su bića slična vama. Hodala su na šest nogu i proždirala jedno drugo. Ta su stvorenja svoju vrstu obnavljala, uvjereni smo, kako vi to radite danas. S vremena na vrijeme njihovi trbusi stvarali su tvrdu, okruglu

loptu, koja bi se uskoro slomila. Tada bi iz lopte izašlo novo, malo biće, koje bi kasnije naraslo dovoljno veliko da proždire pripadnike vlaštite vrste. Na jednom svom kraju to je stvorenje imalo otvor na čijem su se rubu nalazili šiljci, i tim bi šiljcima jedno stvorenje razdiralo drugo. No oni čak nisu imali ni vaša primitivna i slaba sredstva pomoću kojih bi svoje misli priopćavali jedni drugima.

Opazili smo da se većina vaših razgovora sastoji od poruka straha i mržnje.

Jedna od vaše tri vrste ima dubok glas. Druga ima viši, tanji glas. Ove dvije vrste ne znaju što da učine da bi se razumjeli. One se boje jedna druge. A opet, one ne mogu jedna bez druge. Znamo da imate usta, isto kao bića koja su postojala ovdje. Vi se kroz te otvore hranite i, kako imate šiljke, koje nazivate zubima, sigurni smo da jedni druge razdirete. Mi to znamo jer smo čuli mnoge od poruka koje izmjenjujete, u kojima govorite o njezi zuba, te o njihovu oštrenju i čišćenju.

Da, kao što to vrlo dobro znamo, premda se međusobno mrzite, teško vam je živjeti, a da ne promatrate jedni druge na ekranu. Također, vjerujemo da jedete jedni druge, i da ćete vjerojatno izumrijeti, ako tako nastavite, kao što su izumrla naša bića, još dok je Zemlja bila samo crvena točka.

... **Odgovorite ako nas čujete**. Jasno je da su naša stvorenja izumrla zato što nisu bila stvorena da žive. Nisu bila u stanju da se prilagode životu. Ali nama je vas na jedan način i žao. Vjerujemo da vi niste bića koja moraju izumrijeti. Vjerujemo da možete postati mudriji, i da će onda vaše majke, očevi i djeca biti jedno, kako što smo i mi jedno... i da će biti odvojeni u svom jedinstvu, kao što smo i mi odvojeni.

Vjerujemo u to jer smo vas čuli i vjerujemo da možete, ako vam uspije da odbacite mržnju i strah koje osjećate jedni prema drugima, i ako budete ostvarili ono što nazivate srećom — postati što i mi. Ne znamo značenje vaše riječi nesreća, no shvaćamo to kao svojevrstan poremećaj misli. Dali ste nam povoda da povjerujemo kako ste vrijedni da vam se pomogne, jer ste bar zamislili mogućnost našeg postojanja u vašem planetarnom sistemu.

Nedavno smo uhvatili poruku koja je govorila da mi upravo osvajamo Zemlju — dolazeći na vaš planet da živimo na njemu. Mi ne želimo da učinimo takvo nešto. Mi smo sretni. Imamo svoj svijet, a vi svoj. Prema vama osjećamo samo prijateljstvo. Stoga ćemo i vas učinili sretnima...«

Nastala je stanka, a zatim je poruka rekla: — »**Odgovorite ako nas čujete**«.

Mannering je tada povikao:

— Nastavite! i postao svjestan da po svojoj bilježnici crta obrise

nekih stvari koje su mu padale na pamet — obrise čudnih, nezemaljskih, želatinoznih stvari. Isprva su bile razdvojene, a onda su se počele spajati, oblikujući golemu, ne sasvim bezobličnu masu, koja je bila, a opet, činilo se kao da nije... nešto nalik na zgusnuti zrak s pokretnim oblakom u središtu. Iz tog su se središta na sve strane pružale nekakve niti.

Poruka se nastavila:

»Vi morate biti isti kao mi. Morate biti sretni. Ako budete sretni, bit ćete i mudri. Ako budete mudri, bit ćete dobri. Ako budete dobri, bit ćete kao mi. Dajemo vam ono što mi već imamo. Ne želimo vaš bijedni planet. Uskoro, za nekoliko milijuna vaših godina, vi ćete posjetiti nas, ili ćemo mi posjetiti vas, i međusobno ćemo izmijeniti misli. Ali sada, premda mi vama možemo mnogo toga reći, vi nemate ništa što biste rekli nama. Napravili smo male pošiljke onoga što nas čini onakvima kakvi jesmo, i vrlo brzo, po vašem mjerenju vremena, poslat ćemo vam ih. Veliki Projektor gotovo je završen. Ne znamo da li primate ovu našu poruku, ali želimo vas obavijestiti da će kontejneri, koji će pasti tamo gdje ih budemo upravili, negdje na otvorenom prostoru, biti znak naše dobre volje. Vanjski kontejneri izgorjet će kad ulete u vašu gustu atmosferu, a unutrašnji kontejneri, pošto se otvore iznad same površine Zemlje, past će prazni, ili u široke vodene prostore od kojih se uglavnom sastoji vaš svijet, ili na vegetaciju koja se nalazi na mjestima gdje nema vode.

Prazni kontejneri, koji će možda oksidirati, sadržavat će ono što vi nazivate plinom. Ovaj »plin«, koji ima veliku prodornu moć i djeluje već pri najmanjim koncentracijama, učinit će da postanete kao mi. Mi smo savršeno sretni onakvi kakvi smo, i vi ćete biti sretni, apsolutno sretni, gdjegod da se nalazili i u ma kakvoj situaciji bili.

Bit ćete oslobođeni straha i mržnje i sveg bola. Ponavljamo...

A onda je iza police izišao miš. Bass, taj tigrasti mačak, nikada nije bio naučen da ne lovi miševe. Bass se ukrutio i nakostriješio, miš ga je ugledao, izgubio glavu i, dok je Bass već pojurio, skočio je dolje, na Manneringov stol. Bass je jurnuo za njim, pomjerivši onu bakrenu žicu oblikovanu u daliju, na podu uspio dohvatiti miša, a zatim se stao poigravati s njim, ne opažajući da Mannering jedva, suzbija želju da ga ubije suhom baterijom.

Mannering se uspio suzdržati, jer da je bacio bateriju, iščupao bi i izvjestan broj žica iz nekoliko priključaka. Ali žice, koje je on savijao u trenucima dokolice, oblikujući daliju, bile su sasvim izravnane, a to je bilo djelo tigrastog mačka koji je jurnuo za mišem.

*

Sve mi je ovo ispričao sam Norton Mannering, čitajući poruku iz bilježnice i prevodeći je s Morseova koda.

— Zar ne shvaćate važnost svega ovoga? — upitao me tada.

Nikada ga nisam vidio tako bijesnog i uznemirenog kao što je bio u tim trenucima.

— Čak i kada bi se pokazalo da je sve to istina, čini mi se da to nikome ne bi štetilo — odgovorih mu.

— Jeste li izgubili razum? Jeste li poludjeli? — povikao je.

— Dobro, hajde da pretpostavimo da se to dogodilo — rekoh. — Kome bi naškodila ta, neka vrst plina, ili ma što to bilo s nekog planeta, ma gdje on bio, i koji bi ljude učinio savršeno sretnima? Ja to zamišljam kao neku vrst takozvanog raja kao što je, recimo, onaj na Južnim morima.

— ... Vi, vi prokleta budalo, zar doista ne razumijete? To će biti smak svijeta. Oni kažu da će te taj plin učiniti apsolutno sretnim, gdjegod da se nalazio i u ma kakvoj situaciji bio. I tako će ti prokleti cilindri... mora da je riječ o cilindrima... pasti. I cijela će Zemlja biti natopljena njihovom prljavom srećom...

— Zašto prljavom?

— Otrovnom, otrovnom za nas! Sretan gdjegod da se nalazio i u ma kakvoj situaciji bio! Kirurg sa svojim nožem u rani. On je savršeno sretan u toj situaciji u kojoj se nalazi. Avijatičar u zraku, mornar na površini vode, čovjek u podmornici ispod vode, vozač na cesti, žena koja rađa, čovjek koji se utapa, svi su oni savršeno sretni u situaciji u kojoj se zateknu. Da li vam to nešto govori? Ubojica koji izvršava zločin u tom je trenutku savršeno sretan — kao i njegova žrtva. Detektiv kome ništa nije jasno savršeno je sretan jer mu ništa nije jasno. Sve i svi su sretni... Inženjer je sretan jer može pustiti strojeve da rade i dalje. Čovjek pokraj peći je sretan jer raspiruje vatru, sve dok je sasvim ne nestane. Seljak za plugom je sretan, nastavljajući sve dalje i dalje, u ravnoj liniji, sve dok ne naleti na zid... i dok umire, još je sretan. Čovjek koji umire od gladi sretan je zato što umire od gladi. Ako umireš u plamenu, sretan si zbog toga. I tako sretan postaješ hrpa pepela. I ona ptica što plovi zrakom presretna je da bi mahala krilima; i tako ptice padaju u more, i sretne su dok ne umru... Zaboga, čovječe, zar ne razumijete zastrašujuće značenje čiste sreće, primijenjene na ljudska bića? Sreća, čista sreća, kraj je svih stvari. Ljudska je sreća u traženju a ne u nalaženju, zar ne razumijete? Kad čovjek jednom postane potpuno, apsolutno, bezuvjetno sretan, ta on je onda mrtav čovjek. Ako stekne potpunu sreću, tada on više nije za ovaj svijet. On tada više ništa ne želi pronaći; a ljudska bića upravo žive u traganju. On se ne želi boriti; a ljudska bića ne mogu živjeti bez borbe... Do vraga s njihovom dobrodušnošću, te grudice dobroćudne sluzi, ma sa kojeg planeta bili! Oni nisu ljudi. Kako bi oni to mogli razumjeti? Oni i njihovi milijuni godina — kako bi oni uopće mogli znati koje su potrebe Zemlje? Vidim ih kao neku vrstu kolonije sastavljene od inteligentnih želatinastih komadića, koji se miješaju i razdvajaju bez

želje i bez strasti, potpuno nesvjesni snova, nada i borbi. Kako oni mogu znati da se zemaljska sreća mora **roditi** — da se svakim životnim trenutkom dolazi i neki porođajni bol?... Kako bi se od njih moglo očekivati da znaju kako čovjek koji je sretan u svakom trenutku svog sadašnjeg stanja neće okrenuti novu stranicu knjige, neće podići prst s tipke na klaviru, i neće napraviti idući korak... i stopala će mu ostati ondje gdje su i bila... kako bi spasio dijete iz zapaljene kuće, stavljajući vlastiti život na kocku? Oni to ne mogu znati! Do vraga s njihovim smirenim mozgovima; oni su tako mnogo milijuna kilometara daleko od nas! Oni vjeruju da su oni vrhunac i kruna života, zato što su sretni! A od nas žele da budemo kao i oni: amebe, želatinasti komadići koji se miješaju i razdvajaju, te sluzave grudice sreće! Oni su nas čuli, ali nisu nas vidjeli, i ne poznaju nas. A usuđuju se da nas požele učiniti sretnima! »**Bit ćete sretni, apsolutno sretni, gdjegod da se nalazili i u ma kakvoj situaciji bili**! Zar ne shvaćate da je to kraj svijeta?

— Ako je točno ovo što ste mi sada rekli, što se onda uopće može učiniti? — upitah ga.

— Moglo bi postojati još nešto što nam žele reći — odgovori Mannering, savijajući žice lijevo-desno. — Ali, u međuvremenu, jedino što možemo učiniti jest da se pošalje poruka. Sve stanice na svijetu moraju poslati poruku, Morseovim kodom, ponavljajući ono što ću im ja reći. Ako to ne učine, mi smo gotovi... gotovi!

— Ali što ako se dogodi da vam svijet ne povjeruje? — upitah ga.

— Kada bih samo ovaj kalem i zavijutke mogao namjestiti onako kako su bili — odvrati on — dokazao bih im da imam pravo. Mogao bih dokazati, bez ikakve sumnje, da sam doista čuo sve ono što sam čuo kada sam to zapisao na papir. Sve se tako divno uklapa. Oni smatraju da je Morseov kod svjetski jezik. Sve što sam od njih čuo da govore o nama pokazuje da su nas slušali. Kada bih samo uspio ponovo namjestiti taj kalem!

Zatim zastade, pomilova svog tigrastog mačka, i reče:

— Ah, Bass, Bass, stari druže — ti si uvijek sretan; ali nadam se da nisi odmotao svijet, kao klupko vune, Bass, stari druže!

I tako je Norton Mannering nastavio raditi i raditi, sve dok ga, na kraju, nisu odveli u siksvestonski sanatorij, gdje je i danas.

Ja sam, međutim, čašću vezan da vam kažem ono što me zamolio da vam prenesem:

a) Ako, i kada, u bližoj budućnosti, otkrijete da ste počeli padati u tihi zagrljaj potajne smirenosti, pokušajte da se tome oduprete.

b) Ako slučajno, u blizini mjesta gdje živite, naiđete na metalne cilindre čudna oblika, nalik na kante za benzin, posavjetujte susjede da učine što i vi, i krenite prema planinama.

Oni koji prežive bit će gospodari svijeta.

Ovo je zapisano u Perceu, na poluotoku Gaspe, u podnožju jedne planine.

Faktor slučajnosti

Damir Bajs

Primalac: Centralni analitički odjel
Pošiljalac: Odjel za specijalna istraživanja
Karakteristika: povjerljivo

U skladu s odredbama ugovora o obavljanju specijalnih poslova / broj XS-25/4/ i s obzirom na klauzule spomenutog ugovora izvršen je eksperiment pod kodnim nazivom STEX. Ispitivanje je obavljeno uspješno (koeficijent 5). Zbog toga držimo da smo ispunili sve uvjete za naplatu naših istraživanja (čl. 17).

Nadamo se da ćete se i dalje koristiti našim uslugama na obostrano zadovoljstvo.

Po jedan je primjerak dostavljen: Glavnom arhivu, internom arhivu Odjela za specijalna istraživanja, Centralnom analitičkom odjelu. Odjelu za sociologiju i Odjelu alternativne povijesti.

Prilog: jedan račun broj 112-376, jedan opći izvještaj i dva dopunska izvještaja.

Opći izvještaj broj 26-23

Eksperiment pod kodnim nazivom STEX izvršen je u razdoblju od 1297. do 1385. u području Bizanta. Ispitivanje faktora slučajnosti tj. uloge pojedinca u povijesnim tokovima učinjeno je prema ugovoru (broj XS-25/4) prebacivanjem Napoleona Bonapartea iz normalnog razdoblja u razdoblje koje se proteže od 1297. do 1385, a Andronik III Paleolog umjesto kojega je nastupio Napoleon Bonaparte stavljen je u stanje X.

Napoleon je rođen u ovoj paralelnoj povijesti 1297. i sve do 1320, kada naši stručnjaci prelaze iz aktivnog u pasivno stanje, zadržan je tok normalne povijesti. U toj godini počinje građanski rat između Andronika II i Andronika III koga ćemo odsad zvati Napoleonom. U to vrijeme moć Bizanta je u silaznoj putanji, a neprijatelji sve više nagrizaju nekada snažnu državu.

Napoleon već godine 1322. ruši s prijestolja svog (ovdašnjeg) djeda Andronika III. To mu uspijeva uz pomoć maloazijskih Seldžuka, pošto im je prepustio neke bizantske posjede. Sljedeći mu je potez sudska reforma, jačanje položaja srednjih posjednika, povećavanje flote i

snaženje vojske.

Godine 1326. polazi u pohod na sjever te uspijeva u odlučnoj bici kod Drača pokoriti Srbe, a uskoro su skršeni i Almogaveri. U nastojanju da pokori Venecijance i Genovežane flota mu doživljava težak poraz kod Otranskih vrata. Unatoč tome, Bizant se konsolidirao i pojavio kao prvorazredna država.

U razdoblju od 1326. do 1340. Napoleon je uspio proširiti Bizant na područje Italije, zauzeti Veneciju i Genovu, Francusku i Egipat i dobiti dio Perzije. Time je obnovio Rimski Imperij. Godine 1346. država je promijenila ime u Novo Rimsko Carstvo.

Moć takvog Bizanta i dalje jača. Pojavljuje se snažna robno-novčana privreda i mnoge značajke kasnog feudalizma. Razdoblje od 1346. do 1354. karakterizira novi društveni sloj bogatih plebejaca koji zauzimaju visoke položaje u carstvu.

Poslije Napoleonove smrti 1354, Novo Rimsko Carstvo ne pokazuje znake slabosti. Naprotiv, posljednje promatrano razdoblje upozorava na dalje jačanje srednjih posjednika i bogatih plebejaca. Naročita je zanimljivost ovog razdoblja alternativne povijesti Antiohijeva ekspedicija u Afriku koja se pokazala vrlo uspješom.

Godine 1385. istraživanje je završeno i preko vremenske stanice T1 poništen je efekt alternativne povijesti, odnosno vremensko je putovanje postavljeno u stadij 0. Zaključak: Ovim eksperimentom kodnog naziva STEX u potpunosti je potvrđen faktor slučajnosti, odnosno utjecaj pojedinaca na tok povijesti te držimo da je ta teorija sada punovažna.

P. S. Podrobnije izvještaje o ovom eksperimentu, koji je proveo Centar za specijalna istraživanja, možete naći u dopunskim izvještajima 1 i 2. Tu je i grafički odnos i analogija između alternativne i normalne povijesti i detaljne informacije o svim događajima, te analize daljeg razvoja alternativne povijesti.

*

Primalac: Odjel za specijalna istraživanja
Pošiljalac: Centralni analitički odjel
Karakteristika: povjerljivo

Držimo da ste u cijelosti ispunili odredbe ugovora o obavljanju specijalnih poslova (broj XS-25/4) te smo u tom smislu zadovoljni rezultatima i kvalitetom istraživanja. Kao što znate, da bi neka teorija postala punovrijedna, moraju postojati najmanje dva dokaza. S tim u vezi naručujemo nov eksperiment pod kodnim nazivom OTEX. Sve detalje možete pogledati u ugovoru o obavljanju specijalnih poslova (broj XS-25/5).

Nadamo se da ćete prihvatiti i ovaj novi ugovor uz povoljne uvjete.

Po jedan primjerak dostavljen je: Glavnom arhivu, internom arhivu Centralnog analitičkog odjela. Odjelu za specijalna istraživanja. Odjelu

za sociologiju i Odjelu alternativne povijesti.

Prilog: isplaćeni račun broj 112-376, ugovor o obavljanju specijalnih poslova (broj XS-25 5).

*

Primalac: Centralni analitički odjel

Pošiljalac: Odjel za specijalna istraživanja

Karakteristika: povjerljivo

Prihvaćajući ugovor o obavljanju specijalnih poslova (broj XS-35/5) završili smo potrebna istraživanja. Eksperiment pod kodnim nazivom OTEX približava se kraju i za sada su ispitivanja obavljena uspješno (koeficijent 4.75). S obzirom na neke posebne članove ugovora držimo da smo ispunili tražene obaveze 90 posto i zbog toga bismo željeli naplatiti naše istraživanje.

Želimo da i dalje budete zadovoljni našim uslugama i kvalitetom rada.

Po jedan je primjerak dostavljen: Glavnom arhivu, internom arhivu Odjela za specijalna istraživanja, Centralnom analitičkom odjelu, Odjelu za sociologiju i Odjelu alternativne povijesti.

Prilog: jedan račun broj 112-378, jedan opfti izvještaj i tri dopunska izvještaja.

Opći izvještaj broj 26-24

Da bi se dokazao faktor slučajnosti, odnosno utjecaj pojedinaca na tok povijesti uz određene pogodnosti i njegovu mogućnost da pokreće velik broj ljudi koji su prihvatili njegove ideje (ideologija), na poticaj Odjela za sociologiju i posredstvom Centralnog analitičkog odjela proveden je eksperiment pod kodnim nazivom OTEX.

Prema ugovoru (broj XS-25/5) prebačen je Aleksandar III Veliki iz razdoblja od 356. do 323. godine prije n. e. u razdoblje od 800. do 920. u predio Kine, a Wu-tsung, umjesto koga je ubačen Aleksandar III Veliki, stavljen je u stanje X.

Pod Wu-tsungom koga ćemo odsad zvati Aleksandrom, Kina je postala snažna ujedinjena država u kojoj je razbijena moć feudalaca, a Aleksandar 827, kad naši stručnjaci prelaze na promatranje, organizira vojnu protiv Huna i Tunguza i nakon teških borbi uspijeva čak znatno teritorijalno proširiti tadašnju Kinu. Odlučne bitke vođene su kod Tanchona, Meeruta i Gilgita. Tim osvajanjima Kina je proširila svoj utjecaj na nova velika područja, otklonila opasnost od stranaca i poboljšala svoje unutrašnje prilike.

Karakteristike takve Kine jest jačanje srednjeg sloja plemića, gušenje moći nekoliko najsnažnijih obitelji i naročito snažan rast borbene spremnosti vojske u kojoj nailazimo na izvrstan oficirski kadar.

Aleksandar se nije time zadovoljio. Od 832. do 840, zapustivši ratovanje na zapadu on prebacuje svoje snage na osvajanje Japana

koji je porobio u trećem pokušaju 839. U međuvremenu, guši dva ustanka feudalaca u Kini i jedan ustanak u Koreji, u provinciji Tach'ing. Godine 844. uspijeva zauzeti dio Perzije stvorivši tako najveću državu na svijetu. Aleksandar umire 852. ostavivši iza sebe grandiozno carstvo.

Razdoblje od 852. do 878. koji upravo sada proučavamo karakterizira dalji porast utjecaja Kine, osim u Japanu koji se otcijepio 866.

Preostaje nam još razdoblje od 878. do 920. kada ćemo poništiti efekt paralelne povijesti preko vremenske stanice 1, a vremensko putovanje bit će postavljeno u studij 0. Zaključak: Ispitivanje provedeno ovim drugim eksperimentom pod kodnim nazivom OTEX konačno je otklonilo svaku sumnju u ispravnost teorije današnje sociologije o faktoru slučajnosti.

PS. Potpune činjenice o istraživanjima potražite u dopunskim izvještajima 1, 2 i 3 u kojima možete pogledati i grafički odnos i analogiju između alternativne i nurmalne povijesti. Tu se nalazi i analiza daljeg razvijanja alternativne povijesti.

Dopuna: Cjelokupni izvještaj dobit ćete nakon potpunog završetka istraživanja koje nije moglo biti u potpunosti dovršeno zbog kratkog roka (čl. 19), a radi dokazivanja prije održavanja Kongresa društvenih znanosti.

Primalac: Središnji vremenski centar

Pošiljalac: Centar za svemirska istraživanja

Karakteristika: strogo povjerljivo — I stupanj hitnost AA reda

Naši stručnjaci otkrili su na Mjesecu (koordinate CX-26) nepoz-nat objekt. Nakon opsežnog istraživanja utvrdili smo da su zgrade nesumnjivo zemaljskog porijekla, ali ne pripadaju nijednoj poznatoj državi.

Tu zagonetku riješio je naš vremenski odio, a uz to je otkrio i zapise koje vam šaljemo u prilog. Objekt, vrlo vjerojatno vremenska stanica, uništen je gotovo potpuno snažnim udarom golemog meteora.

Vremensko putovanje zasad je ograničeno na 20.000 godina i može se obavljati samo u prošlost. Zbog poništavanja efekta vre-menskog putovanja, koje može dovesti do pomaka u povijesti, vremenska stanica mora biti sagrađena u najdaljoj prošlosti koja se može doseći tamošnjim materijalima.

Naime, ako se ne uspije vraćanje u normalno stanje može (vidi Mingov efekt) se dogoditi da alternativna povijest postane jedina i prava. Srećom, to je otkriveno još u početku vremenskog putovanja uz minimalne posljedice. Vremenska stanica mora imati navedene uvjete jer inače za vremenskog putovanja u kojem se nešto izmijeni u prošlosti nastaju i automatske posljedice koje poništavaju dalji (normalni) tok vremena, tako da vremenska stanica ne funkcionira

zato što ne postoji u budućnosti. Iz ovog je nastao i osnovni vremenski aksiom: sadašnjost koja ne može doseći prošlost ne utječe (vremenski) na budućnost.

Čini se da je ovaj otkriveni objekt dio takve alternativne povijesti i da su ljudi iz nje isto kao i mi otkrili vremensko putovanje. Te zgrade jedini su dokaz postojanja te civilizacije zbog toga jer su sagrađene prije vremenskog pomaka u historiji.

U prilogu možete naći dopise otkrivene u objektu a napisane na jeziku koji se razvio od nekadašnjeg engleskog (analiza jezičnog odjela) kojeg smisao možemo nazreti iz jezične osnove riječi. Osobito su zanimljivi podaci analize eventualnosti daljeg razvoja alternativne povijesti koji u potpunosti odgovaraju (osim nekih detalja) razvoju naše kineske države koja se proširila i na novi kontinent i dominirajući je faktor u svijetu.

P.S Šaljemo vam ovaj materijal na detaljnu obradu jer ne isključujemo mogućnost podmetanja od Evropske federacije radi podrivanja našeg ugleda i demoraliziranja masa koje vjeruju u legendarnog pretka Wu-tsunga. Naime, prema podacima koji su pred nama, mi smo postali ovakva Kina zahvaljujući intervenciji iz budućnosti jedne evropske države.

Prilog: zapis 1 i 2, snimci objekta, stručna analiza odjela Centra za svemirska istraživanja.

Prije Edena

Arthur C. Clarke:

Before Eden

Preveo Zoran Milović

— Čini mi se — reče Jerry Garfield isključujući motore — da je ovo kraj puta.

Uz blagi dahtaj, donje mlaznice utihnuše; bez zračnog jastuka, izviđačko vozilo *Lutajuća olupina* polako se spusti na izlomljeno stijenje Hesperijanske zaravni.

Naprijed se više nije moglo; ni uz pomoć mlaznica ni gusje-nicama S. 5 — da Olupinu nazovemo njezinim službenim imenom — nije bio u stanju da se uzvere uz oštru strminu što se uzdizala pred njima. Južni pol Venere bio je udaljen svega pedesetak kilometara, no mogao se nalaziti i na nekom drugom planetu — za njih bi to bilo isto. Morat će se vratiti i ponovo prevaliti put od gotovo 650 kilometara kroz ovaj kaotični krajolik.

Vrijeme je bilo fantastično, tako da je vidljivosti dosezala gotovo pet stotina metara. Nije trebalo da se koriste radarom kako bi otkrili grebene pred sobom; bar za sada i golo je oko bilo dovoljno pouzdano. Zeleno svjetlo svitanja, koje se filtriralo kroz oblake što su se talasali, već milijunima godina neprekinuti, davalo je cijeloj toj sceni podmorski izgled, a način na koji su svi udaljeni objekti nejasno nestajali u izmaglici samo je pojačavao taj dojam. Ponekad je bilo vrlo lako povjerovati da se zapravo voze plitkim morskim dnom, a Jerryju se ne jednom učinilo da vidi ribe kako im plivaju iznad glava.

— Da pozovem brod i javim da se vraćamo? — upita.

— Ne još — odgovori dr Hutehins. — Hoću da razmislim o nečemu.

Jerry molećivo pogleda trećeg člana posade, no odatle ne dobi nikakvu podršku.. Coleman je bio isto tako »udaren«; premda se s Hutchinsom pola vremena bijesno prepirao, obojica su bili znanstvenici, te prema tome, po mišljenju praktičnog inženjera-navigatora, ne potpuno odgovorni za svoje postupke. Ako je Coleu i Hutchu

pala na pamet blistava ideja da nastave put, njemu nije preostalo ništa osim da protestira.

Hutehins je koračao s kraja na kraj nevelike kabine, proučavajući karte i instrumente, a zatim je zamahom okrenuo veliki reflektor i obasjao grebene, te uzeo dalekozor i počeo ih promatrati pažljivo. Valjda, pomisli Jerry, ne očekuje od mene da vozim po onome gore! S. 5 je vozilo sa zračnim jastukom i gusjenicama, a ne divokoza...

Iznenada, Hutehins je nešto pronašao. Oteo mu se iznenadan, eksplozivan dahtaj, a zatim se okrenuo Colemanu.

— Gledaj! — poviče uzbuđenim glasom. — Malo ulijevo od one crne točke! Reci mi što vidiš?

Pružio mu je dalekozor, i sada je Coleman stao pažljive promatrati greben.

— Neka sam proklet — reče otegnutih glasom. — Imao si pravo. Na Veneri postoje rijeke. Ono tamo je isušeni vodopad.

— Dakle, duguješ mi večeru kod Bel Gourmeta, kad se vratimo u Cambridge. Sa šampanjcem.

— Ne moraš me na te podsjećati. Trošak se svakako isplati. No, tvoje ostale teorije još ne djeluju nimalo uvjerljivije.

— Samo trenutak — upade Jerry. — Što znači to pričanje o rijekama i slapovima? Svi znaju da tako nešto ne može postojati na Veneri. U ovoj sauni od planeta nikada nije dovoljno hladno da bi se oblaci mogli kondenzirati.

— Jesi li u posljednje vrijeme pogledao na termometar? — upita ga Hutehins hinjenom blagošću.

— Bio sam male odviše zaposlen upravljanjem ovim vozilom.

— Tada imam nekih novosti za tebe. Palo je na sto deset i još uvijek pada. Ne zaboravi, nalazimo se gotovo na samom polu, zima je, a na visini smo od gotovo osamnaest tisuća metara iznad nizija. Svemu tome dodaj i ovo osobite pucketanje u zraku. Ako tem-peratura padne samo još nekoliko stupnjeva, imat ćemo kišu. Naravno, voda će ključati — no bit će voda. I, premda to George još ne želi priznati, sve ovo baca sasvim novo svjetlo na Veneru.

— Zbog čega? — upita Jerry, premda je već i sam pogodio.

— Ondje gdje ima vode, može biti i života. Odviše smo požurili s tvrdnjom da je Venera sterilna, a sve samo zbog toga što je prosječna temperatura oko dvjesta šezdeset stupnjeva. Ovdje je mnogo hladnije, a to je upravo glavni razlog zbog kojeg sam toliko želio da stignemo da samog pola. Ovdje gore u brdima ima jezera, i ja ih želim proučiti.

— Ali to je voda koja ključa! — protestirao je Coleman. — U takvoj vodi ništa ne bi moglo preživjeti!

— Na Zemlji postoje alge koje to mogu. Uz to, ako smo u ovo vrijeme, koliko proučavamo planete, uspjeli naučiti bar nešto, onda je to ovo: gdje god je život imao i najmanje šanse da opstane, naći ćeš

ga. Ovo je jedina šansa koju je ikada imao na Veneri.

— Volio bih kada bismo mogli provjeriti tvoju teoriju, no i sam vidiš da se ne možemo uspeti uz taj greben.

— Možda vozilom ne možemo, ali neće nam biti odviše teško da se popnemo pješke, čak i u termo-odijelima. Sve što treba da učinimo jest da prošetamo nekoliko kilometara prema polu; prema radarskim kartama, iza ovog ruba gore prostire se prilično ravan teren. Sve bi nam to uspjelo za, otprilike, dvanaest sati, najviše. Svaki od nas bio je vani i mnogo duže i pod mnogo težim uvjetima.

To je bilo sasvim točno. Zaštitna odjeća, napravljena za korište-nje u uvjetima koji vladaju na Venerinim nizijama, ovdje ne bi stva-rala nikakvih problema. Ta svega je pedesetak stupnjeva toplije nego što je u Dolini Smrti usred ljeta.

— Pa — reče Coleman — ti znaš pravila. Ne možeš poći sam, a netko mora ostati ovdje, kako bi održavao vezu a brodom. Kako ćemo ovaj put srediti stvar, šahom ili kartama?

— Šah traje malo predugo — odvrati Hutehins. — Osobito kad igrate vas dvojica. — Iz ladice stola s mapama izvadi već dobro izlizan snop igraćih karata. — Jerry, presijeci.

— Desetka pik. Nadam se da možeš bolje, George.

— I ja. Do vraga — samo petica tref. E pa, isporučite Venerijancima moje pozdrave.

Unatoč Hutchinsovu uvjeravanju, penjanje uza strminu pokazalo se kao prilično naporno. Doduše, sama padina nije bila prestrma, no težina boca s kisikom, termo-odijela s rashladnim uređajima i znan-stvene opreme iznosila je više od četrdeset pet kilograma. Smanjena gravitacija — trinaest posto slabija od Zemljine — nije im mnogo pomogla, dok su se s mukom uspinjali, odmarali na zaravnima da vrate dah, a zatim ponovo nastavljali uspinjanje kroz podmorsko praskozorje. Smaragdni sjaj koji je kupao predio oko njih, bio je svjetliji od sjaja punog Mjeseca na Zemlji. Mjesec bi na Veneri bio potpuno nepotreban, pomisli Jerry; s površine ga se nikada ne bi moglo vidjeti, a nije bilo ni oceana kojima bi mogao vladati — osim toga, neprekinuto praskozorje mnogo je postojaniji izvor svjetla.

Uspeli su se gotovo sedam stotina metara prije nego što se tlo pred njima pretvorilo u sasvim blagu padinu, mjestimično izbrazdanu kanalima koje je očigledno izdubla tekuća voda. Nakon nešto traganja naišli su na usjek koji je bio dovoljno širok i dubok da zasluži ime riječnog korita, te krenuše njime.

— Nešto mi je upravo palo na pamet — reče Jerry, pošto su prošli nekoliko stotina metara. — Pretpostavimo da negdje ispred nas bjesni oluja, a što onda? Ne bih volio naletjeti na plimni val kipuće vode.

— Kada bi bilo nekakve oluje — odvrati Hutchins pomalo nestrpljivo — čuli bismo je. Svakako ćemo imati dovoljno vremena da

se popnemo na neku uzvišicu.

On je, nesumnjivo, imao pravo, no Jerry nije bio ništa sretniji ni spokojniji dok su se nastavili uspinjati uz blago nagnuto korito vodenog toka. Njegov osjećaj nesigurnosti neprekidno je rastao, još od trenutka kad su prešli preko ruba grebena i izgubili radio-vezu s izviđačkim vozilom. Ne moći da s nekim uspostaviš vezu, to je bilo jedinstveno i uznemiravajuće iskustvo. Jerryju se to ndje dogodilo još nikada u životu; čak i na Jutarnjoj zvijezdi, kada su bili stotinama milijuna kilometara daleko od Zemlje, uvijek je mogao svojoj porodici poslati poruku, i za nekoliko minuta dobiti odgovor. Ali sada, nekoliko metara stijenja odvojilo ga je od ostalog čovječanstva; dogodi li im se ovdje išta, nitko nikada neće saznati, ako neka kasnija ekspedicija ne pronađe njihova tijela. George će ih čekati dogovoreni broj sati; nakon toga okrenut će vozilo i vratiti se na brod — sam. »Čini mi se da nisam stvarno tip hrabrog pionira istraživača«, reče Jerry sam sebi. »Volim upravljati složenim strojevima, i zbog toga sam se i našao umiješan u svemirske letove. Ali nikada nisam prestao misliti kamo će me to dovesti, a sada je odviše kasno da se predomislim...«

Prešli su možda nekih pet kilometara prema polu, slijedeći vijugavu stazu riječnog korita, kada se Hutchins zaustavi da promotri okoliš i sakupi uzorke.

— Postaje sve hladnije! — reče. — Temperatura se spustila ispod devedeset tri stupnja. Najniža dosad zabilježena temperatura na Veneri. Kada bismo se samo mogli javiti Georgeu i javiti mu ovo.

Jerry iskuša sve valne dužine; pokušao je čak uhvatiti i brod — nepredvidljiva podizanja i spuštanja planetine ionosfere ponekad su omogućivala i ovakve prijeme na daljinu — no, osim pucketanja i praskanja Venerinih oluja i gromova, nije se čuo ni najslabiji šapat.

— Ovo je još bolje — reče Hutchins, i sada mu se u glasu moglo osjetiti istinsko uzbuđenje. — Koncentracija kisika sve je veća i veća — petnaest jedinica u milijun. Tamo kod vozila bilo je samo pet, a u nizijama jedva da ga možeš i otkriti.

— Ali, petnaest dijelova u milijun! — usprotivi se Jerry. — To nitko ne bi mogao udisati!

— Cijelu si stvar postavio pogrešno — objasni Hutchins. — To nitko ne diše. To netko stvara. Što misliš, odakle sav taj kisik na Zemlji? Stvara ga život — biljke koje rastu. Prije nego što su se na Zemlji pojavile biljke, naša je atmosfera bila kao i ova ovdje — mješavina ugljičnog dioksida, amonijaka i metana. A onda je evolurila vegetacija, polako pretvarajući atmosferu u nešto što su životinje kasnije mogle udisati.

— Razumijem — reče Jerry. — I ti držiš da je ovdje upravo počeo isti takav proces?

— Izgleda tako. Nešto, ne tako daleko odavde, stvara kisik — a

biljni je život najjednostavniji odgovor na pitanje što je to.

— A tamo gdje ima biljaka — mozgao je Jerry — pretpos-tavljam da bi, prije ili kasnije, trebalo biti i životinja, nije li tako?

— Tako je — odgovori Hutchins, spremajući opremu i nastav-ljajući put suhim koritom — premda je za to potrebno više stotina milijuna godina. Možda smo stigli odviše rano, ali nadam se da nismo.

— Sve je to sasvim u redu — reče Jerry. — Ali pretpostavimo da se susretnemo s nekim, kome nećemo biti baš previše simpatični. Nemamo nikakva oružja.

Hutehins prezrivo frknu.

— I nije nam ni potrebno. Jesi li zaboravio kako izgledamo? Siguran sam da bi svaka životinja koja bi nas ugledala pobjegla kilometrima daleko.

Bilo je u tome neke istine. Reflektirajuća metalna folija termo-odijela prekrivala ih je od glave do pete, poput nekog savitljivog, blještavog oklopa. Nijedan insekt nije imao tako savršene antene kao što su bile ove na njihovim kacigama i rancima na leđima, a široke leće, kroz koje su promatrali svijet izgledale su kao prazne, a ipak čudovišne oči. Da, i na Zemlji jedva da je postojala neka životinja koja bi se uhvatila ukoštac s ovakvom utvarom; no, neki bi Venerijanac mogao imati sasvim drugačije mišljenje o tome.

Jerry je još razmišljao o tome, kad iznenada naiđoše na jezero. Čak i na prvi pogled, poteklo ga je da misli, ne na život koji su tražili već na smrt. Nalik na crno ogledalo, ležalo je među naborima okol-nih brežuljaka; njegov daleki kraj bio je sakriven u vječnoj magli, a sablasni stupovi pare uvijali su se i plesali po površini. Bio je potreban, pomisli Jerry, još samo Haron sa svojim čamcem da ih preveze na drugu obalu — ili tunelski labud, koji veličanstveno pliva naprijed-natrag, čuvajući ulaz u Podzemni svijet...

Pa ipak, bez obzira na sve to, ovo je bilo čudo — prva slobodna voda koju je čovjek pronašao na Veneri. Hutchins je već bio na koljenima, i gotovo da je nalikovao na svećenika. No on je samo sakupljao kapljice dragocjene tekućine, da bi ih ispitao svojim džepnim mikroskopom.

— Ima li štogod? — nestrpljivo upita Jerry. Hutehins zatrese glavom.

— Ako i ima, odviše je malo da bi se moglo vidjeti ovim instrumentom Reći ću ti nešto više kad se vratimo na brod.

Zapečatio je posudu s uzorkom i smjestio je u specijalnu torbu, isto onako pažljivo kao što bi to učinio neki sakupljač, koji je upravo pronašao grumen zlata. Lako bi moglo biti — a po svoj prilici i jest — da je riječ o običnoj vodi. No isto bi se tako moglo otkriti cio jedan svemir nepoznatog — živih bića na prvoj stepenici njihova, milijarde godina dugog puta ka inteligenciji.

Hutchins je prešao svega nekoliko metara duž ruba jezera, kada iznenada stade tako naglo da je Jerry zamalo naletio na njega.

— Što je sad? — upita Jerry. — Vidiš nešto?

— Onaj tamni komad stijene tamo. Opazio sam ga prije nego što smo se približili jezeru.

— Što je s njim? Meni izgleda sasvim obično.

— Čini mi se da se povećao...

Cijelog svog života Jerry će pamtiti idući trenutak. Tke zna zašto, ali nijednog trenutka nije posumnjao u Hutchinsove riječi; sada je već bio spreman povjerovati u sve, čak i u to da stijene rastu. Osjećaj izolacije i misterija, ovo mračno i zagonetno jezero, neprekidna grmljavina udaljenih oluja i zelenkasto svjetlucanje praskozorja — sve ga je to na neki način izmijenilo i pripremilo da se suoči s nevjerojatnim. Pa ipak, strah nije osjećao; to će doći kasnije.

Pogledao je prema gromadi. Koliko je mogao procijeniti, bila je udaljena nekih stotinu i pedeset metara. Na ovom prigušenom, smaragdnom svjetlu bilo je teške precizno odrediti udaljenost ili veličinu. Stijena — ili ma što to bilo — izgledala je kao vodoravna ploča od gotovo crnog materijala, i ležala je pri samom vrhu nevelikog grebena. Nedaleko od nje nalazila se druga, mnogo manja gromada od istog materijala; Jerry pokuša odrediti i zapamtiti razmak među njima, kako bi na osnovi toga bio u stanju da opazi neku promjenu.

Čak i kada je opazio da se razmak polako smanjuje, još nije osjetio nikakvu paniku — samo uzbuđenje i čuđenje. Tek kada je razmak sasvim nestao i kada je shvatio kako su ga vlastite oči obmanule, osjetio je kako ga obuzima grozan osjećaj bespomoćne strave.

Ovdje nisu postojale nikakve stijene koje bi rasle ili se kretale. Ono što su gledali bila je tamna plima, gmižući sag koji je polako ali nezadrživo brisao sve što mu se na vrhu grebena našlo na putu, pomičući se prema njima.

Srećom, trenutak čiste, iracionalne panike trajao je svega neko-liko sekundi. Garfieldov užas počeo se stišavati u istom trenutku ka-da je shvatio gdje mu je uzrok. Jer ta nadolazeća plima podsjetila ga je, i to odviše živo, na priču koju je pročitao prije mnogo godina, priču o mravima s Amazone, i načinu na koji uništavaju sve što im se nađe na putu...

Međutim, ma što da je ova plima bila, kretala se presporo da bi ih ugrozila, osim ako bi im presjekla odstupnicu. Hutchins ju je pomno promatrao kroz jedini dalekozor koji su imali; on je bio biolog i sada se, napokon našao na svom terenu. Nema smisla da od sebe pravim budalu, pomisli Jerry, i počnem bježati naokolo, poput preplašene mačke, ako doista nema potrebe.

— Do đavola — napokon progovori, u trenutku kada je pokretni sag bio udaljen svega tridesetak metara, a Hutchins još nije progo-

vorio ni riječi niti je pomakao ijedan mišić. — Što je to?

Hutchins se polako raskravio, poput statue koja je iznenada oživjela.

— Oprosti — reče. — Potpuno sam zaboravio na tebe. Naravno, riječ je o biljci. Čini mi se da joj taj naziv najbolje pristaje.

— Ali to se kreće!

— Zbog čega te to iznenađuje? Pa i zemaljske se biljke kreću. Jesi li ikada imao prilike vidjeti ubrzani film o kretanju bršljana.

— Da, ali bršljan ipak ostaje na svom mjestu — on ne puzi naokolo.

— Dobro, a što je s planktonima u moru? Uvijek kada su na to prisiljeni, oni mogu plivati kamo žele.

Jerry više nije imao što primijetiti; čudo koje se približavalo, ostavilo ga je bez riječi.

O ovoj je stvari i dalje razmišljao kao o sagu — debelom sagu, na rubovima isjeckanom u rese. Dok se kretao, debljina mu se mije-njala; ponegdje je bio tanak poput najfinijeg papira, dok mu je na drugim dijelovima debljina iznosila i čitavih tridesetak centimetara. Kada se približio toliko da mu se mogla razabrati tekstura, Jerryju padne na pamet crni baršun. Pitao se kako li izgleda na dodir, a onda se sjeti da bi mu spalio prste, čak i kada mu ne bi učinio ništa drugo. Izazvana smušenom, nervoznom reakcijom, koja obično slijedi na-kon iznenadnog šoka, na um mu pade neobična misao: »Ako ipak postoje Venerijanci, nikad nećemo biti u stanju da se rukujemo s njima. Oni bi naše ruke spržili, a mi bismo njihove promrzli.«

Do sada, stvar nije pokazivala nikakve znake da je svjesna njihove prisutnosti. Jednostavno je tekla naprijed, nalik na bezumnu plimu — a to je gotovo sasvim sigurno i bila. Da se nije uspinjala preko manjih prepreka, mogla je sasvim nalikovati na nadolazeći tok vode.

A, onda, kad se našla svega nekoliko metara daleko od njih, baršunasta je plima zastala. S desne i s lijeve strane i dalje je tekla naprijed, no ravno ispred njih polako se zaustavljala, da bi na kraju sasvim stala.

— Okružuje nas — reče nervoznim glasom Jerry. — Bit će bolje da se povučemo dok se ne uvjerimo da je bezopasna.

Na njegovo olakšanje, Hutchins istog trenutka koraknu unatrag. Nakon kratkog oklijevanja, stvorenje je ponove nastavilo svoje sporo napredovanje, dok mu se uleknuće na prednjoj strani polako ispravljalo.

Tada Hutehins iznenada koraknu naprijed — i stvorenje se polako povuče. Nekolike je puta kretao naprijed, a zatim se ponovo povlačio, i svaki je put živa plima uzmicala ili tekla naprijed, točno u skladu s njegovim kretnjama. Nisam ni sanjao, pomisli Jerry, da ću doživjeti da vidim čovjeka kako pleše s biljkom...

— Termofobija — reče Hutehins. — Potpuno automatska reakcija. Ne dopada joj se naša vrelina.

— Naša vrelina! — usprotivi se Jerry. — Hej, pa mi smo živi led u usporedbi s njom.

— Naravno — ali naša odijela nisu, a to je sve što ona može osjetiti.

Baš sam glup, pomisli Jerry. Dok ti je ugodno i svježe u termo-odijelu, lako ti je zaboraviti da uređaj za hlađenje, smješten na leđima, stalno izbacuje mlaz topline u okolnu atmosferu. Nije ni čudo da je biljka neprestano uzmicala...

— Da vidimo kako reagira na svjetlo — reče Hutehins. Uključio je svjetiljku na grudima i zelenkasti sjaj praskozorja se istog trenutka rastopio u poplavi čiste, bijele svjetlosti. Sve dok na ovaj planet nije stigao čovjek, na njegovoj površini nikada nije zasjalo bijelo svjetlo, čak ni po danu. Kao i u zemaljskim morima postojalo je samo zelenkaste svjetlo svitanja, koje je polako postajalo sve gušće i gušće, dok na kraju ne bi zavladala tama.

Promjena je bila tako zapanjujuća da se obojici oteo zadivljen i zapanjen povik. Bljeskom svjetlosti nestalo je i onog debelog mračnog crnog i neravnog baršunastog saga pod njihovim nogama. Sada je na njegovom mjestu, sve dokle je dosezalo svjetlo, ležao plameni uzorak predivnog, živog crvenila, prošaran zlatnim nitima. Nijedan perzijski princ nikada ne bi svojim tkalcima mogao narediti da mu izrade tako bogat sag, pa ipak, ovo je bio samo slučajni proizvod bioloških sila. Doista, sve dok nisu uključili svjetiljke, ove veličanstvene boje nisu ni postojale, i ponovo će nestati, čim ih strano svjetlo Zemlje prestane oživljavati svojim čarobnim sjajem.

— Tikov je imao pravo — promrmlja Hutchins. — Volio bih da se i sam mogao uvjeriti u to.

— U čemu je to imao pravo? — upita Jerry, premda je pričati u prisutnosti ovakve ljepote bilo gotovo jednako skrnavi jen ju.

— Prije pedeset godina on je u Rusiji otkrio da biljke koje žive u vrlo hladnim klimatskim uvjetima naginju plavoj i ljubičastoj boji, dok su one iz toplijih krajeva najčešće crvene ili narančaste. Predvi-dio je da će vegetacija Marsa biti ljubičaste boje, dok će biljke na Veneri biti crvene. Oba je puta bio u pravu. Ali, ne možemo ovdje cio dan samo stajati. Ima još dosta posla koji valja što prije obaviti.

— Jesi li siguran da je ta vegetacija sasvim neopasna? — upita Jerry, dok se nešto od njegova opreza ponovo budilo u njemu.

— Potpuno! Niije u stanju dodirnuti naša odijela, čak i kada bi to željela. U svakom slučaju, kreće se pokraj nas.

To je bilo točno. Sada su mogli vidjeti da cijelo biće — ako je riječ o jednoj biljci, a ne o koloniji — prekriva otprilike kružnu površinu promjera tridesetak metara. Klizilo je preko tla, isto onako kako se

pomiče sjenka oblaka tjeranog vjetrom, a ondje gdje je zastalo, stijene bi ostajale izbušene mnogobrojnim sićušnim rupicama, koje je, po svoj prilici, napravila neka kiselina.

— Da — reče Hutchins kada mu Jerry skrenu pažnju na tu pojavu. — Upravo na taj način hrane se neki lišajevi: ispuštaju kiselinu koja razgrađuje stijenje. Ali sada, molim te, dosta s pita-njima — bar dok se ponovo ne vratimo na brod. Ovdje ima posla za nekoliko ljudskih vjekova, a preostalo nam je samo nekoliko sati da ga obavimo.

Bila je to botanika u trku i u prenesenom i u doslovnom značenju.

Osjetljivi rubovi prostrane biljke-stvari bili su u stanju da se kreću iznenađujućom brzinom, svaki put kada ih je pokušala izbjeći. Činilo se kao da imaju posla s pokretnom, živom palačinkom, velikom stotinjak četvornih metara. Dok je Hutchins odrezivao uzorke i sondirao nije bilo nikakvih osobitih reakcija — s izuzetkom izbjegavanja topline koju su izbacivali. Stvorenje je neprekidno strujalo naprijed, preko brežuljaka i dolina, vođeno nekim neobičnim biljnim instinktom. Možda je slijedili neku mineralnu žilu; geolozi će o tome reći nešto više, pošto analiziraju uzorke stijenja koje je sakupio Hutehins prije i poslije prolaska živoga saga.

Jedva je bilo vremena da promisle ili čak okvirno uobliče bezbrojna pitanja koja je postavljalo njihovo otkriće. Po svoj prilici, ovih je stvorenja bio priličan broj, čim su ovo jedno uspjeli tako brzo pronaći. Kako se razmnožavaju? Klijanjem, sporama, spajanjem, ili na neki četvrti način? Odakle dobivaju potrebnu energiju? Kako izgledaju njihovi srodnici, neprijatelji ili paraziti? Ovo zacijelo nije jedini oblik života na Veneri — već je sama takva ideja apsurdna jer ako imate jednu vrstu, tada mora da ih postoji i tisuće...

Glad i umor natjeraše ih da zastanu. Stvorenje koje su proučavali moglo je jesti put kojim se kretalo i tako obići cijelu Veneru premda je Hutehins vjerovao da se nikada ne udaljuje odviše od jezera jer se s vremena na vrijeme približavalo vodi i u nju spuštalo dugačak, cjevolik pipak — za razliku od životinja sa Zemlje koje su se morale odmarati.

Bilo im je veliko olakšanje kada su namjestili svoj šator pod pritiskom, prošli kroz zračnu komoru i skinuli termo-odijela. Tek u trenucima dok su se odmarali u sigurnosti svoje sićušne plastične hemisfere, prvi im je put u svijest bljesnulo istinsko čudo i golema važnost njihova otkrića. Ovaj svijet oko njih više nije bio isti kao ranije; Venera više nije bila mrtva — pridružila se Zemlji i Marsu.

Jer život je prizivao život kroz beskrajne bezdane svemira. Sve što je raslo i kretalo se površinom bilo kojeg planeta blio je znamen, obećanje da čovjek nije usamljen u svemiru plamtećih sunaca i uskovitlanih maglica. Ako dosad nije još pronašao drugove s kojima bi mogao razgovarati, to je bilo samo pitanje vremena, jer svjetlosne

godine i stoljeća još uvijek su ležali pred njim čekajući da budu istraženi. A dotad, da li je to život Zemlje, Marsa ili Venere...

Tako je Hutchins — najsretniji biolog u Sunčevom sistemu — govorio sebi, pomažući Jerryju da sakupi otpatke i zapečati ih u plastičnu kutiju. Kada su ispraznili šator i krenuli natrag, stvorenju koje su proučavali nije bilo ni traga. To je bilo sasvim u redu; mogli bi pasti u iskušenje da još malo eksperimentiraju, a rok do kojeg su se morali vratiti do vozila već je bio neugodno blizu.

Nije ni važno; za nekoliko mjeseci vratit će se s timom asistenata, mnogo primjerenije opremljeni i s očima cijelog svijeta uperenim u sebe. Milijardama godina evolucija je radila kako bi omogućila ovaj susret; moglo se još malo pričekati.

*

Neko se vrijeme zelenkasto svjetlucavim, izmaglicom obavljenim predjelom ništa nije kretalo; na njemu nije više bilo ni ljudi ni grimiznog stvorenja nalik na sag. A onda, strujeći preko vjetrom isklesanih brežuljaka, stvorenje se ponovo pojavilo. Ili je to možda bio neki drugi primjerak ove iste, neobične vrste; to nitko nikada neće saznati.

Prostrujalo je preko male gomile kamenja, gdje su Hutehins i Jerry zakopali otpatke.

A onda se zaustavilo.

Nije se začudilo jer nije imalo razum. Ali kemijski poriv koji ga je bez odmora vodio preko polarne zaravni kao da je vikao: »Ovdje, ovdje!« Negdje u blizini nalazila se najdragocjenija od svih tvari koje su mu bile potrebne — fosfor, element bez kojeg iskra života nikada ne bi bila zapaljena. Stvorenje je počelo drobiti stijenje, uvlačiti se u procijepe i naprsline, grebati i opipavati ispruženim pipcima. Ništa od onoga što je radilo nije nadmašivalo sposobnosti bilo koje biljke ili drveta na Zemlji — no kretalo se tisuću puta brže, i bilo mu je potrebno svega nekoliko minuta da dosegne cilj i probije se kroz plastičnu foliju.

A onda je započelo gozbu, upijajući hranu koja je bila neusporedivo koncentriranija od sve za koju je dotad znala. Apsorbiralo je ugljikohidrate, proteine i fosfate, nikotin iz opušaka, celulozu iz papirnih čaša i žlica. Sve je ovo razgradeno i asimilirano u njegovo neobično tijelo, bez teškoća i bez štete.

Ali, u isto je vrijeme upilo i cio jedan mali svemir živih bića — bakterija i virusa koji su na jednom starijem planetu, evoluirali u tisuću smrtonosnih pravaca. Premda ih je svega nekoliko bilo u stanju preživjeti na ovoj vrelini i u ovoj atmosferi, i to je bilo dovoljno, Klizeći prema jezeru, sag je sa sobom nosio zarazu za cijeli svoj svijet.

I dok je JUTARNJA ZVIJEZDA kretala prema svom udaljenom domu, Venera je umirala. Filmovi, fotografije i uzorci koje je Hutchins

trijumfalno nosio na Zemlju, bili su mnoga dragocjeniji no što je on mislio. Oni su predstavljali jedino svjedočanstvo o trećem pokušaju života da uhvati korijena u Sunčevom sistemu.

Pod oblacimaVenere, priča o Stvaranju bila je završena.

Masa

Borivoje Todorović

Telesa u pokretu, svuda unaokolo. Nečija široka leđa ispred; oštri laktovi udaraju sa strane po rebrima. Smrdljivo, vlažno dahtanje iza. Masa... Ni napred. ni nazad, svojevoljno nikuda ne možeš. Ipak, krećeš se, trčiš stešnjen gomilom kao živom, pokretnom klopkom. Ne znaš kuda, ali srljaš dalje nošen stihijom kojoj se ne možeš odupreti...

Zamahnuo je laktom unazad, divljački snažno i neočekivano. Dahtanje se pretvori u bolan krik koji se izgubi u topotu ljudskih nogu. Za trenutak, prostor iza leđa ostade prazan, a onda ga ispuni navala novih tela.

Ipak, odurnog dahtanja što goni na povraćanje ne bi više.

Kuda ide, zašto, koliko dugo? Beskorisno, glupo je postavljati takva pitanja. Svu pažnju moraš usmeriti na to kako da izbegneš guranje, spoticanje, udarce. Ako izgubiš kontrolu nad sobom, ako poklekneš, masa te gazi. Ne staju, ne obilaze te, nemaju vremena. Jednostavno, pređu preko tebe, ugnječe te, utabaju u zemlju.

Prvi bolovi u nogama, umor se uvlači u pluća, u krv, mišiće i kosti. Iscrpljenost će postepeno rasti. Ako su ljudi u njegovoj blizini dovoljno snažni, naslanjajući se na njih pokušaće da se odmori. Pre ili kasnije, neizbežno, snaga će ga sasvim napustiti i klonuće. A onda će ga...

Ne valja misliti o tome! Izdržljiv je, vičniji fizičkim naporima od mnogih. Dok on posustane i drugi će morati da uspore. Inače, svi će pocrkati od iznemoglosti!

Neko mu se iznenada svali na leđa i on se, gubeći ravnotežu, uhvati za ramena čoveka ispred sebe. Ovaj pokuša da ga pogodi laktom u stomak, ali promaši. Da bi izbegao nove udarce, morao je čvrsto da se pripije uz široke neznančeva leđa.

Čovek na koga se oslonio iznenada tržnu telom u stranu i on zatetura. Padajući, uspeo je da obuhvati čoveka oko pasa i tako se održi na nogama.

Neuspešno su pokušavali jedan drugog da obore, pritisnuti drhtavim zidom ljudskih tela, dok njegov protivnik ne proštenja:

— Prekini, molim te... Zgnječiće nas!

Tek tada shvati da će ih talas nadolazećih stvarno preplaviti ako

nastave da se gušaju. Već su ih opasno ugrožavali sa strane. Ne ispuštajući svog protivnika, slobodnom rukom te ramenom i bokom stade raščišćavati prostor oko sebe, čovek s kojim se do maloprе rvao takođe se trudio da smanji pritisak onih koji su ih okruživali. Nemilice udarajući i obarajući, uspeše da stvore dovoljno prostora za kretanje bez teturanja i posrtanja.

Teško dišući, pogledaše jedan drugog. Iako ih živa poplava i dalje nosi nesmanjenom žestinom, sad im je lakše. Udruženim snagama lakše se odupire nasrtajima s leđa i otporima ispred sebe. Nema više nikakve svrhe da se bore jedan protiv drugog.

Rame uz rame, čvrsto spojenih ruku, nastaviše da se probijaju.

— Kako se zoveš? — iznenada upita njegov novopečeni saveznik.

Pitanje besmisleno do idiotizma. Kakav značaj može imati bilo čije ime u ovoj bezimenoj masi? Ipak, odgovorio je:

— Robert, ZYC 385540.

— Ja sam Arslan. Broj nije važan.

Arslanovo lice skorilo se od prašine i usirene krvi. Njegovo telo, prekriveno dronjcima, veliko je i nezgrapno. Uprkos tome što je opterećen salom izdržao je dosadašnju jurnjavu i ostao na nogama. Znači: snažan je i izdržljiv.

Malo-pomalo, živa je reka usporila. Ubitačni tempo kretanja i nepokriveno sunce, što uporno prži odozgo, iscrpljuju masu.

— Kako si dospeo ovamo? — upita Arslan i, ne sačekavši odgovor, poče da priča: — Ja se samo sećam da sam bio na ulici; ne znam zašto sam bio, obično ne izlazim tako rano. A bilo je jutro, toga se sećam i... Odjednom se nađoh u ovoj gužvi, izvan grada. Nisam hteo tu da budem! Jednostavno, povukli su me sa sobom!

Dok je govorio, Arslan je delovao nekako izgubljeno. Mlakonja, zaključi Robert; snažan je, ali neodlučan, nesiguran, premekan. Robert je mogao da ćuti. Reči, ovdje, kao da više nisu imale nikakvo značenje. Ne znajući ni sam zašto, ipak je morao nešto da kaže:

— Bio sam na ulazu u Sportski centar, tamo, u mom delu grada, u G-15. Ne sećam se posle ničega, osim ove rulje. Ni ja baš ne obožavam da se davim u ovakvoj bljuvotini, no dripci oko mene počeše da me muvaju i sapleću. Morao sam da potrčim... I da im uzvraćam udarce!

Arslan je bezvezno gledao uvis. U gradu sunce nikad ne pali ovakvom žestinom. Zaštitna kupola to sprečava. Ovde, napolju, vazduh je neprečišćen, suv i težak.

— Kuda mi to idemo? Šta znači sve ovo?

Robert oćuta. Nije čak ni slegnuo ramenima. Svaki čas mogao je čuti nečiji bolni krik, blizak, ili izbledeo od udaljenosti. Opet neki bednik nestaje ne znajući zašto. Drugi mu ne mogu reći šta se to dešava, ne stižu, ne znaju. Samo ga pregaze.

— Ti si G-15? — oglasi se opet Arslan. — Nekadašnji centar grada,

sad je već periferija.

— Otkuda ti to? — upita Robert preko volje.

— Možda nisi znao: postoji posebna gradska služba koja daje podatke o gradu, o njegovom nastanku, istoriji, o...

— Kažu li išta o ovome?

— Ne... Stambene četvrti, pomoćne gradske službe, lečilišta, zabavišta, centri za uživanje... to je sve. Ova masa se ne spominje.

— Onda je sve to skupa najobičnije sranje! — odreza Robert. — Arslana te reči uvrediše, ali ništa nije rekao. — Ja se bavim samo zdravim telesnim aktivnostima! — nastavi Robert. — Nikakve budalaštine, samo sport, seks i borba.

— Borba?! — preneraženo će Arslan. — Ona krvoločna tučnjava? Dve grupe ljudi koji se satiru bez razloga?

— Pa šta? — odvrati Robert nabusito. — Lepo se istutnjiš, mlatiš mamlaze do mile volje; ako te zadesi kakva povreda to se začas zaleči, a snaga i zadovoljstvo ostaju!

Novi im se talas ljudskih telesa sruši na leđa tako snažno da se ni udruženim snagama ne mogoše odupreti. Posrnuli su i naleteli na one ispred sebe, a ovi prenese poremećaj dalje. Za nekoliko trenutaka masa opet postade nalik na divlje krdo u bekstvu.

Spojeni slučajnošću i nagonom za održanje, trčali sa gonjeni silama kojima se nije moglo odupreti. Masa i dalje sama sebe uništava. Tela se neprestano ruše unaoklo i, uz hropac, nestaju pod bezbrojnim maljevima, koji nezaustavljivo melju sve na šta naiđu.

»Ima neke pravde u svemu ovome«, mislio je Robert. »Biti u masi isto je kao biti u borbi. Pravila su ista: jači i otporniji ostaju, slabiji otpadaju. Moraš se pomiriti s tim da se svako bori samo za sebe, da ti je svaki čovek prirodni neprijatelj. Zato obaraj i gazi svakog ko ti zasmeta, ili će tebe oboriti i zgaziti... A ako se neko u ovoj smrtnonosnoj igri ipak nađe na tvojoj strani, kao Arslan, udruži se s njim i trpi ga sve dok ti je od bilo kakve koristi...«

Nešto malo, mekano i uzdrhtalo zabi se naglo između Arslana i Roberta. Žena, poderane odeće i raščupane crne kose. Robert htede odmah da je odgurne, ali se ona grčevito uhvati za njega i za Arslana, uglavivši se između njegovih tela. Dugački se nokti do krvi zabiše u Robertove slabine i, kroz viku i stenjanje mase, začu se ženin glas:

— Ne! Ako želiš da živiš... Ne!

Arslan je delovao iznenađeno i nije reagovao. Robert uvide da se sam ne može otresti uljeza. Ništa mu drugo ne preostaje nego da nastavi trčati, vukući na sebi neugodan teret.

Odnekud iz visine hladna i teška kap pade i pogodi Roberta u čelo. Za njom dođe druga, treća... Iz potamnelog, režečeg neba sručiše se mlazovi vode po uspaljenoj masi. Zaboravljajući na oprez, Robert požudno razjapi usta i stade gutati bljutavu, ali njegovom organizmu

toliko potrebnu tečnost.

Pritisnut kišom i iznurena žeđu, masa naglo uspori.

Arslan je radoznalo posmatrao neznanku. Slaba i nezaštićena; pravo je čudo da je još živa.

— Kako se zoveš? — upita je i dodate: — Ovo je Robert, a ja sam Arslan.

Irena, BCF 144572.

Prsa su joj se grčevito nadimala u borbi za vazduh. Njen stisak nije popuštao. Robert je očekivao trenutak kada će prsti na njegovim slabinama olabaviti. Tada će je odgurnuti, bez milosti. Arslan se, izgleda, pomirio sa njenim prisustvom, ali moraće da shvati da je u ovakvoj situaciji tri veoma opasan broj.

— Odeća ti je čudna — nastavljao je Arslan da vavolja. — Nije iste boje kao i Robertova i moja. Plava je, a ne siva.

— Vi ste obični građani — odgovori Irena — a ja sam iz Instituta.

— Institut? — Roberta kao da je nešto ubolo. — Najusranija gomila govnara koja postoji.

Irena se munjevito okrete prema njemu. Oštri mu se nokti još dublje zariše u meso, a pogled crnih očiju je palio. Načas Robert pomisli kako žene poput nje i nisu tako loše. Malena, skladno građena, žestoka. Matični broj joj je nizak, što znači da je matora, ali se to uopšte ne primećuje. Pomlađivanje je održava svežom. Bila bi dobra...

Skup visokih, tamnih i neprozirnih građevina omeđen masivnim zidom naziva se Institut. To je zatvorena celina, grad u gradu. Misteriozni stanovnici Instituta nikad nisu bili preterano omiljeni među ostalim, kako su ih sami nazvali »običnim« građanima. Ljudima je smetalo ponašanje institutlija, njihova odeća, njihov govor, uopšte sve ono čime su se razlikovali od drugih. Najveću odbojnost izazvali su otvoreni prezir i potcjenjivanje koje su institutlije ispoljavale prema »običnim« građanima.

Postojalo je i nešto zbog čega je Arslan zavideo ovim ljudima — institutlije su veoma kompaktno društvo. Ova se zagonetna manjina, čini se, davno rešila problema koji su njega mučili: usamljenosti, nesigurnosti, apatije. Našli su neki smisao života, koji je njemu nedostajao.

— Kako si dospela ovamo? — upita Arslan.

Irena je dugo ćutala. Masa se vukla ravnicom. Žeđ je bila uga-šena, pa su glad i iznurenost sad još jače osećale. Onda je Irena naglo zabacila glavu. Njena mokra kosa svom saagom osinu Roberta po licu.

— Bila sam u krugu našeg Instituta sa svojim kolegama kada smo ugledali masu kako bezglavo juri ulicama. Hteli smo da utvr-dimo što se to dešava, pa smo se priključili gomili. Međutim, ova bagra me je otrgnula od mojih i ja sad nemam nikakav kontakt s njima.

— Znači ti si svojevoljno ovde! A ne kao Robert i ja! — primeti Arslan uzbuđeno.

— Nije baš morala! — Robert se pakosno nasmeja. — Bez nje se nismo osećali nimalo usamljeno!

Arslan je prazno blenuo u svoje noge, koje su koračale nekako same od sebe, ne više kao njegove, nego kao noge mase.

— Kamo idemo? U neki drugi grad? — upita on.

Irena je razmišljama grozničavom brzinom. Ocenila je situaciju kao povoljnu. Prilično je sreće imala kad je nabasala na ovu dvojicu. Jednog od njih — debelog, uplašenog kretenoida — lako može pridobiti i iskoristiti. Ovaj drugi — snažni primitivac — još predstavlja potencijalnu opasnost. Nije iskoristio priliku da je odmah eliminiše, a ona će dobro paziti da mu novu ne pruži.

— Drugi grad je predaleko — odgovorila je. — Gradova ima desetak; niko u njih ne ulazi, niko ih ne napušta.

— Ali, mi smo ipak napustili grad! — navaljivao je Arslan.

Gutala je.

— Zar od nje očekuješ pomoć? — besno ga upita Robert. — Zar ti nije jasno da je glupača toliko izgubljena da ne zna gdje joj je glava a gde...

Irena ga nije ni pogledala. Masa je opet ubrzavala hod. Ako hoće nešto da učini, ne srne gubiti vreme.

— Pre no što smo bili razdvojeni, mi iz Instituta stvorili smo plan kako da utvrdimo cilj kretanja ove gomile. To je glavno: da bismo shvatili što se s nama događa moramo znati što nas to goni u ovaj samoubilački trk i kuda to, zapravo, idemo. Ta će zamisao propasti ako se ja ne priključim svojim drugovima i zato mi vas dvojica morate pomoći da ih pronađem.

— Pa šta ako i saznamo kuda idemo? Nikakva korist od toga — gunđao je Robert nešto tišim glasom.

— Ako vidimo da srljamo u propast, zaustavićemo masu! — odlučnost se osećala u Ireninim recima. — Nas iz Instituta ima stotinu i...

— Stotinu! — zasmeja se Robert. — I da vas ima hiljadu puta više, bilo bi nedovoljno! Ovu masu niko i ništa više ne može zaustaviti!

— Onda će mo bar pokušati da se izvučemo iz ove ludnice — uzvrati mu Irena.

Arslan je ćutke pratio ovaj dvoboj rečima. Verovao je... zapravo, sam je sebe terao da veruje u ono što je rekla Irena. Ona jedina zna što hoće i time uliva nadu da će najzad prestati ovaj košmar. Svakim korakom, svakim trzajem svog iscrpenog tela osećao je kako u njemu raste nepoznat, još nedoživljen užas. Strah jači od bilo kog straha koji ga je progonio u gradu: bojao se smrti.

Smrt, prestanak života — reči su zvučale neobično i zastarelo.

Tamo odakle je došao, u gradu, tamo se ne umire. Živeti, znači — trajati zauvek! Želeo je samo jedno: da se vrati u grad, da traje i dalje...

— Šta treba da radimo da bismo ti pomogli? — upita Arslan Irenu.

Govorila je što je brže mogla. Komešanje u masi postajalo je sve jače. Svaki čas mogu krenuti u novi juriš, a onda neće biti vremena za pričanje.

— Niko ne vidi dalje od leđa onih ispred sebe. To je zakon mase; totalno, kolektivno slepilo. Da bih videla dalje i bolje nego što sada vidim, moram nadvisiti ostale. Vas dvojica podići ćete me na ruke i poneti.

— Štaaa? — dreknu Robert. — Gaduri nije dosta što se prikačila, sad bi još i da nas jaše!

Iza njihovih leđa huk mase se pojača i začu se dobro poznati topot nogu pri zaletu.

— Sad, Arslane! Hvataj ga za ruke! — vrisnula je Irena. Istog se momenta okačila Robertu oko vrata i šakom mu prekrila oči.

Pre nego je uspeo da shvati šta se događa, Robert oseti kako su mu ruke sputane. Arslan ga je uhvatio za zglavke i čvrsto stegao. Uzalud je pokušavao da se otrgne. Ruke mu se ukrstiše, telo napola iskrenu udesno. Sledećeg trenutka već je trčao. Irena mu najzad skloni prste s očiju. Robert je vide kako se spretno penje i seda na podlogu od njegovih i Arslanovih spletenih ruku. Vetar se dohvati dronjaka koji su nekad predstavljali njenu odeću i zavitla ih obnažujući joj tako gornji deo tela.

Robert nije mogao ništa da učini. Konačno je slomljen. Ovo je posljednji udarac koji mu može biti nanesen. I ono malo slobode što je imao, oteto mu je. Vezanih ruku, opterećen Irenom, uklešten mnoštvom telesa pretvorio se u oruđe tuđe volje. Za njega je borba konačno izgubljena!

Irena se naprezala da se održi na improvizovanom sedištu, koje se ljuljalo i posrtalo. Masa se talasala i širila unaokolo, kuga god bi pogledala. Još se nije moglo videti kuda ljudi idu, što ih drži na okupu, što ih goni. Znala je da još nije dovoljno visoko...

Odjednom joj se učini da u moru sivila nazire sitnu plavu mrlju. Plavu poput dronjaka na njoj.

— Tamo — povikala je — tamo su moji!

Sčepala je Roberta za kosu i povukla iz sve snage. Urlajući od bola, on poče skretati u željenom pravcu.

Arslan je poslušno sledio. Nije više osećao umor, glad i beznađe. Dobrovoljno se prepustio njenom vodstvu i time kao da je skinuo sa sebe neki veliki teret.

Obnevideo, izubijan, na izmaku snaga, Robert se postrance probijao kroz mnoštvo. Sasvim je otupeo i postao neosetljiv na bolove.

Borba! Kako je lepo pobjeđivati! Uzvišen osjećaj: ostati sam u krvavoj areni! Ovo je tako nestvarno, glupo; ta bedna masa, smrdljivi dronjci, znojava lica i vratovi, krici i jauci, izgažena utroba, mokrenje u trku... užasna besmislica: svi se bore, međusobno se uništavaju, a pobednika nema!

Nestade tereta Ireninog tela. I ruke mu, najednom behu slobodne. Čudno — on stoji, ne trči više! Ljudi oko njega, ljudi u plavom. Nešto ga odgurnu i podiže. Zatim ga nečije ruke opet podigoše, pa još jednom, sve više i više. Zaustavio se na nekom sigurnom osloncu. Pogleda — behu to nečija ramena. Snažne ruke upletoše se oko njega ne dopuštajući mu da padne. Nešto malo, mekano i uzdrtalo, penjalo se uz njega. Irena... Penjala se uz piramidu koju od svojih tela učiniše ljudi iz Instituta. Piramida je visoka i čvrsta, njeno podnožje čine oni najsnažniji. Ipak, cela se konstrukcija ljulja od pritiska mase koja navaljuje... Irena je žurila. Konačno se dokopala vrha. Kleči na nečijim ramenima, drži se za nečiju kosu. Sada, najzad, može da vidi...

— Ne! vrisnula je. — Neeee . . .

Piramida se zaljulja i popusti. Tela su u padu lomila i gnječila sve pod sobom.

A masa je i dalje slepo kuljala napred. Ljudi u neprekidnom nizu, hiljade odjedanput, upadaju u duboku provaliju, koja poput beskrajne, krivudave posekotine zjapi u tlu...

Učenje

Sydney J. van Scyoc:

Teaching

Preveo Žarko Vodinelić

Bilo je rano jutro kad je Lara napustila dolinu, išuljavšl se iz kamenog predvorja mnogo prije no što su kuhinjski nadglednici zapalili vatru na ognjištima za jutarnji kruh. U zavežljaju je nosila tri kožna ularа, četiri konopca i grubo tkani smeđi ogrtač što ga je ostavio čuvar koji je prošloga proljeća dopratio crvenogriva stada orača u dolinu. U tobolcu je nosila mijeh za vodu i kruha — dovoljno za prva tri dana puta.

I ništa više. Berrel, majstor njezina ceha, nije znao da odlazi. Minossa, sudac zajednice, nije također znao ništa. Nije ništa rekla ni svojim prijateljima ni svojoj obitelji.

Pritiskao ju je taj teret, teret spoznaje da će joj se majka zbog nje zabrinuti tako brzo nakon očeve smrti. Ali drukčije nije išlo. Da je bilo kome rekla kamo se zaputila, ne bi se izvukla tako lako. Koliko god bili jaki njezini razlozi, ne bi ih uspjela opravdati.

Svejedno je otišla, sjećajući se izobličena lica svoga oca, sjećaju-ći se ostalih lica, te kako su grupe crvenogrivih orača s lakoćom prodirale u tlo i pripremale ga za proljetnu sjetvu. Sjećala se i teškog rada koji bi zatim uslijedio. Bio je to mučan svijet, okrutan svijet — kraj u kojemu se ljeto samo nakratko spuštalo na kamenito tlo i gdje je borba za opstanak bila nemilosrdna. A čuvari su svakoga proljeća vodili crvenogrive natrag u ravnicu pošto bi žurno poorali zemlju, dok su se ljudi iz doline lomili od napora, nastojeći izvući ljetinu iz tla.

Bit će im drago kad se vratim. Bit će im drago što sam ukrala crvenogrive da vuku saonice i prenose teret preko cijele godine. A za nekoliko godina uvidjet će da možemo uzgojiti crvenogrive koji će biti sposobni da žive u dolinama kao i naše ovce i perad — da ceh može čak i brakratsku pasminu pretvoriti u mirnu živinu.

No znala je da nikome neće biti drago — ni njezinoj obitelji ni

ljudima iz doline. Bojat će se zato što je prekršila stoljetni običaj, zabrinut će se što je među njih dovela životinje koje ne znaju timariti, bit će puni straha zato što je pogazila nepisan zakon da nitko iz doline ne smije stupiti na tlo ravnice.

Lara se strese. Progonile su je prikaze čuvara u ogrtačima, viso-ke, šutljive, tamne — toliko različite od ljudi iz doline, zdepastih tijela i svijetle puti. Dva su naroda nekoć u davnim vremenima bila bliska. Zajednički preci bili su im ljudi zarobljeni na Brakrathu pošto ih je iznevjerila letjelica. Danas je bilo teško povjerovati da su potje-cali od iste loze. Razlika između njih — u veličini koraka, u stolje-ćima, u običajima i navikama — bila je razlika između dviju rasa.

Lara zastane u uspinjanju. Prešla je strma vrata doline i stigla do proplanka s kojega su se vidjele zgrade, polja i voćnjaci. Vrijeme je od ljudi zarobljenih na Brakrathu stvorilo dvije rase. Isto bi tako vrijeme moglo stvoriti dvije pasmine crvenogrivih; jedna bi bila stada brakratskih životinja koja bi, kao i uvijek, boravila u ravnici, a druga bi bila domaća pasmina — životinje koje bi svoju snagu upregnule o borbu za opstanak.

Razlozi — dobri razlozi. Razmišljala je o njima dok se nastav-ljala penjati, dok su je noge nosile sve dalje od doline. Naposljetku se okrene i ustanovi da su nestale zgrade iz doline, polja, voćnjaci. Bila je sama.

Potpuno sama, hodala je tako do kraja dana. Noć je prospavala u pukotini u stijeni, omotana smeđim ogrtačem, nespokojna zbog stra-ha od divljih zvijeri. Slijedećeg je dana nastavila put pa onda još je-dan. Naučila je brati bobice i druge plodove kojima se mogla prehra-niti, naučila kako da nanjuši vodu što je u mlazovima izvirala iz tla, naučila ići korak po korak a da pri tom misli samo koliko je bilo potrebno.

Povremeno bi, dok je hodala, opažala male planinske životinje kako trčkaraju u potrazi za rano dozrelim sjemenjem. Ponekad bi se zaustavila da promatra, sjedeći potpuno mirno; nije čak ni zadrhtala na oštrom planinskom povjetarcu. Godila joj je njihova prisutnost jer ju je već drugi dan počela opsjedati uzvišena planinska tišina. Stajala je sama, upravivši pogled prema smirenim dolinama i naprezala se da čuje ljudske glasove iz polja u dubini. Ponekad bi, visoko u pla-ninama, zastala i napeto osluškivala, čekajući da čuje tutnjavu kame-nja što se odranja ili hrapavi krik ptice u letu. Nevjerojatno kako su čuvari dovodili svoja krda orača kroz taj muk svako proljeće samo da bi nekoliko dana radili u dolinama.

Možda je zato u njihovim očima uvijek nazirala daljinu. Možda zato nisu htjeli razgovarati s ljudima iz dolina. Očvršćivali su se šuteći za samotni povratak.

Napokon, šestoga je dana stajala na stjenovitoj uzvisini nad gole-

mim zelenim prostranstvom. Zaklanjajući oči od iznenadne sunčeve svjetlosti, ugleda najveću ravnu površinu što ju je ikad vidjela u životu, veću no što je ikada sanjala — ravnicu. Prekidalo ju je samo pokoje usamljeno drvo. A u daljini — zastao joj je dah — u daljini nazirala se neka nejasna tama što je dopirala do obzora.

*

Stada. Životinje po koje je došla bile su ovdje — njih nekoliko među mnoštvom. Lara se za tren uhvati ukoštac sa strahom. Došla je uzeti crvenogrive, a nije znala ništa o njima. Zdepaste, čvrsto građe-ne životinje sa snažnim zadnjim dijelom i kratkim, mišićavim vratom bile su čuvarima dovoljno mirne dok su radile. No nikome iz doline nije nikada bilo dopušteno da ih zauzda, čak su i poljski nadglednici morali biti na pedeset koraka od životinja dok su vukle plugove. A čuvari su ih ljubomorno čuvali noću u oborima i nikoga nisu puštali u blizinu.

A sad će im ona prići dovoljno blizu da osjeti njihov dah na svo-joj ruci. Lara brzo izvuče ogrtač iz zavežljaja. Tkanina je bila od de-bele pređe i pljesniva, boje tla. Ako ugura svoju pepeljastu kosu pod kapuljaču i navuče grubu tkaninu duboko preko lica, ako bude hodala poput čuvara, polagano, dugim koracma. mogla bi izgledati kao čuvar — po noći i izdaleka. Neće se uopće približavati čuvarima koji su na straži.

No mora se približiti crvenogrivima. A ako oni opaze da ona nije čuvar, ako zakriješte od straha...

Sada nije vrijeme za nedoumice. Lara navuče težak ogrtač i sjedne da pričeka noć.

Pred suton ustane i navuče kapuljaču na lice da sakrije svoju svijetlu kožu i sive oči. Duboko udahne i krene ugaženim tragom.

Kad je stigla do pašnjaka, Lara ubrza korak, bježeći od preostalih sumnji. Visoka ju je trava grebala po gležnjevima, a rosa joj je natopila rub ogrtača. Hodala je dok nije začula prve noćne zvukove crvenogrivih — komešanje. obloženih nogu, povremena vrisak nemirnog mladunca, sanjivo gunđanje njegovih roditelja. Zatim zastane, stisnuvši čvrsto grubu tkaninu ogrtača.

Mjesec je stajao visoko na nebu. Porazbacane siluete ležale su skutrene u travi. Ostale su drijemale stojeći. Podigne glavu i uhvati zadah crvenogrivih, vlažan i težak, pomiješan s mirisom tla i ugažene trave.

Čuvarima nije bilo ni traga. Lara je pažljivo promatrala zaspalo stado tražeći čuvare, a zatim ponovo krene naprijed.

Uskoro je hodala među raštrkanim životinjama tako blizu da ih je mogla dotaknuti — bliže nego što se ijedan čovjek iz doline ikada uspio približiti crvenogrivima. Bili su čvrsto građeni, sivo krzno bilo im je gusto i bez sjaja, dok su im riđe grive čupavo visjele do koljena.

Povremeno bi se neka od njih probudila i promatrala je nezainteresirano, ne dajući znaka za uzbunu.

Lara je obilazila rubove stada, a zatim se osmjeli i poče promat-rati pojedine životinje. Za uprezanje u kola, razmišljala je, trebaju joj životinje sa što više snage u ramenima i zadnjim nogama. No. podjednako je bilo važno uočiti ćud životinje, no kako da to učini kad su spavale? Obazre se zabrinuto, i dalje oprezna zbog čuvara.

Vidjela je samo crvenogrive. Čula je njihovo mirno disanje u snu. Lara ih je proučavala više od sata, a zatim je izabrala svoj prvi par. Mužjak i ženka ležali su zajedno u travi. Mužjak se nije pomakao kad je Lara zastala pred njim, a ženka je podigla glavu i sanjivim je očima promatrala. Lara klekne i dotakne ženkino čelo, a životinja na to duboko uzdahne.

Lara je oklijevala, a zatim uzme uzde iz zavežljaja i prebaci ih preko ženkina vrata.

Prije no što je uspjela zategnuti remenje, sjena padne preko njezina ramena. Lara skoči, dok joj je srce nagle udaralo.

Čuvarica je stajala poput kamenog stupa, s licem u sjeni, dok joj se silueta nazirala na nebeskoj pozadini. Lara joj jedino opazi sjaj u očima i naborane krajeve ogrtača.

— Što,..? — Lara napol izgovori. Odakle je došla? Što ju je probudilo? Crvenogiivi nisu pozvali na uzbunu. Larine se ruke zgrčiše nad prazninom. Nije mogla niti pomišljali na obmanu. Čuvarica je jedino mogla prepoznati u njoj ono što je ona uistinu i bila — ženu iz doline koja je došla krasti crvenogrive.

No čuvarica se nije ni pomakla. Šutjela je.

Lara osta zaprepaštena još nekoliko trenutaka, a početna panika je popuštala i pretvarala se u nešto teže. Uzde su i dalje stajale na ženkinu vratu. Ako čuvarica ne želi da ona uzme životinju, neka to kaže.

Brzo, prije no što bi je smjelost mogla napustiti, Lara se sagne i učvrsti uzde. Ženka ponovo uzdahne, a nozdrve su joj podrhtavale.

— Hu! — oglasi se Lara, skoči i povuče uzde. Barem je znala zapovijedi kojima su se čuvari služili o radu s crvenogrivima. Mnogo je puta promatrala iz daljine kako crvenegrivi vuku plugove.

Ženka pospano zažmirka, a zatim ustane. Mužjak se probudi, strese i ustane. Obje su životinje promatrale Laru poluzatvorenim očima.

— Ho-idi! — naredi im Lara i zakorači naprijed, povlačeći konopac sa ženke.

Glas koji je začula zdesna bio je hrapav, gotovo promukao.

— Namjeravaš povesti to dvoje, a ništa ne znaš o njima!

Lara se okrene i ugleda još jednu čuvaricu. Pridošlica polagano zbaci kapuljaču s lica. Glavom i ramenima nadvisivala je Laru, a lice joj bijaše tako naborano i istrošeno da joj Lara nije mogla pogoditi

dob. Crna kosa padala joj je de ramena i bila je grubo prošarana bijelim prugama.

Lara se nije mogla pomaknuti. Samo je gledala. Oči druge čuvarice bile su iskošene nad istaknutim jagodicama. Obrve su joj bile tamne i guste, nos pravilan i dug, usta široka.

Zbunjena, Lara je zamišljala svoju majku pokraj ove žene iz ravnice: jedna niska i čvrsto građena, s kratkim prstima i gustom bijelom kosom, a druga visoka i vitka, s dugim, vitkim i snažnim prstima, s grubom prošaranom kosom preko ramena.

— Tko si ti? — upita Lara ukočeno.

— Ja sam Tehla. Čini mi se da si stavila uzde na ova ženku ne znajući ništa o njoj. Znaš li jesu li ona i njezin mužjak završili ovogodišnje parenje? Znaš li je li začela! Znaš li kako ćeš se brinuti za nju ako nosi mlado i što je potrebno zametku da bi pravilno rastao?

Lara je buljila u čuvaricu još zbunjenija. Je li njoj to bilo važno? Ne što je Lara došla ukrasti crvenogrive, već što ih je ukrala u neznanju?

— Ne znam ništo o tome.

— No da li uzgajivač tako radi, u neznanju? Da li tvoj ceh uzgaja ovce a da ništa ne zna o njima? Ti si uzgajivač, zar ne?

Krv je Laru pekla po licu. Njezine ovce bile su među najboljima u dolini, a njezin ceh među najuglednijima.

— Kako da bilo što znamo kad vi dovodite crvenogrive u doline i ne date nam čak ni da ih razgledamo u oborima?

— Kako, zaista? — odgovori Tehla. Njezine kose oči bijahu poput stijena: ravne, tamne, neodgonetive.

Lara se smrkne i donese odluku. Neće dopustiti da se s njom igraju. Ako Tehla ne želi da ona uzme crvenogrive, neka to jasno kaže. Lara se okrene i ponovo se obrati ženki.

— Ho-iii! — naglo je povukla uzde.

— Prvo što svakako ne znaš jest to da pravilno izgovaraš naredbe — reče Tehla kad se ženka ne pomače. — A drugo, životinje bi trebalo da kradeš neposredno prije zore, kad se odmore. Ove će te usporiti.

Lara se okrene, a bijes u njoj naglo poraste.

— Zar je to važno? Ako me ne želiš zaustavljati, zašto da žurim?

Tehlino ostarjelo lice nije se smrklo, ali su joj oči gledale tvrdo poput stijene.

— Važno je zato što si dopustila da ti presuši mijeh za vodu. Vidim kako mlohavo visi. A ako kreneš najkraćim putem, nećeš naići na vodu dok ne dođeš do prvog planinskog izvora. A do tada ćeš jako ožednjeti, isto kao i crvenogrivi.

— Stići ću do izvora za nekoliko sati — prasne Lara. Morala je samo prijeći udaljenost koju je prešla do zalaska sunca.

— Nećeš s ovim životinjama, nećeš ako ih ne naučiš pravilno

voditi.

— Onda me pouči! — odgovori Lara. Bolje da čuvarica jasno pokaže svoje neprijateljstvo, nego da napada svojim upornim pogledom. — Reci mi kako se pravilno izdaju naredbe.

Njezina očajnička poruka ne dopre do Tehle. Ona odmahne glavom.

— Ja nisam učitelj. Moraš se prihvatiti učenja ako želiš znati kako treba da se postupa s crvenogrivima.

Lara je oštro pogleda.

— Učenja?

— Tako i mi učimo. Učimo još dok smo nejaka djeca. Kad postanemo odrasle žene, možemo razlikovati hod pojedine životinje u stadu, i to s velike udaljenosti. Možemo nadzirati ritam njezina srca, njezin krvotok. Ako se životinja uznemiri ili razljuti, znamo to. Ako joj se poremeti san, mi se budimo. Čuvar zna koje ženke nose živu, a koje mrtvu mladunčad, i kad će biti porođaj. Raizel, reci ovoj ženi iz doline... — Tehla zastane, upitno podižući obrve.

— Lara — predstavi se.

— Reci Lara o mladome što ga nosi njezina ženka. Je li žensko ili muško?

Lara se okrene. Prva čuvarica zabaci svoju kapuljaču, puštajući da joj tamna kosa padne na ramena. Koža joj je bila glatka i tamna, a pogled kosih očiju čvrst. U licu joj se nazirala ona ista prikrivena snaga kao i u Tehle. Ali bilo je nešto u načinu na koji je sjena isticala njezine tamne crte što Laru natjera na pomisao da je Raizel gledala nešto što nitko drugi nije vidio.

Raizel baci svoj kosi pogled prema ženici. Govorila je prigušeno, kao da se danima nije oglasila

— Ženka nosi muško mladunče. Vrlo je napredno, bako. Rodit će ga ubrzo nakon slijedećeg zimskog sna.

— Znači da će rano prispjeti.

— Da, brzo raste. Snažno je.

Tehla se ponovo okrene Lari.

— Znači, dobro si odabrala svoj par, Laro. Mužjak nije toliko mišićav koliko bi mogao biti, a ženkino je krzno tanko. Ali ti si uzgajivač. Naučila si od svojih ovaca da iza površinskih nedostataka životinje nazreš snagu koju će ona prenijeti na potomstvo.

Lara je buljila u Raizelino bezizražajno lice. Je li vjerovala da ta žena može samo pogledati ženku i vidjeti mladunče u tobolcu?

— Kako... tko vas to uči? — U glasu joj se osjećala tupa oštrica sumnje.

— Najstarija ženka u našem stadu. Sjedimo kraj izvora za vedrih noći i ona nas poučava.

Lara oštro pogleda Tehlu, uvjerena da joj se ova ruga. No

čuvaričino lice osta bešćutno. Lara sagne glavu, iznenada obrvana umorom. Previše daleko je danas doprla i previše je toga naučila. Ili je možda naučila premalo. Strese glavom, pokušavajući je razbistriti.

— Ako imate mjesto gdje bih mogla spavati... — Činilo se da je nisu namjeravali otjerati, a sutra će sigurno razumjeti više.

— Možeš spavati u mom kefriju — reče Tehla i okrene se da ode. Raizel se uputi za njom.

Lara je zbunjeno gledala za njima, a zatim shvati da treba da ih. slijedi. Umorno skine uzde sa ženke i krene za njima.

Hodale su kroz zaspalo stado i stigle do nekoliko glinenih kupola, obilno oblijepljenih stvrdnutim blatom; izgledale su tužne i odbojne na mjesečini. Unutra, na zidovima Tehlina kefrija visjela je gruba mreža i razno oruđe. Nasred poda bilo je ognjište prekriveno pepelom, a malo dalje uzvišenje s posteljinom. Lara pogleda naokolo, pokušavajući ne misliti o kamenim hodnicima osvijetljenim priljubljenim vriježama buktinje ili o savršenom redu odajama njezine obitelji.

Spavala je na uzvišenju blizu vatre zamotana u ogrtač, a kad se probudila sutradan, bila je sama. Za trenutak je sjela, potpuno zbunjena. Sve što se dogodilo prethodne noći, sve što je vidjela i čula — sve joj se to činilo nevjerojatnim. No znala je da ništa od toga nije izmislila.

Uz njezin krevet na podu stajala je posuda s vodom, a na stolu u blizini zdjelica s kuhanim obrokom. Lara se oprala i jela, a zatim je polagano izašla na vrata.

Logor je bio prazan. Jedino su dvije kćeri čuvara trčale napuštenom stazom. Bila su to djeca dugih udova, tamna i nasmijana. Lara ih je promatrala i sumorno se pitala kako će one jednog dana postati čuvarice, šutljive i bešćutne.

Lara je oklijevala na rubu logora. Stado je paslo na sjeveru i istoku. Čuvari su stajali među životinjama, visoki, usamljeni, odbojni. Praćena tamnim pogledom čuvara, Lara je koračala kroz stado.

Na rubu stada pronašla je mužjaka i ženku koje je bila izabrala i promatrala ih cijeli dan. Bilo je toliko toga što je trebalo znati! — razdoblje trudnoće, kako pomoći majci pri rađanju, kako njegovati mladunče. Čuvari su, potpuno izdvajajući stada, onemogućili ljudima iz doline da bilo što saznaju o crvenogrivima.

A sada će njoj dopustiti da to sazna! Zašto? Lara je s nelagodom promatrala udaljene čuvare.

Boraveći među crvenogrivima cijeli dan, Lara je zapadala u duboki muk, poput čuvara. Negdje na dnu te tišine osjećala je neko kretanje, odanost crvenogrivima — osjećaj dublji od bilo čega što je ikad oćutjela prema ovcama o kojima se brinula u dolini. Taj ju je osjećaj i okrepljivao i uznemiravao.

Tehla i Raizel vratile su se u suton u kefri, a Lara ih je slijedila. Nijedan čuvar nije govorio dok su spremali večeru. Kad je večera bila gotova, Tehla pođe prema vratima kefrija.

— Nebo je čisto — objavi. — Noćas će biti učenje.

Umjesto očekivanja, Lara osjeti iznenadnu navalu straha.

Napustile su kefri kad se mjesec počeo dizati. Drugi čuvari su im se pridružili dok su hodali kroz logor; njihov je muk bio jednako dubok kao i po danu. Jedino su se kćeri čuvara smijale i razgovarale, trčeći ispred ostalih.

Područje izvan logora bilo je tvrdo ugaženo, trave nije bilo ni u jednom pravcu, a put se polagano spuštao prema plitkom jezerce tu punom izvorske vode.

— Mi sjedimo ovdje, na vrhu kosine — Tehla je poučavala Laru. — Mlađi čuvari i njihove kćeri sjede bliže jezercetu.

— A... ženka?

— Ona će se pojaviti na drugoj strani jezera. Kada dođe, položi ruke na tlo i potpuno isprazni um. Moraš potpuno izbaciti misli prije no što primiš poduku.

Lara je oklijevala; jedino je željela pobjeći. Zašto je došla ovamo? Da uči — od ženke crvenogrivih?

Svejedno, ostala je sjediti i bilo joj je nelagodno. Uskoro se pojavi stariji mužjak i priđe vodi. Njegova je griva neuredno visila, grube dlake na repu bile su isprepletene. No u svjetlu mladog mjeseca stegna su se činila snažna i on se nije obazirao na noćni povjetarac što mu je čupkao gusto krzno.

Neko je vrijeme stajao kraj jezera i promatrao sakupljene čuvare. Kad se smirila i posljednja živahna kći čuvara, mužjak spusti glavu da pije.

— Prisloni dlanove na tlo — prošapta Tehla. — I stopala.

Lara baci pogled na mnoštvo. Kćeri čuvara skinule su svoje sandale.

— Moje čizme ...

— Čizme ti neće smetati ako se umiriš... ako se umiriš posvuda, u duhu, u tijelu. Moraš biti potpuno mirna, Laro.

— Tehlo ...

— Laro, moraš slušati ako želiš naučiti.

Je li ona željela naučiti? Lara pritisne ruke i stopala o tlo i zag-leda se u jezero. Mužjak se napio, zatim podigao glavu i zanjiskao. Ubrzo se pojavi ženka i tapkajući pridruži mu se na izvoru. Bila je starija od njega i zglobovi su joj bili ukočeni, no kretala se s dosto-janstvenom ljupkošću. Dok je pila, ostali su se crvenogrivi skupili iza nje. Uskoro se sakupi velik dio stada, pognutih glava, spuštenih očiju.

Stara žena podigne glavu. Činilo se da gleda ravno u Laru. Lara joj uzvrati pogled, a mišići joj se stegoše u nesvjesnom otporu. Zatim joj

se nehotice otme uzdah. Zatvori oči, a glava joj padne naprijed. Dok se pitala što se događa, osjećala je kako joj se misli spuštaju sa svakim uzdahom. Čelo joj dodirne skupljena koljena.

Učenje je prihvaćala kao neku tajnu snagu što bi joj obuzela svijest. Isprva bi joj polagano prodiralo u duh i osjetila, a zatim bi je potpuno zarobilo.

Počuj, stado moje. Mir našeg stada veći je od bilo kojeg mira u svijetu. Mora se očuvati u svakome od vas. Stoga pripazite, mladun-ci. Jezerska voda miriše drukčije kad se grabljivice gnijezde u stije-nama. Miriši ovako... ovako ... Kad miriši tako, ne smijete je piti jer će vas zacijelo ugristi, a ludilo koje slijedi ugriz razorit će mir stada.

Počuj, stado moje. Snaga našeg stada veća je od bilo koje snage u svijetu. Stoga pripazite, ženke. Ima godina kad se ne smije pariti. U tim je godinama oblik jajeta nepravilan i vaše bi potomstvo bilo tako izobličeno da bi vam smetalo i krnjilo snagu stada. Znat ćete da ne smijete začeti po tvrdoći trbuha kad vam se približi vaš mužjak. Osjećat ćete... to ovako...

Počuj, stado moje...

Učenje se nastavljalo. Lara je potpuno izgubila svijest o sebi, Tehli i drugim čuvarima, o hladnom povjetarcu što je nabirao njezin ogrtač. Jedino je bila svjesna najstarije ženke. Najstarija ženka je u svome tkivu nosila cjelokupno znanje crvenogrivih. Znala je gdje se može pronaći najsočnija trava potkraj ljeta, kako pronaći vodu za suše, kako treba da izgleda i vonja mladunče kad se rodi. Znala je sve što crvenogrivi moraju znati kako bi živjeli u miru i snazi u svojemu stadu.

Nakon nekog vremena Lara više nije gledala s visoka na najsta-riju ženku. Umjesto toga, promatrala je svijet ženkinim očima. Ženkina su osjetila postala njezina. Osjećala je bol ženkinih artritičnih zglobova. Osjećala je kiseline što su djelovale u njezinu želucu. I osjećala je njezinu trajnu snagu.

Ali, osim toga, Lara je bila svjesna i cjelokupnog iskustva što ga je ženka sakupila u toku svog životnog vijeka. Ženkino je sjećanje postalo njezino — svitanje njezine mladosti, porođajni njisak prvog mladunčeta, deseci godina spajanja i parenja na mjesečini. Lara je sa ženkom tražila nove pašnjake i kušala raskošne trave. Žvakala je jetku koru drveta. Zabacivala je glavu i grabila dugačkim koracima sa stadom preko ravnice, a tlo je od njezinih nogu odzvanjalo poput nekog zemljanog srca.

*

Snaga i mir... Učenje je trajalo dok oba mjeseca nisu prešla preko neba. Zatim se najstarija ženka okrene i otkasa. Za njom krenu ostali crvenogrivi.

Učenje je bilo završeno. Tehla dodirne Larino rame.

— Laro, vrijeme je da krenemo.

Lara podigne glavu. Za tren joj Tehline riječi nisu ništa značile. Zatim se obazre naokolo i svijest joj se polako vrati. Crvenogrivi su već bili otišli, a čuvari sii se spremali na povratak.

— Naučila sam — reče u čudu. — Naučila sam o crvenogri-vima. — Zaprepastili su je dubina i neposrednost onoga što je naučila.

— Počela si učiti. To je sve — odvrati Tehla oštro. Lara je oklijevala. Tehlino nezadovoljstvo razbilo je dio njezina zanosa.

— Ali sada znam dovoljno da mogu povesti svoje parove u dolinu.

Tehla je stajala smrknuta.

— Ne, ne znaš. I nisam te zbog toga dovela ovamo da učiš, Laro.

U Laru uđe napetost jer je iza Tehlinih riječi osjetila nešto što nije željela. Ukočeno ustane.

— Ti... što si htjela da naučim?

Tehla se okrene, a mjesečina joj ispuni kose oči.

— Mislila sam da ćeš naučiti zašto ne smiješ povesti crvenogrive u svoju dolinu.

— Ti... — Čarolija učenja raspršise pred Tehlinim pogledom punim mjesečine. Lara je drhteći gledala za crvenogrivima što su odlazili. Da životinje koje poznaju život što ga je ona dijelila s najstarijom ženkom pretvori u tegleću stoku? Da postane njihov gospodar kad su ona oduvijek bili svoji gospodari? Kako je ikad mogla takvo što pomisliti?

No kako se mogla vratiti u dolinu bez crvenogrivih? Sjeti se očeva lica kako ga je vidjela posljednji put i odlučnost joj se vrati. Izazovno se zagleda u Tehlu.

— Ako nisi htjela da uzmem crvenogrive, zašto si me dovela ovamo? Zašto me nisi otjerala prošle noći, kad si me uhvatila kako zauzdavam ženku?

Tehla povuče svoj teški ogrtač. Glas joj je bio udaljen.

— A bi li ti otišla. Ne bi li se neprestano vraćala, sve dok se ne bih umorila od toga da te gledam i dopustila ti da uzmeš svoje parove?

Lara je oklijevala.

— Ne. — Ako je sada pomišljala na to da uzme crvenogrive, kad joj je učenje najstarije ženke bilo još tako svježe, zacijelo je ništa ni prije ne bi odvratilo.

— Kakve bi koristi onda bilo da sam ti otvoreno govorila? Po-stoje razlozi zbog kojih ne smiješ uzeti crvenogrive. Kad sam bila mlada, pokušala sam ih objasniti jednom uzgajivaču koji je došao isto kao i ti. Nije mi vjerovala. Nije shvatila. — Smrknuta, Tehla se zagleda u daljinu.

Lara se nemirno njihala.

— Što se dogodilo?

Tehlina pažnja odluta negdje daleko, a zatim se vrati.

— Uzela je tra para crvenogrivih i otišla iz našeg logora. Trebalo

joj je dva dana da stigne do planine. Trebalo bi joj još sedam dana da stigne do svoje doline, ali nikad nije tamo stigla. Umjesto toga, vratila se ovamo u logor, stadu. Neko sam vrijeme bila sretna jer smo se bile sprijateljile.

Bol u njezinu glasu odagna ostale Larine brige i isuši joj usta.

— I onda?

— Duh joj je umro, i, naposljetku, nakon nekoliko godina, i tijelo joj je prestalo disati. — Lara nije ništa govorila i Tehla nastavit — Da sam mislila da ćeš me poslušati, rekla bih ti noćas samo jedno: odazi i ne vraćaj se. Ravnica nije mjesto za ženu iz doline. To nije život za koji si odgojena.

— Ali ja ne namjeravam živjeti ovdje — bunila se Lara. — Ja... uzet ou crvenogrive i povesti ih svome gospodaru ceha u dolini. — *Da*. Učinit će to. Morala je to učiniti, koliko god je učenje opsjedalo. — Križat ćemo pasmine. Uzgojit ćemo crvenogrive tako da mogu živjeti u dolinama, da nam pomažu u teškom radu. Prilagodit ćemo ih. — Kako bi to Berrel mogao odbiti, kad mu preda jezgru stada?

Tehla odmahne glavom.

— Laro, upravo tu uzgajivači griješe — o, da, dolazili su i drugi u toku godina, osim moje prijateljice i tebe, kad pomisle da mogu križati pasmine crvenogrivih. Crvenogrivi ne daju da im se biraju parovi. Oni sami biraju svoje parovi; kada dođe vrijeme parenja.

A Lara je to znala iz učenja.

— No kad bi nam dopustili da im biramo parove, Tehlo, kad bi nam dali da ih vodimo, kad bi nam dali da ih uzgojimo selekcijom... — Tehlina prijateljica joj je zacijelo bila objasnila kako je ceh uzgajivača prilagodio ovce i perad oštroj klimi na Brakrathu nakon dolaska, kako im je produžio rast i povećao snagu mišića, kako im je ojačao krzno i perje da izdrže planinsku studen, kako ih je prilagodio da mogu jesti trave iz doline.

— Oni se i uzgajaju selektivno, Laro. Oni sami obavljaju selekciju.

Nije koristilo tumačiti, pokušati prenijeti shvaćanja koje Tehla nije htjela prihvatiti.

— Onda ću svakoga proljeća dovesti natrag svoje životinje da same izaberu sebi par. — Neka Tehla vjeruje u to ako hoće.

Tehline se oči suze.

— Hoćeš li, Laro? A što je s poukama? Kad se mladunčad rodi, roditelji ih mogu nečemu naučiti. A ostalo mogu jedino naučiti na učenjima.

Lara ju je gledala ukočeno. Dakako — pouke.

— Crvenogrivi su oduvijek učili na poljima širom ravnice, svake jasne noći za topla razdoblja. Namjeravaš li neku staru ženku povesti sa sobom u dolinu? Ako je tako, čemu će ona naučiti mladunčad? Neće znati ništa o dolinama. Neće znati kakve tamo opasnosti prijete.

Neće znati koje su biljke hranjive, a koje otrovne. Neće znati koju koru drveća treba žvakati. Neće znati gdje da pronađe vodu niti gdje da se skloni za zimski san. Ona...

— Ceh će se brinuti o tome. Mi ćemo crvenogrive pripremiti za zimski san kad se povučemo u zaklone. I moći će jesti žito i sijeno s naših njiva. Orači to jedu svakog proljeća.

— Da, za kratko vrijeme. To nije njihova prirodna hrana, planine i doline nisu im prirodna okolina. Oni su životinje iz ravnice. Živjeli su stoljećima ovdje i navikli su se na to.

Lara zatrese glavom, srdita zbog Tehline stalne kratkovidnosti. No Tehla nije vidjela kako je umirao Larin otac, kako mu je srce bilo oštećeno teškim radom što je prelazio njegove snage.

— Zar misliš da je naša stoka iz doline bila prilagođena Brak-rathu kad su ovamo stigli prvi ljudi? Uzgajivači su radili stoljećima da prilagode ovce kad je druga stoka izumrla. Ceh je procjenjivao svako janje kad se rodilo, bilježio njegov rast i pazio na svaki znak, povoljnih promjena. Ceh ...

— Znam sve to, Laro.

Onda znaš što možemo učiniti i s crvenogrivima.

— Znam što ne smijete učiniti — reče Tehla odrješito i okrene se.

Lara ju je gledala dok se vraćala u logor i bacala dugu sjenu za sobem. Ona je oklijevala, a zatim krene za Tehlom. A kamo drugamo da pođe?

Tehla nije ništa govorila kad je Lara ušla u kefri. Nije progo-vorila ni slijedećeg jutra kad je Lara privezala svoj zavežljaj i izašla iz kefrija, noseći uzde i konopce. Lara se osvrnula samo jedanput dok je odlazila. Raizel je stajala na vratima poput kamenog stupa. Lara nije mogla nazreti ništa u njezinim kosim očima.

Nitko je nije pozvao natrag. Jutarnje je sunce bilo svijetlo i toplo. Lara je žurno išla kroz logor i prolazila pokraj crvenogrivih koji su pasli. Ovo je bilo pogodno doba u ravnici. Trava je bila visoka i zelena, a za nekoliko će dana raštrkano drveće procvjetati i sokovi će mu procuriti, od čega će mu kora postati mekana. Lara je dugo stajala i promatrala duge bijele oblake. Zatim se strese i krene u potragu za crvenogrivima koje je izabrala.

Pronašla je svoj prvi par kako pase na rubu stada. Ženka ju je promatrala nezainteresirano dok joj je prebacivala ular preko glave. Lara zastane i zadubi se tražeći pravi osjećaj za davanje naredbi. Postojali su određeni zvukovi koji su bili najugodniji. Naučila je to od najstarije ženke.

— Ho-iii!

Ženka podigne glavu i krene za konopcem. Mužjak je tiho tapkao za njom Prolazeći kroz stado, Lara pronađe i drugi par što ga je bila izabrala. Uskoro je vodila četvoro crvenogrivih preko ravnice

Nitko je ipak nije pozivao natrag niti pokušao zaustaviti. Strah ju je bockao u dnu lubanje.

Namjeravala je održati brz tempo kako bi stigla do planina mno-go prije mraka. Nije to, naposljetku, bilo tako daleko. No trava je bila sočna, a kora na drveću mekana. Lara je hodala sve sporije, udišući miris tople zemlje, puštajući da se konopci crvenogrivih vuku za njom. Pomalo je počela sanjariti. Sunce ju je grijalo, vjetrić je bio ugodan. Nije bilo potrebno udarati po tlu zabrinutim nogama. Nije bilo potrebno...

Prije no što je shvatila, sunce je zapadalo, a oni nisu prevalili ni polovicu puta do planina. Stajali su pokraj malog šumarka. Lara priveže ženke; znala je da će mužjaci ostati u blizini. Zatim napravi sebi ležaj i sažvače posljednji komad kruha iz svoga zavežljaja. Pomalo se čudila svom raspoloženju, čudila se kako joj se ne žuri. U dolini su se ljudi naprezali noseći teške terete i lomili se pod okrutnim tovarima.

No pred njom je bilo proljeće i još cijelo ljeto. Ne treba žuriti. Zavukla se u svoj ležaj i zaspala. Nije sanjala ništa.

Kad se probudila sljedećeg jutra, opazila je u svome stadu i petog crvenogrivog. Izvukla se iz ležaja i tupo se zabuljila u životinju. Bila je to ženka starija od ostalih, pognute glave, grubog krzna. Kad je podigla glavu, Lara joj u očima prepozna starost, poput neke mliječne koprene.

Lara prijeđe sanjivom rukom preko lica. Kada se pridružila ostalima? I zašto? Lara isprva pomisli da je otjera. Nije joj trebala ženka previše stara za rađanje. No nešto je spriječi u tome. Možda će ženka kasnije sama otići, kad se počnu brže kretati. Ili će ih napustiti na prvim obroncima planina. Ako ne... Lara slegne ramenima i odveže ženke.

Usprkos Larinim željama, toga dana nijednom nisu zabrzali. Vodila je crvenogrive preko ravnice kao da je usnula u hodu; misli su joj bile radosne, ali nepotpune. Kiša koja je upravo pala, proljetni miris zemlje — uglavnom joj se to brzalo u mislima. Ponekad bi počela sanjariti i promatrala crvenogrive kako pasu.

Usred poslijepodneva Lara odluči da ne ide dalje. Približili su se rubu planine i nije htjela ući u planine noću. Tamo su je čekale visoke stijene i duboki ponori, sjene i grabežljive zvijeri — s time se mogla suočiti samo danju.

Prije se nikad nije bojala planina. Lara se čudila toj novoj nelagodi dok je privezivala crvenogrive.

Sljedećeg jutra, dok je vodila petoro crvenogrivih preko prve stjenovite strmine, nelagoda se pretvori u strah. Nije bilo prirodno hodati po tlu koje nije bilo ravno pod nogama, izvrgnuti se opasnosti od ozljede tamo gdje je svijet isprekidano ponirao na objema stranama. Trava na planinskim obroncima bila je rijetka i tvrda, a ima

i nepoznatih biljaka koje bi mogle biti otrovne.

A voda... Voda je na planinskim obroncima padala iz onih istih olujnih oblaka što su natapali ravnicu, ali je bila puna rastopljenih minerala. Je li dobra za piće?

Toga poslijepodneva crvenogrivi počeše njiskati. Mužjaci su dizali glave i rikali prema planinskim stranama. Svaki put kad bi se oglasili, ženke bi se zaustavile i stajale tupo, pognutih glava. I Lara bi zastajala, a živci su joj se trzali od jeke što se odbijala od vrletnih stjenovitih zidova.

Zaustavili su se kod planinskog jezerceta da prenoće. Lara je ležala budna i napeto buljila u sjene oko sebe. Kad bi zaspala, san joj je bio težak.

Počuj, stado moje. Zdravlje stada utemeljeno je u svakome od nas. Ova žena iz doline traži naše društvo, ali nije donijela ovitke za naša kopita, kao što to čine naši čuvari kad odlazimo vući plugove. Ovo kamenje već razdire naše nazuvke. Ako budemo hodali golih kopita, ozlijedit ćemo se i zaraziti i to će nas sve oslabili. Ne možemo hodati ovim putovima i ostati zdravi.

Počujte, ženke...

Omamljena, Lara se rasani. Zrak je bio hladan do boli. Ona ustane i prevuče rukom preko očiju. Stara je ženka stajala pokraj jezerca, a ostali su se okupili oko nje i štitili je. Mjeseci su bljeskali s površine vode. Lara se za trenutak zbuni. Zatim, ne razmišljajući, položi ruke na tlo i odagna sve misli kako bi se pripremila za učenje.

Počujte, ženke. Snaga našeg stada veća je od bilo koje snage na svijetu. No ipak je krhka. Postoji lišće što ga morate žvakati kad dođe vrijeme da rodite svoju mladunčad. To se lišće jedino može naći u ravnici. No ova nas žena ipak ne namjerava vratiti u ravnicu da se oždrijebimo, a nije ponijela lišće sa sobom. Ako nas doba ždrijebljenja zatekne u dolini, porođaj će biti težak, a vaša će se mladunčad ozlijediti. Tako će se smanjiti snaga stada.

Počuj, stado moje. Ova žena se nije sjetila niti da ponese osušenu travu iz ravnice kako bismo je jeli kad dođemo u dolinu, kao što to čine naši čuvari. Možemo samo jesti planinsko bilje, a ono je tako oštro i od njega ćemo se razboljeti. A kad dođemo u dolinu, ova nam žena misli davati samo planinsko zrnje i travu. Od takve hrane nismo nikada živjeli dulje od nekoliko dana. Tko može reći hoćemo li od toga preživjeti? Ova žena iz doline traži naše društvo, ali o mnogo čemu nije promislila.

Počujte, mužjaci. Naša je snaga u slozi slada. Danas ste se ogla-sili u svim pravcima, ali niste dobili odgovora. Ovdje nema nikoga od našega roda. Sami smo. Ova žena iz doline zove nas da snagu našeg stada prenesemo na nju i mi to činimo. No svejedno joj ne smijemo dopustiti da nas izgubi u ovim planinama.

Počuj, stado moje, naša je mudrost nasljeđe drevnoga roda. Stizala je k nama kroz desetke stoljeća. Utkana je u svaki dijelić naših tijela. Ali to je

mudrost ravnica. Nemamo planinske mudrosti ni mudrosti iz doline jer ne pripadamo tamo.

Počuj, stado moje. Posvuda širimo mir našeg stada. Ova žena zatražila je naše društvo najugodnijim riječima. Ali ona ne čuje dobro što joj poručujemo. Moramo joj jasnije govoriti o snazi i miru našega stada i o ljepoti ravnice.

Počuj, stado moje. Ova je žena odlučila da mi i ona budemo zajedno Ako tako mora biti, ona mora živjeti s nama tamo gdje ima dobre trave i gdje nam kamenje ne dere nazuvke. Ona tamo može naći hranu i već zna mnogo o našem stadu. Ona mora postati žena ravnice. Njezine planine i doline nisu mjesto za nas.

Počuj, stado moje Nudimo iskreno ovoj ženi mir našega stada Ako želi živjeti kao žena crvenogrivih, mora se vratiti s nama u ravnicu. Tamo će bolje naučiti kako živimo i rodit će kćeri koje će ostati medu nama.

Počujte me, ženke...

Učenje se nastavi. Dok je Lara potpuno ponirala u svijest koju je zračila stara ženka, njezinim je očima uvidjela kako nije mudro ono što je pokušavala učiniti. Njezinim je srcem osjećala bol razdvajanja od stada.

I dok se učenje nastavljalo, Lara je sve jasnije spoznavala primamljivu ljepotu ravnice, ekstazu godišnjih doba i ritam njezinih raspoloženja, radost širokih i otvorenih prostora. Žudjela je za onim što je tamo dobro i žudjela je za stadom. Vrijeme parenja već je prošlo, ali dolaze druga razdoblja: podizanje mladunčadi, ljetni put u jezerski kraj, zazivanje sunca u ranu jesen. Postoje drevni obredi u vezi sa svakim razdobljem i oni se jedino mogu štovati u ravnici.

*

Snaga i mir... Nema života izvan života u stadu.

Učenje je trajalo gotovo do zore. Onda su Lara i crvenogrivi usnuli nakratko prije no što su se okrenuli natrag u ravnicu. Crveno-grivi su hitro kaskali niz puteljke kojima su se dan prije uspinjali s oklijevanjem. Kopita su im odzvanjala po tlu u ritmu bubnja. Mužjaci su njiskali i odmahivali glavama.

No Lara je bila žena iz doline. Zar je nije tako nazivala stara žen-ka u svojim poukama? Ova žena iz doline... Ona je rođena za kamene odaje. Za nju se — koliko god bio težak taj život — ljepota svodila na strminu stjenovitih nagiba i red obrađenih polja. Ona nije bila rođena za prazne prostore ravnice. Rođena je da živi među svojim narodom.

Svojim narodom... Lara gotovo nije ni mislila na nj dok su je crvenogrivi vodili natrag preko ravnice. Izabrali su zaobilazan put prema pašnjacima svoga stada. Te su se noći zaustavili kraj potoka i stara ih je ženka opet poučavala. Kad je Lara naposljetku zaspala, sanjala je o travama i kori drveća i o tapkanju obuvenih kopita.

Sljedećeg je dana hodala s crvenogrivim, a sjena ravnice pala je

preko nje. Pogled joj postade odsutan, a usne se umire. Činilo se da joj čak i vjetar govori o stadu, o njegovoj snazi i miru.

Poslije podneva približili su se stadu i crvenogrivi su žurno tapkali naprijed, ništeći. Lara zastane dok ju je razdirao posljednji tračak otpora. Od toga joj se stegnu mišići. Žena iz doline — *ja sam žena iz doline*.

Visoka prilika uzdizala se prema nebu. Lara joj s oklijevanjem priđe. Tehlina je kapuljača bila zabačena unatrag. Njezina bijelo prošarana kosa dizala se na vjetru. Lara pogne glavu.

— Ja... želim ići — reče. Riječi su joj bile poput paučine nestvarne. Isto kao i njezine želje. Razdirala se između stada i doline u kojoj je živio njezin narod.

— A ipak si se vratila.

— Želim ići — ponovi Lara. No željela je i ostati, željela je stajati s Tehlom ispod popodnevnog neba, željela je biti žena stada. Ogleda se zbunjeno. Stara je ženka išla za njom i promatrala je vodnjikavim očima.

— Razumiješ li sada zašto ne smiješ povesti crvenogrive u dolinu? — upita Tehla.

— Ne bi tamo mogli živjeti — Lara tupo kimne. — Mogli bi kad bi nas pustili da ih križamo, kad bi nas pustili da im pomognemo da se izmijene...

Kad bi crvenogrivi pošli s njom, ceh bi ih mogao uzgojiti tako da prilagodi njihovo potomstvo, da jede travu što raste u planinama i dolini. Njihova bi kopita otvrdnula tako da bi mogli hodati po kamenitim puteljcima a da se ne ozlijede. U toplim bi razdobljima mogli vući kola i saonice. Mogli bi tegliti kamenje iz kamenom ograđenih polja i vući ga tamo gdje je potrebno za gradnju nasipa i obora. Svoju bi snagu mogli staviti u službu mnogo čega kako bi život u dolinama postao podnošljiviji. I njihov bi život bio podnošljiv...

— Tehlo, kad bi nam samo dali da pokušamo. Kad... Tehla sažljivo mahne glavom.

— Uopće ne shvaćaš, dijete.

— Ali shvaćam. Ne mogu ih povesti u dolinu zato što ne žele ići. — Crvenogrivi su se bojali planina i svoju su žudnju za ravnicom izražavali tako snažno da je Lara bila bespomoćna. No kad bi ih mogla natjerati da shvate...

Ona se okrene i zagleda se u životinje na paši. Da ih natjera da shvate? Kako da crvenogrive natjera da shvate život u dolini, potrebe njezina naroda, kad njihova svijest tako snažno prianja uz ravnicu? Kako da ih natjera da shvate kad je tako slaba u usporedbi s njihovom žudnjom prema stadu?

Ovdje je sve tako zeleno, proljetni mirisi tako omamljujući...

Zbunjeno zatrese glavom. Znala je da će ponovo početi sanjariti

ako se opusti.

— Tehlo — obrati se molećivo.

Tehla uzdahne i pogleda je ukočeno kosim očima.

— Nedaleko odavde je mjesto koje nazivamo vrhunci. Tamo se održava učenje, sasvim posebno učenje, koje vodi najstarija ženka svih crvenogrivih. Odvest ću te tamo noćas — ako se ne želiš odmah okrenuti i vratiti u svoju dolinu.

Lara je oklijevala, važući proturječne želje. Mora postojati način da se ostvari ono što je naumila. Rad što ga crvenogrivi mogu lako obaviti već je osakatio previše ljudi u dolinama.

— Idem — reče ona. — Na učenje.

— Mislila sam da nećeš. — U riječima se osjećalo žaljenje.

Krenule su sredinom popodneva i hodale prema jugu, ostavljajući za sobom stado i logor. Pratila ih je stara ženka, sklopivši napol svoje vodnjikave oči. Hodale su do sumraka i večeri. Prolazile su pokraj usamljenog drveća i malih šumaraka, pokraj drugih stada i logora. Crvenogrivi i čuvari gledali su nezainteresirano za njima.

Noćni se zrak ohladio. I dalje su hodale, a onda Lara ugleda visoku gomilu stijena pred sobom. Baci pogled na Tehlu, očekujući da će starija žena nešto reći. No Tehla nije progovorila.

Vrhunci su se uzdizali nad ravnicom poput izlomljenih kamenih prstiju, okrutni ispod zvjezdanog neba. U njihovu podnožju nalazilo se malo jezero koje je bilo tako bistro da se činilo kako mjeseci plešu na njegovoj površini. Okupljeni blizu vode stajali su crvenogrivi, potpuno nepomični, pognutih glava, obješenih kapaka. Sve su to, opazi Lara, bile ženke koje su odavno prošle životni zenit.

Tehla je provela Laru kroz crvenogrive i posjela je na rub vode. Čekale su, a mjeseci su klizili nebom. Onda se crvenogrivi pokrenuše, a iz sjena u podnožju vrhunaca pojavi se stara ženka.

Bila je starija od svih crvenogrivih koje je Lara do sada vidjela. Krzno joj olinjalo, a hod nesiguran. No u njoj se još nazirala neka tvrdoglava snaga dok je prilazila vodi. Ukočeno spusti glavu i počne piti.

Kad je podigla glavu, Lara opazi da je Tehla položila dlanove i stopala na tlo. Lara je oklijevala, a zatim učini isto. Izdahne, puštajući da joj misli izađu s dahom.

Činilo se da pouke dopiru iz velike daljine, da ih izriče glas istodobno slab i zvonak.

Malo ću vremena provesti među vama, prijateljice. Tek godišnja doba, a ne godine. Povjeravam vam učenje vaših stada.

Počujte me, prijateljice moje. Vi ste starice koje u svojem tijelu nose mudrost naših stada. Vi ste one malobrojne kojima su misli dovoljno jasne da mogu shvatiti tu mudrost i prenijeti je dalje i u vašim poukama naša je snaga i naš mir.

No postoje odluke koje čak i vi teško donosite. Ponirem u vaš duh i vidim da svaka od vas noćas ima posebnu brigu. Svaka od vas treba posebnu uputu i ja ću vam ih dati.

Makiro, u tvojemu stadu je mužjak koji muči svoju drugaricu. Gura je i udara kopitima. Danas ju je tako grubo prignječio uz drvo da joj je osakatio jednu nogu. Noga će zarasti, no bolest u mužjakovu duhu uništava sklad tvoga stada. Oklijevaš da ga otjeraš, ali ako to ne učiniš, on će svojoj drugarici podariti mladunčad koja će biti zla poput njega. Moraš ga otjerati. A ako je njegova drugarica začela, moraš je uputiti da jede kisele lukovice što rastu ispod suznog grma tako da se zametak ispere van.

Koyika, postoji pravilo kojega se držimo kad mladunče luta. Moraš ga sada primijeniti, koliko god se to teško činilo. Moraš poučiti njegovu majku da ga pusti gdje god želi ići. Ne smije ići za njim niti mu smije pokazivati kako da se vrati. Mora ga pustiti da Sam nauči da mu je potrebno stado. Ako to ne nauči, znači da mladunče ne odgovara stadu i njegova prisutnost može jedino razorno djelovati.

Lari je glava pala na koljena u toku učenja. Odluke, toliko odluka. Lara je nesvjesno obgrlila svoja koljena i sve dublje ponirala u svijest najstarije ženke. Tu je nailazila na sjećanja koja su sezala duboko u minula stoljeća, sjećanja što su prelazila sa ženke na ženku, no svejedno svježa — sjećanja na sva topla razdoblja kroz koja je prošlo stado, sjećanja na svitanja kroz stoljieća.

Ona se izgubi u njima, a onda je neki nagon pozove natrag.

Ferbik, problem s kojim dolazite ti i Tehla teži je od svih ostalih problema. Ta žena iz doline okusila je mir i snagu našeg stada. Niste to mogle spriječiti. U našoj je prirodi, zapravo, da privlačimo druge ako oni mogu shvatiti što im nudimo. Ali ono što mi nudimo nije ono što toj ženi treba.

Prve žene iz doline koje su došle k nama bile su usamljenički duhovi, puni proturječnosti. Nisu mogle naći svoje mjesto medu vlastitim narodom One su uzele mir i snagu od nas i ostale ovdje. One su postale prve čuvarice.

Ova žena iz doline nije takva. Ona nije došlu da živi medu nama, a ako i ostane, neće ostati dobrovoljno. No ne možemo je isključiti. Isto kao što se mladunčetu mora dopustiti da luta dok ne shvati da mu je stado potrebno, tako bi i toj ženi iz doline trebalo da dopustimo da ostane dok ne shvati da mora otići.

Lara se nervozno micala. Da ostane dok ne shvati? *Ona*? Ali Tehla, Ferbik i stara ženka zapravo nisu shvaćale. Lara u vatri prisloni dlanove na tlo i udahne duboko, prikupljajući i usmjerujući misli, pokušavajući ih pokrenuti.

Ženko, poslušaj. Htjela bih otići, no moj je narod u nevolji. Život je težak u dolinama. Ako pronikneš u moj duh, vidjet ćeš kako je težak. Kad bi crvenogrivi htjeli poći, kad bi htjeli pomoći. Oni sada dolaze u proljeće

da oru. Ali nama treba još nešto. Treba nam ...

Ne treba vam ništa što bismo vam mi mogli dati

NE! Lara je svom silinom protestirala.

Neka crvenogrivi pođu sa mnom i stvorit ćemo stada za njih u dolinama. Naučili smo živjeti tamo — prilagodili smo se — i oni to mogu. Prvi ljudi koji su došli na Brakrath uopće nisu bili kao mi. Mi...

Mnogo ste se izmijenili, isto kao što se naši čuvari mnogo razlikuju od prvih žena iz doline koje su došle živjeti sa stadima. No nešto se ipak ne mijenja. Jedno su snaga i mir naših stada, drugo je naša ljubav prema ravnicama.

Lara nijemo zatrese glavom.

Ne, dajte mi da vas poučim. Da vam kažem što crvenogrivi mogu naći u našim dolinama.

Kad bi im to bar mogla jasno prikazati, dovoljno jasno...

Poučavati — morala je poučavati iako nijedan čovjek nikad nije učio crvenogrive. Lara stisne svoje šake i pritisne ih čvrsto na tlo. Već je zamišljala crvenogrive nakon promjena što bi u njih ucijepili ljudi iz doline: bile su to visoke, ponosne životinje s otpornim kopitima i srebrnastim krznom, istodobno gorde i dražesne, vatrene i poslušne. Brzo, prije no što je stara ženka mogla odbaciti njezinu predodžbu, usmjeri je na nju.

Crvenogrivi kako pasu u voćnjacima u proljeće, dok sunce pro-dire kroz procvjetale voćke i umiva bojom njihovo srebrnasto runo. Crvenogrivi kako strpljivo stoje dok im djeca češljaju riđe grive. Crvenogrivi kako polaze na počinak pod rukama punim ljubavi, dok ih zaklanjaju kameni zidovi, a slatki miris sijena prožima zrak. Crvenogrivi kako se okupljaju pokraj bistrih planinskih potoka da čuju pouke ženki koje poznaju život u dolinama. Crvenogrivi zadovoljni u miru i snazi svojih stada u dolinama...

Lara se borila da im prenese ono što je sama vidjela potpuno jasno.

No je li njezina predodžba jasna? Ona stisne oči; smetale su joj pojedinosti koje nije mogla razriješiti. Jesu li te životinje srebrnasta krzna uistinu bili crvenogrivi? Ili su to bili stvorovi iz mašte, rođeni u tlapnji, rezultat nužde?

Ako su stvarni, zašto je njezino naučavanje zapinjalo i zaustav-ljalo se? Zašto su joj ruke postajale mlitave? U dolinama su umirali ljudi, slomljeni teškim radom. Zašto nije mogla zadržati tu spaso-nosnu viziju?

Ti si rastrzana, ženo iz doline, zato što si spoznala stvarnost naše prirode, a tvoje naučavanje ne utjelovljuje tu stvarnost.

Ali nije tako! Nokti joj se urežu u dlanove, a zubi zariju u usne. Nije se htjela odreći svojega sna, nije mogla prekršiti obećanje koje je prošaptala nad svojim umirućim ocem.

No izvan njezine predodžbe o stadima iz doline bila je još jedna predodžba. Čekala je tamo još od prvih pouka, neopažena. Nije imala

drugog izbora, sada ju je morala uočiti. Ona je jedino služila krutoj stvarnosti.

Lari se izmakne jecaj, a zatim učini najteže što je do sada učinila — dozove viziju koju nije htjela vidjeti:

Crvenogrivi kako oru polja u dolinama, pognutih glava, žudeći za ravnicama. Crvenogrivi kako tupo stoje u nepoznatim oborima i s oklijevanjem kušaju suho bilje. Crvenogrivi okupljeni oko zaleđenih planinskih potoka, a uče ih ženke što nose bolne uspomene iz ravnice u samom tkivu svoga tijela A pokraj njih ljudi iz doline — nadglednici u polju koji su usmjeravali crvenogrive pri oranju i osjetili prvu privlačnost tih životinja, kamenoresci koji su tovarili kola što su ih vukli crvenogrivi i u kojima se javljao neugodan osjećaj samoće, djeca koja su ih timarila i sanjala o mjestu gdje rastu visoke trave, uzgajivači koji su počeli uočavali mir i snagu velikih stada iz ravnica.

Lara strese glavom, pokušavajući zanijekati ono što je vidjela. *Promijenit će se — crvenogrivi će se promijeniti.*

Kao što su se vaši ljudi promijenili? Koliko je vremena za to trebalo, ženo iz doline?

Stoljeća. Njezin se narod stoljećima borio u dolinama. Kopali su u blatu, križali su sjemenje i stoku, a Brakrath je zauzvrat njih promijenio na toliko sitnih načina da su sada bili potpuno drugačiji od liudi koji su nekoć dospjeli ovamo.

Ne, sada su to bile dvije različite vrste, stanovnici dolina i čuvari.

No unatoč tome, ljudi iz doline još su katkad govorili o toplim svjetovima u kojima su im živjeli preci prije dolaska na Brakrath. Pjevali su o zlatnim cvjetovima i čudnom voću, povremeno sanjali o sjajnom nebu. I Lara je sama tako sanjala.

Tako bi bilo i s crvenogrivima. Sad je to znala. Prošla bi stolieća dok bi iz njih iščezla urođena ljubav za ravnicom,

Ali kakva je razlika bila u tome! Ljudi iz doline nisu se mogli vratiti u svoje tople svjetove. Nisu imali sredstva za to. No crvenogrivi su se mogli vratiti u ravnicu. Koliko god bili čvrsti obori u kojima bi bili zatočeni, koliko god bili visoki zidovi kojima su bili opasani, mogli bi se vratiti. Kad bi žudjeli za visokim travama i trpkom korom drveća, ljudi iz doline, koji bi ih timarili, osjećali bi tu žudnju — i puštah hi ih na slobodu.

Onda bi nadglednici polja i kamenoresci, djeca i uzgajivači stoke i pisari napustili svoja polja i otišli za crvenogrivima u ravnicu.

Suze se pojaviše u Larinim očima. Odvoji svoje ruke od tla i ustane. Tragovi svijesti najstarije ženke još su lelujali oko nje, a zatim nestali.

Ona se okrene i ustanovi da je i Tehla ustala.

— Tehlo, kada dođete u dolinu s grupama orača, vi ih čuvate. Ali vi... vi ne čuvate crvenogrive od nas. — Glas joj zadrhta od spoznaje koju je napokon prihvatila.

— Ne čuvamo — složi se Tehla. — Mi čuvamo ljude iz doline.

— Od crvenogrivih.

Tehla kimne.

— Da, Laro. Crvenogrivi poslušno dolaze orati. Tako je bilo još od vremena prvih čuvara. Za njih je to neznatna usluga, ali najveća što je mogu davati. Naime, koliko god da su voljni doći, misli su im uvijek u ravnici. To im je u prirodi, da misle o travama kojima se hrane i o društvu vlastitog roda.

Te su misli nadirale iz njih s bolnom jasnoćom, kao prijeka nužda.

— Stoga, ako nas ne biste čuvali od njih, ako biste nas pustili da ih mi hranimo i brinemo se o njima, otišli bismo s njima u ravnicu. K stadima. — Isto kao što se ona sama danas vratila, bespomoćno. Bio je to i ljudski nagon, želja da se bude dio veće cjeline... i smiren.

Ali ona nije mogla biti dio te cjeline. Njezino je mjesto bilo u dolini.

— Ranjivi bi pošli! Oni... kao ti... osjetljivi na crvenogrive.

A tko bi znao koliko bi takvih bilo? Ili koliko bi njihova odsutnost oslabila doline.

— Znači, mi nikako ne možemo biti zajedno... tvoj narod, moj i crvenogrivi.

Tehla polagano povuče svoju kapuljaču i prekrije lice. Dugo joj je trebalo da progovori.

— Sada od toga nema ništa, Laro. Ali u tvojemu mišljenju postoji pogreška, pogreška koju sam opazila još u početku, kad si govorila o mijenjanju crvenogrivih. Zar misliš da je tvoj narod konačna tvorevina, Laro? Zar misliš da je on dostigao konačan i nepromjenljiv stupanj razvoja?

Lara je pogleda bezizražajno. .

— Ja... — Zar nisu? Nakon svih ovih stoljeća.

— Pričala si mi o promjenama u ljudima otkako su ostali zarobljeni na Brakrathu. I o promjenama što su se pojavile između naša dva naroda nakon njihova razdvajanja. Ja vjerujem da je moj narod sada konačna tvorevina. Prilagodili smo se ravnicama. Živimo ovdje sa stadima u miru i snazi. No ispred tvoga naroda put je još strm i kamenit. Brakrath provjerava vas mnogo strože nego što je to ikad činio s nama i to provjeravanje još traje. Mislim da je to zato što vi niste završena tvorevina. I mislim da Brakrpth od vas namjerava naposljetku učiniti nešto značajnije nego što smo mi.

Lara se sledi, kao da ju je iznenadno rušenje predrasuda zateklo na vjetrometini. Nikad nije razmišljala o svojemu narodu na takav način — kao o dijelu procesa što traje.

— Što... što bi mogao učiniti od nas? — Što bi još mogao učiniti, stvorivši narod koji se borio s nedaćama oskudnim sredstvima i uspio preživjeti?

Tehla ju je promatrala kosim očima.

— Dijete, mislim da ovaj planet zna što može stvoriti od ljudi, isto kao što si i ti imala predodžbu o tome što se može stvoriti od crvenogrivih. I ne slutim kakva bi mogla biti ta konačna tvorevina, ali mislim da će jednog dana tvoj narod hodati među stadima, no stada ga neće potčiniti. Vi ćete postići vlastiti mir i snagu.

Mir i snagu — koje će im podariti ova zemlja što ih stavlja na kušnju i neprestano mijenja svoja sredstva. Uznemirena, Lara upravi pogled prema jugu, preko ravnice.

Dok je tako gledala, slabo je svjetlo tinjalo nad južnim obzorom, a mjeseci iznad njih potamnješe. Slika potraja samo nekoliko tre-nutaka. Lara se okrene prema Tehli i upita uzdrhtalim glasom.

— Što ... što je to bilo?

— Vidjela si to u poukama. Južna stada zazivaju sunce. Ona to čine ponekad i u ovo doba godine, no naša stada neće do jeseni otići na jug da zazivaju sunce.

Lara kimne. sjećajući se. Za svog prvog učenja ona je s najsta-rijom ženkom otišla u kraj gdje se zemlja skupljala u široku zdjelu od tamnih stijena. Kad su crvenogrivi udarali svojim kopitima po tlu, neravne su se stijene tresle toliko jako da su izvlačile svjetlo iz sunca i pretvarale ga u blještavi mlaz duboko usred samih stijena. Jednom je najstarija ženka pokušala prići užarenim stijenama, ali ju je otjerala vrućina. Nakon toga je neki mladi mužjak prišao tako blizu da su mu se griva i rep pretvorili u pepeo.

Lara prestane disati dok se južni obzor ponovo zasvijetlio. U tom kratkotrajnom sjaju nekako je prepoznala znak — znak koji joj je govorio da su Tehline riječi istinite. Njezin narod mora pustiti nedaće da ga i dalje provjeravaju dok ih ne prevlada — ne tako što se promijeniti crvenogrive da njemu služe, već što će se sam izmijeniti mnogo više nego do sada.

Evolucija — crvenogrivi neće dopustiti da im se ona nametne, no njezin je narod mora prihvatiti. Lara duboko uzdahne i tako označi svoj osobni pristanak.

— Moram ići — reče.

— Da. Idem s tobom.

Ostavile su jezero i zaputile se preko ravnice, hodajući u tišini. Tehla je šutjela dok je vodila Laru kroz zaspalo stado, ali ju je promatrala kradom, iz zaklona kapuljače.

Gledala je kako Lara bez oklijevanja prolazi kroz stado i udaljava se od njega, potresena, ali odlučna. Budućnost njezina naroda nije u zauzdavanju crvenogrivih, nego u tome što će se i dalje razvijati, bilo kroz bezbrojne sitne promjene ili pomoću nekoliko skokovitih prom-jena koje će zauvijek izmijeniti lice dolina.

Obzor se zapalio još dvaput dok su hodale. Naposljetku, dok su

stajale na rubu ravnice, zažari se još jednom. Ovoga puta bilo je to svanuće. Tehla je stajala ispred izlazećeg sunca, njezino vremenom išibano lice u sjeni. Oklijevajući, Lara je zgrabi za ruku, a onda je pusti.

— Jednoga dana — reče napokon, iz suhog grla. Nije mogla naslutiti kamo će ih odvesti put, ali je vjerovala da će vrijeme jednog dana ponovo ujediniti njezin i Tehlin narod.

Vrijeme i promjena.

Dugo je čekala na Tehlin odgovor.

— Jednoga dana, Laro.

Vrijeme i promjena. Lara zastane za tren na početku staze. Dok je kretala uzbrdo, učini joj se da je sunce potamnjelo i da se južni obzor ponovo upalio. No kad se okrenula, sunce je stajalo kao i prije, a Tehla je stajala pred njim, lica zaklonjenog sjenom.

Servus

Miroslav Burić

Mirjanu Kotarski, glavnu urednicu feminističke revije, probudilo je toplo svibanjsko sunce. Veliki prozor njene spavaće sobe doimao se poput šarene razglednice. Poslije jučerašnje kiše zrak je bio čist i njenom se pogledu otkrila tamnije zelena Medvednica i nešto svjetliji Nedeljski brijeg, a između njih, uokviren, prostirao se Zagreb.

S užitkom se protegnula i postrance pogledala tijelo koje je spavalo pored nje. Bio je to Ivan, njen mužjak, njen servus. Jučer ga je dovela, iskreno rečeno, pomalo sumnjajući u sve ono što su joj o njemu napričali. No, sumnji nije bilo mjesta. Opet se protegnula prisjećajući se protekle večeri. Koji je to bio užitak! Bilo je dovoljno da ona samo pomisli i njegove ruke, usne, spolovilo, sve se to istog časa našlo baš na pravom mjestu, radilo upravo ono što je ona željela. I što je najvažnije, trajalo je koliko je htjela. Satima je urlala od strasti i užitaka, a kad je bila sasvim zadovoljena, smrvljena i slatko umor-na, on joj je pripremio piće baš prema njezinom ukusu, sve je uredio, pospremio, pripremio joj kupku i na rukama je odnio u kadu. Divila se njegovom preplanulom tijelu, pomalo oblom ali čvrstom. Nije bio visok, svega dva-tri centimetra viši od nje. Sve na njemu bilo je upravo onakvo kakvo je ona najviše voljela.

Iznenada ga je poželjela. Nije ga trebala ni taknuti, on je istog trena podigao glavu i pružio ruku prema njenim grudima. Laganim joj je pokretima kažiprsta kružio oko bradavice. Mirjana je sklopila oči. Osjećala je kako joj se lijeva bradavica ukrućuje i kako joj lagani drhatj kreće od korijena kose na vratu niz leđa, sve niže, ususret drugom drhtaju koji je kretao iz njenih nogu kojima je naviše klizila njegova druga ruka. Njegove usne dotakoše joj uho i topao jezik lagano poče milovali usnu školjku. Mirjanu piođoše snažni srsi i ona čvrsto stisnu noge oko njegove ruke koja je pokriia zlatnožute kovrče. Jednim pokretom ona ga prevali na leđa i uzjaha.

*

Dok je monorail jurio prema središtu giada. Mirjana Kotarski je razmišljala o svom novom servusu. Zaista je bio fenomenalan! Nijedna pohvala koju je o njemu čula nije bila pretjerana. On joj je zaista čitao

misli, radio sve onako kako je trebalo. Sjetila se svog bivšeg servusa. Sada joj je bilo upravo smiješno pri pomisli da ga je trpjela čitave tri godine, a bio je trom, neskladnih pokreta, sve mu je morala govoriti, objašnjavati, pokazivati, ispravljati, učiti ga... Bilo je to više mučenje nego uživanje A osim toga, ni kućanske poslove nije znao obavljati, samo one najjednostavnije. Kuhati je znao samo gotova jela. Užas!

Ali Ivan, Ivan je san! Rijetki su takvi savršeni servusi! Basno-slovno su skupi, doduše, ali vrijede svaki dinar uložen u njih. Kad ga dobro upozna, napisat će članak za svoje čitateljke. A tek kad ispripovijeda u redakciji! Sve cure će pozelenjeti od muke i zavisti! Takvog servusa nijedna nema i neće si ga moći tako skoro priuštiti! Za takvog servusa i gazdarica mora biti u najboljoj formi, a neke cure su se dosta zapustile. Ona ne, o, nikako ne! Tijelo joj je bilo besprije-korno, zdravlje odlično! Svakoga mjeseca podvrgavala se liječnič-kom pregledu. Namjeravala je još dugo ustrajati u poslu i užicima, naročito sada kad ima Ivana

*

Mirjanino oduševljenje Ivanom svakim je danom raslo. Uzimala ga je na podu, pod tušem, na kuhinjskom stolu... Oslobađale su se njene najskrivenije strasti i želje. Obgrlila bi ga nogama oko struka dok ju je nosio stepenicama u sobu i zarivala mu zube u rame, pokrivala je slinom njegovo ude trljajući svoju toplu, vlažnu, otvore-nu vaginu o njegov nos, usne i bradu, njegov je jezik neumorno klizio brazdom njene stražnjice, ulazio, izlazio, vrtio se oko njenog klitorisa dok ga je ona pokušavala cijelog progutati i onda je pila, pila taj gotovo nepresušan potok najdivnije sperme na svijetu, sper-me s okusom jagode. On ju je okretao, podizao, spuštao, njihao, bacao, grlio, stezao, ispunjavao sve njene otvore, veličanstven i neumoran, dok ona ne bi klonula u njegovo naručjee. A on bi je tada odnio, oprao, poljupcima posušio njeno tijelo, nježno je položio u krevet i uljuljkao u san.

*

Mirjana Kotarski stajala je pored velikog prozora svoje sobe s čašom mlijeka u ruci. Pogled joj je klizio srebinastom šinom mono-raila koja se, napeta i sjajna, pružala od Samobora prema Zagrebu. Pred nekoliko dana, vozeći se na posao, poželjela je Ivana tamo, u vlaku. Vagon je bio gotovo prazan. Kakva šteta što se servuse ne smije izvoditi iz kuće.

Danas mora požuriti. Dogovorila se za svoj redovni liječnički pregled i to valja obaviti prije sastanka u redakciji. Ivan je bio u kuhinji i već je počeo obavljati poslove koje mu je naložila. Za danas je poželjela srnetinu s umakom od šampinjona. A nakon objeda, možda malo soka od jagoda...

*

Naravno, s njom je sve bilo u najboljem redu. Doktor Borovečki,

simpatičan, prosjed muškarac uvijek nasmijana lica, pričao joj je viceve dok je rutinski obavljao pregled. Zatim joj je, kao i obično, ponudio kavu dok ne stignu laboratorijski nalazi. Mirjana je uvijek inzistirala na kompletnom pregledu iako ju je on svaki put uvjeravao kako nema potrebe za tim jer joj baš ništa ne nedostaje.

Mirjana mu je upravo pričala o najnovijem modnom trendu kad je terminal na liječnikovom stolu počeo otkucavati nalaze. Doktor Borovečki ih je letimice čitao i klimao glavom, slažući se tako s njenom kritikom madridske modne škole. Odjednom je prekinuo klimanje, podigao obrve, istrgnuo Lpisani list iz terminala i začuđeno je pogledao.

Mirjana se prekinula u pola rečenice.

— Što je?

Liječnik nije ništa odgovorio. Ozbiljna lica posegnuo je za njenom zdravstvenom knjižicom i brzo je prelistao.

— No, što je, zaboga? Recite već jednom!

— Trudni ste, eto što je. A, kao što vidim, nemate dozvolu za trudnoću. Žao mi je, ali znate što kaže zakon o nekontroliranoj oplodnji. Čujte, morat ću to prijaviti.

— Trudna!?

*

Stigavši na vrh Stražnika, Ivan se okrenuo i pogledao prema crvenom krovu koji se nazirao kroz mlado lišće bukava, krovu kuće u kojoj je proveo mjesec dana kao servus urednice ženske revije.

Ivan je bio sorvus, seksualni rob. Da bi spriječili demografsku eksploziju, ljudi su zabranili brak i nekontrolirane seksualne odnose. Za trudnoću je bila potrebna posebna dozvola i parovi su pažljivo birani. Za svoje seksualne potrebe ljudi su stvorili servuse. To su bila umjetno stvorena bića, proizvod genetske sintetike. Prvi su servusi bili nespretni, primali su samo precizne glasovne upute i, osim seksa, za malo su što drugo mogli poslužiti. Relativno često se kršio zakon mada su kazne bile stroge, te se užurbano radilo na savršenijim tipovima. Najnoviji, eksperimentalni tip, bio je savršen. Taj servus je čitao misli svog gospodara i mogao jc trenutno zadovoljiti sve želje, a obavljao je i sve potrebne poslove.

Da, nasmiješio se Ivan, genetski sintetičari su izvrsno obavili svoj posao. Koliko izvrsno, shvatit će kad bude prekasno. Pod pritiskom zahtjeva tržišta, nisu ni slutili da su stvorili biće koje ne samo da se pokorava mislima svog gospodara, već i biće koje ima izuzetne telepatske sposobnosti, snažnu volju, individualnost i nevjerojatno sposoban sintetički um. Servusima je trebalo vrlo malo vremena da postanu svjesni svojih mogućnosti i da se povežu. Njihovi mozgovi povezivali su se u jedan um. Tako povezani, mogli su upravljati svojim tijelom i mijenjati ga. Iako je trebalo da budu neplodni stro-jevi za

uživanje, mogli su se učiniti plodnima. Genetski sintetičari su se isuviše dugo bavili okusom njihove sperme.

Ivan hitrim korakom krene kroz šumu. Uskoro će ga tražiti, a mjesto sastanka budućih gospodara svijeta je još daleko. Zasad ih je tek stotinjak, ali ubrzo će ih biti više. Sinoć je oplodio svoju sada već bivšu gospodaricu. Znao je da je ona sada kod liječnika i da će tamo otkriti da je trudna. No, to im ništa neće koristiti. Oni još ne znaju kako servusi brzo rastu. Šteta, a tako je voljela okus jagoda!

Mnoštvo sjena

Charles L. Grant:

A Crowd of Shadows

Preveo Božidar Stančić

Godinama sam se snalazio na kojekakve načine u provođenju odmora i nalaženju zabave. Obično te zabave nisu zahtijevale napor veći od vožnje kola, a nisu imale nikakve veze sa zločinima. No, to je daleko, a sada sam ovdje sam iako nisam usamljen, i postavljam si, zbunjen, mnogobrojna pitanja. Nisam ni u zatvoru, ni u progonstvu, ni u bolnici, već u Starburstu, u želji da razrješim neke probleme.

Često sam imao dojam da mi ljudi iza leđa plaze jezik ili poka-zuju dugi nos, odnosno neke opscene kretnje. I tako sam stekao do-jam da ti ljudi znaju nekakav štos koji uvijek pali i da sam ja slučajno jedan od onih kojima su ti štosovi izamkli. Kad su me obuzele takve misli, bio sam u iskušenju da poslušam savjet Huckleberryja Finna: potražiti obećanu zemlju i onamo se povući. Ustanovilo se da je ta izabrana zemlja Starburst. Ondje se restoran jednostavno zove resto-ran, hotel je hotel i tako redom, razumljivom jednostavnošću. Sve su zgrade bile ukusno sagrađene iznad pola hektara njegovanog trav-njaka, obojene pastelnim bojama i sve su različite. Gradić je nalik na roščić Mjeseca i imao je osobinu da se u njemu brzo zaboravlja ostali svijet. Malo je ljudi moglo dugo ostati na jednome mjestu, ali ovdje je bilo svježega zraka i nije bilo nekih zakona i pritisaka kojima biste se morali pokoravati:

Tako sam bar mislio kad sam stigao onamo u svibnju. Bilo je toplo s obzirom na godišnje doba, ali nije bilo neugodno vruće. Bila je srijeda, pa da ne gubim vrijeme sjeo sam na pijesak plaže nasuprot zaljevu što se zvao Nova. Suprotnost između toplih zraka sunca i svježine vode bila je ugodna, a blagi vjetrić spuštao se sa zamag-ljenih brežuljaka što su okruživali gradić i ugodno me milovao po obrazu. Upravo sam htio leći na trbuh da nakupim malo brončane boje, kad neki mršavi i koščati momčić trčeći prođe kraj mene dižući pri tom oblačiće prašine što je padala na mene i pokrivač. Htio sam se

pobuniti, kad je odjeknuo krik i mladić je stao. Okrenuo se i ruke su mu nemoćno pale niz tijelo. Zainteresiran, pratio sam ga pogle-dom i opazio da je pogledao prema bračnom paru srednje dobi što se smjestio pod suncobranom. Žena, što je nosila kupaću kapicu i naočale protiv sunca, davala mu je neke znakove. Momak je nešto pokazao kretnjom i polako se vraćao. Kad je prošao kraj mene, mogao sam n alijevoj unutrašnjoj strani njegove ruke zapaziti utetoviran niz brojeva.

Bio sam iznenađen. Jest, vidio sam često androide u velikim gradovima, ali zbog nekih maglovitih razloga držao sam da ih neće biti i u Starburstu. Zbog toga sam nekako nepristojno pratio što se događa. Momčić je došao do bračnog para i legao na trbuh. Plaža je bila tiha, gotovo pusta, i ženin se glas čuo daleko. Nisu se mogle raspoznati riječi, ali sudeći po intonaciji, mali je bio ukoren i naređeno mu je da se više ne udaljava.

Nasmiješio sam se i opet legao. Jadni momak, pomislio sam, on bi se samo želio zabaviti. I opet sam se morao nasmijati, ovaj put samom sebi, jer sam razmišljao o mladiću kao o ljudskom biću. Zabluda je bila svakidašnja skoro, premda se meni nije često događala. Nastojao sam to što brže zaboraviti i zadrijemao sam. Vjerojatno ne bih na to više ni mislio da si nisam želio te večeri priuštiti finu večeru.

Premda nisam bio stalan gost, uspio sam dobiti u restoranu stol kakav sam želio, kraj prozora što je gledao u perivoj i s kojega se mogao vidjeti gotovo cijeli grad, jer je hotel sa svojih šest katova bio najviša zgrada u gradu. Okrugli zidovi restorana bili su obloženi tapetama, šarenim sa zelenom pozadinom, što je osim estetskog izgleda odmaralo živce. Nisam, naime, čuo nijednog gosta da bi podigao glas. Upravo sam bio zabavljen desertom kad sam spazio da je u blagovaonicu ušao momčić s plaže u pratnji onog bračnog para za koji sam pretpostavljao da su mu roditelji. Šef sale im je prišao i odveo ih do stola nedaleko od mojeg. Momak je vrlo pristojno ponudio stolac majci i čekao da ona sjedne, a zatim je sjeo i on, laganim naklonom pozdravivši oca. Kad je pogledao prema meni, nasmiješio sam se i kimnuo, ali se ta moja kretnja ubrzo pretvorila u grimasu kad sam čuo kako je netko promrmljao: »Prljavi minorci!«

Oni su se pretvarali da ne čuju, ali ja sam se osjećao neugodno i nisam mogao odoljeti da ne pogledam oko sebe. Protestirajući u sebi protiv tako lošeg odgoja nekih ljudi, odjednom sam opazio nekog starijeg muškarca kako ustaje i izlazi, a za njim i njegova žena. Dok su prolazili između mojega i mladićeva stola, stari je čovjek promrm-ljao kroz zube: »Prljavi robot!«, toliko glasno da se moglo čuti. Možda je trebalo da odgovorim na uvredu, ili da se bar nekom ges-tom ispričam pred njima i pred sobom, no nisam učinio ništa od toga.

Naručio sam dvostruki konjak i nastavio promatrati mrak vani. No,

u staklu se odražavala cijela dvorana i mogao sam vidjeti kako je momak sagnuo glavu i gledao u svoj prazni tanjur.

Premda su se znanost i literatura pobrinuli da pronađu tisuću i jednu koncepciju društva u kojem bi mogli zajedno s ljudima živjeti androidi, ponekad bliski čovjeku, njihovo je postojanje većinu ljudi iznenađivalo. Neke ugodno: androidi su bili androidi, dakle, ugodni čovjekovi suputnici i neumorni radnici, skupi ali unosni. Moglo ih se zaposliti na mnogobrojnim poslovima i rijetko ih se brkalo s pravim ljudima. Za neke su ipak androidi bili androidi, dakle gnusni, žive uvrede, čudovišta itd.

Oni su zapravo postali nova manjina, ona na koju se svatko, bez obzira na klasu i rasu, mogao izdirati pod uvjetom da je bio dovoljno ograničen da to i učini. Zbog toga su počela tetoviranja i registarski brojevi. Neki ljudi, preplitki da bi mogli otkriti suptilne razlike, nalazili su u tome neki dokaz, otkupljenje, ali zbog čega — to nisam nikad uspio saznati. Jedan moj prijatelj u Londonu zamijenio je svu služinčad androidima i volio ih je kao braću i sestre. Ali imam i prijatelja koji o androidima govori kao o psima.

Točno je da androidi nisu doveli do Zlatnog doba o kojem se sanjalo proteklih stoljeća. Njihov je raspored u industriji podložan strogim pravilima, jer, kako je duh prevladao tijelo, najbolja mjesta dodjeljuju se uvijek ljudima, bez obzira na često superiornije sposobnosti koje su pokazivale te čovjekove kopije. Ipak — razmišljao sam dok sam ispijao svoj konjak i ustajao od stola — mora se priznati da su radili besprijekorno.

Prolazeći kraj njihova stola, uputio sam im srdačan osmijeh. Momak mi je uzvratio osmijeh i vidio sam da su njegovi roditelji sjali od sreće. To je, očito, bio njihov posvojeni sin i osjetio sam sjetu zbog toga.

Ostatak večeri proveo sam u svojoj sobi, prestajući na mahove čitati samo zato da bih se zapitao što je te ljude natjeralo da posvoje androida. Možda im je pravi sin umro ili otišao od kuće? No, slučaj nije ni tako neobičan jer, kako sam već rekao, androidi su obavljali bezbrojne poslove. Zanimalo me čemu ona nemarnost: zašto su ga pustili da hoda naokolo plažom golih ruku? Da to nisu učinili, izbjegli bi incident u restoranu. Zatim sam zamjerio sebi što se miješam u ono što me se ne tiče i zaspao snom pravednika.

*

Sutradan ujutro netko je diskretno pokucao na moja vrata. Otvorio sam: upravitelj hotela, Ernie Wills, predstavio mi je Harringtona, glavnog inspektora lokalne policije. Ušli su i ja sam sjeo na rub svoga nepospremljenog kreveta.

— No, Harringtone — zapitao sam — što mogu učiniti za vas?

Inspektor je bio snažan, bljedolik, orlovskog nosa i neugodnog sjaja

u očima.

— Poznajete li dobro obitelj Carruthers? — zapitao me glasom koji je odgovarao njegovoj vanjštini. Raskolačio sam oči.

— Obitelj Carruthers? Ne poznajem nikoga s tim imenom. Tko su oni?

Harrington je malo pocrvenio, pa odgovorio:

— To je onaj bračni par što je sinoć sjedio kraj vašog stola u restoranu. S njima je bio mladić. Imam dojam da ih poznajete.

— Ne, prvi put sam ih zapazio jučer poslije podne na plaži, pa onda ponovo na večeri. — Raširio sam ruke. — To je sve.

— Gosti tvrde da ste se prema njima vladali prijateljski.

Bio sam zbunjen i pogledao sam Emieja tražeći pomoć, ali on je samo slegnuo ramenima. To je uobičajena Harringtonova stvar, kao da je htio reći.

— Ne znam, Harringtone, što želite reći.

Inspektor se nasmiješio, pokazujući zube prljave od duhana.

— Oprostite, inače nisam zagonetan, ali ponekad ne mogu odoljeti. Shvaćate, i ja čitam kriminalističke romane. — Sjeo je u jedini naslonjač, izvadio iz džepa rupčić i obrisao ruke. — Vidite, u hotelu se dogodilo umorstvo.

Promatrao sam ga čekajući da nastavi, ali je i on gledao kako ću ja reagirati. Trebalo je da kažem: »Pa onda?«, ali sam se suzdržao.

— Da pogodim tko je žrtva? Ili zločinac. Nadam se da nisu ubijeni Carruthersi? — Harrington je odmahnuo glavom, a Ernie je progutao slinu. — Ne sumnjate valjda na nekoga od njih?

— Tko zna? — odgovorio je Harrington pitanjem. — Jutros oko tri sata nađen je mrtav jedan stariji čovjek pred vratima svoje sobe na trećem katu. Imao je grkljan... ne baš prerezan, više rastrgan. Kao da ga je netko zgrabio za grkljan i povukao.

Shvatio sam i slika koja mi se prikazala u mašti bila je dovoljna da mi pokvari tek za dobar dio dana. Zadrhtao sam.

— Neki su ljudi čuli kako je stari čovjek nazvao dječaka Carruthersovih prljavim robotom. Jeste li to i vi čuli?

— Jesam — odgovorio sam bez razmišljanja. — Čuo sam kako ga je još netko nazvao prljavim minornim bićem. Bilo je zacijelo i drugih uvreda, ali nisam čuo sve. Takvi slučajevi nisu svakidašnji... Možda su se Carruthersi osjetili povrijeđeni, ali ne mogu zamisliti da bi ubili iz osvete. Uputio sam im smiješak simpatije zato što mi ih je bilo žao zbog uvreda koje su morali podnijeti.

Dok me slušao, Harrington je prestao brisati ruke, teatralno je stavio rupčić u džep i ustao.

— Dobro, hvala na obavijesti. — Spremao se da ode, ali ja nisam mogao izdržati a da ga ne upitam vjeruje li on zbilja da je kriv momčić ili njegovi roditelji.

— Napokon, on je android i ne može ubiti — napomenuo sam.

Harrington se zaustavio držeći ruku na kvaki. Činilo se da žali što sam tako naivan.

— Dragi moj, vi čitate previše romana ili previše gledate televiziju. Bio on android ili ne, ako dobije naređenje, dječak će ubiti bez razmišljanja.

Zatim je izišao, a Ernie za njim, zbunjeno se gestama ispriča-vajući. Polako sam se približio prozoru i bacio pogled na zaljev. Sunce je bilo u zenitu i u sjaju njegova odraza na vodi nestajale su dvije stijene koje su gotovo zatvarale zaljev kao prsten. Nagnuo sam se i zapazio ljude oko policijskih kola na ulici što je dijelila hotel od trgovačkog centra, što se smjestio između hotela i plaže. Pokušao sam prepoznati nekoga od tih ljudi, ali je u taj čas stigao inspektor, ušao u kola i ona su odjurila. Smetali su me ti ljudi. Nije normalno da u Starburstu bude umorstvo na programu kao zabava. A kad samo pomislim da sam onom starom čovjeku htio razbiti nos!

Brzo sam se obukao. Srećom, Harrington mi nije zabranio da napuštam grad, premda to nisam ni namjeravao. Ostala su mi još četiri dana odmora, pa iako mi je bilo žao onoga starog čovjeka i što su Carruthersi osumnjičeni za ubojstvo, odlučio sam da iskoristim sunce i vodu.

Upravo sam izložio kožu suncu kad sam osjetio da je kraj mene prošla sjena. Podigao sam glavu i opazio siluetu mladića. Vjerojatno sam se prepao njegove pojave jer je brzo rekao:

— Oh, oprostite. Mogu li porazgovarati s vama?

— Pa... dakako, zašto ne? — Sjeo sam. Danas je bio u kratkim trapericama i tenisicama na bosim nogama. Tamna kosa bila mu je nepočešljana. Čučnuo je kraj mene i počeo mehanički nešto crtati prstom po pijesku. Budući da nemam djece, nisam imao iskustva s odnosima koje imaju ljudi s mlađom verzijom sama sebe. Zbunjenost je bila još veća jer je ta mlada osoba bila android. Zato sam čekao hoće li on prekinuti tišinu.

— Sinoć ste bili ljubazni sa mnom i mojim ljudima — počeo je glasom koji je lagano treperio. — Želio bih vam se zahvaliti.

Bio sam i dalje zbunjen. Jedan dio mene upozoravao me da je taj dječak osumnjičen za umorstvo i grlo mi se steglo. Drugi su se dijelovi moga bića sučeljavali i sudarali tražeći očajnički neki odgovor koji ne bi bio glup.

— Pa, oni... oni su bili... loše su se ponijeli prema vama mladiću.

Slegavši ramenima, on je skinuo nekoliko zrnca pijeska s prsta.

— Aho, takvi su. To nam se povremeno događa... ne stalno. Ovdje.je, čini se, gore jer smo u malom gradu. Shvaćate... ja ne... mi ne običavamo stanovati u selendrama.

Počeo je kopkati po pijesku, zgrabio šakom pijeska, bacio ga u zrak

i vjetar ga je odnio.

— Ljudi su ponekad okrutni — rekao sam znajući da nisam originalan. — Ali ti i tvoji roditelji ne treba da se zabrinjavate. Uvijek će biti ljudi plitka i ograničena duha.

Premda je dječakovo lice bilo u sjeni, opazio sam kako me gleda krajičkom oka.

— Zar me se ne bojite?

— Zašto? Zar bi trebalo da se bojim?

Slegao je ramenima i prstom pravio rupu u pijesku.

— Čini mi se da inspektor smatra da sam ja ubio onoga starca. Ispitivao nas je gotovo dva sata jutros. Rekao je da je to zasad sve, ali ja ne vjerujem.

Okrenuo sam se da bih se postavio sučelice njemu, ali je on okrenuo glavu. Pomislio sam kako još nisam sreo tako stidljiva momka, ali sam poslije to vladanje pridao pretrpljenom šoku. Nije lako podnijeti sumnju za zločin. Ogledao sam se po plaži kao turist koji je vidi prvi put.

— Ne vidim tvoje roditelje. Kako su oni primili tu stvar?

— Moji su ljudi ostali kod kuće. Ne žele se pokazivati.

Moji ljudi. Već je drugi put upotrijebio taj izraz. Zainteresiralo me to. Pokušao sam ustanoviti njegov naglasak, pomišljajući da je to možda dijalektalni izraz kraja iz kojega dolazi, no uzalud. Mogao je živjeti bilo gdje. Ponesen tim mislima, pozvao sam njega i njegove roditelje na večeru, ali je on odmahnuo glavom.

— Hvala, ali to je nemoguće. Objedovat ćemo u sobi dok se to ne smiri. Portir mi je gotovo bio zatvorio vrata pred nosom. — Ustao je i pogledao odozgo. — Još jednom hvala.

I nestao je naglo kako se i pojavio. Tada sam postao svjestan neprijateljskih pogleda drugih ljudi koji su se našli na plaži. Uzvratio sam im smiješkom, zatim sam legao nadajući se da nisu vidjeli moju grimasu.

*

Ležeći ovako, počeo sam razmišljati o tome kako, za razliku od gotovo svih manjina, androidi nemaju nikakva utočišta pred sudovima i ne mogu se nadati da će izaći iz društvenog geta prema naobrazbi ili osobnoj nadarenosti. Bili su obilježeni, pa bila im koža bijela ili crna, a sva njihova prava prestaju na pragu izlaznih vrata iz poduzeća. Morao sam priznati, ne bez osjećaja neugode, da ne bih htio dijeliti svoja prava i povlastice s njima. Tako sam se počeo pitati uzdižem li se ja unatoč svojim plemenitim idealima iznad običnog smrtnika. Pomislio sam na ljude koji su me gledali crno i rekao sam sebi: »Ne nabacuj se kamenom na njih, ni ti nisi ništa bolji.« Ne treba žaliti toga mladića već njegove roditelje.

Pogriješio sam što sam se prepustio suncu i zaspao. Posljedica toga

bila je da sam, kad sam se probudio, pomislio da ležim u pećnici. Leđa su me strašno pekla i opsovao sam. Pokušao sam obući košulju, ali sam morao odustati. Pokupio sam svoje stvari, smotao ih i otišao s plaže Kad sam zaokrenuo u ulicu gdje je bio hotel, stao sam zaprepašten. Policijska su kola opet bila ondje, a stigla su i ambulantna. Bučna gomila natiskala se oko policijskih kola. Opazio sam inspektora Harringtona kako me promatra. Kimnuo sam mu i prešao ulicu. Prišao mi je nedaleko od kola.

— Je li nekog zadesio infarkt? — zapitao sam ga pokazujući bolnička kola.

— Ako baš hoćete — odvratio je suho — jednom je čovjeku razbijena lubanja.

Nisam odmah povjerovao. Sve se događalo kao da je neki cjevovod — priključen na vanjski svijet — izlijevao u Starburst upravo ono čemu su gosti htjeli umaći. Ljudi što su se nagurali pred hotelom bili su krvnički raspoloženi, što i nije čudno. Pokušao sam razvedriti inspektora osmijehom, ali kako nisam uspio, okrenuo sam se i pošao prema hotelskim vratima. Nisam prešao ni tri koraka kad mi je stavio ruku na rame.

— Rekli su mi da ste razgovarali s mladićem.

— Tko to: oni? — zapitao sam u iznenadnom bijesu. — Koji to »oni« paze na moje postupke?

— Dobri građani — odvratio je s tragom gorčine u glasu. — No. je li istina?

— Zbilja smo popričali. — Pogledao sam na sat. — Prije jednoga sata na plaži.

— Kako dugo?

Trudio sam se da ne svraćam pažnju na ljude oko sebe.

— Ne bih znao... oko 15 do 20 minuta... — Promatrao sam Harringtonovo lice tražeći izraz koji bi mi ombgućio da otkrijem što on misli. Bio sam uvjeren da smatra mladića umiješanim u ova dva strašna ubojstva. No, ako je on ubojica, trebalo je da mu netko zapovijedi da ubije. To bi, znači uključivalo odgovornost Carruthersovih, nisam mogao zamisliti da bi ono dvoje moglo to učiniti. Rekao sam to inspektoru, a tada se do nas progura neki čovjek u košulji sa cvjetićima. Evo ga, mislio sam, počinje roman.

— Ako ste policajac — počeo je čovjek — zašto nešto ne poduzmete?

— Ali, ja činim što mogu.

— A to je malo!

Harrington je slegao ramenima. Čovjek je očito bio turist, a inspektor se vjerojatno osjećao odgovornim samo pred ovdašnjim ljudima i nije želio raspravljati s njim.

— Žao mi je što tako mislite, ali ako se ne može...

— Zahtijevam da budemo zaštićeni! — viknuo je čovjek, a njegov je zahtjev podržalo nekoliko okupljenih ljudi. Harrington je načinio grimasu.

— Kako bih mogao s tako malo ljudi? Uostalom, poznajete li žrtvu?

— Dakako da ne, u Starburstu sam od jučer.

— Onda, u čemu su vaše teškoće?

— Pa, ovi su zločini očito djelo luđaka, a on bi se mogao oboriti na bilo koga.

Inspektor ga je netremice gledao u oči.

— Ne, mislim da nije tako.

— A onaj android? — dobacio je netko. — Zašto ga ne stavite iza brave? On je opasan.

Ovi melodramatski zahtjevi učinili su da inspektor bude strpljiviji.

— Slušajte — rekao je pretjerano mirno — ako mi donesete dokaz da je on kriv prekinut ću njegove strujne krugove. Ali on pri-pada nekome i ja to ne mogu učiniti bez dokaza. Zato molim i vas i ostale da se udaljite kako bih mogao obaviti istragu. Ako zbilja želite da uhapsim onog muškarca, ženu ili mladića... Što ja znam?... morate shvatiti da nemam vremena da odgovaram na sva vaša histerična i smiješna pitanja.

Gotovo sam zapljeskao, a netko od prisutnih je to i učinio. Držao sam se po strani dok se mnoštvo ne raziđe, a to se vrlo brzo i dogodilo. Većina je ušla u hotel mrmljajući. Drugi su se raspršili u raznim pravcima i začas je ulica bila tiha. Harrington je dao znak vozaču bolničkih kola te ušao u svoja kola. na spustio staklo na vratima.

— Kad pomislim da većina ljudi nalikuje na ove ljude. — Zatim je odjurio. Za njim ambulantna kola i ja sam dugo ostao sam na pločniku. Ne znam kako sam dugo ostao ovako, ali su me prijeki pogledi prolaznika podsjetili odjednom na moj izgled: još sam bio u kupaćim gaćicama sa smotanim stvarima pod rukom. Žurno sam ušao u hotel i u svoju sobu. U kupaonici su bile različite masti i ulja, pa sam se uz mnogo neugodne gimnastike uspio namazati po leđima da bih ublažio opekline. Osjetio sam da imam groznicu i bio sam nekako utučen. Premda ja u sobi bio uređaj za kondicioniranje zraka, činilo mi se da je bilo zagušljivo. Ipak, nisam želio izlaziti. Bar ne za sada. Unatoč panici koja je zahvatila hotelske goste držao sam da ja nisam u opasnosti. Kad sam shvatio zašto se ne moram bojati, zgrozio sam se. Nisam se osjećao ugrožen zato što sam bio pristojan prema Carruthersima. Jesu li krivi? Dakako da sam ih smatrao krivim.

Ti si pravi gad — rekao sam sam sebi. Nisi bolji od drugih. Kako možeš misliti da je neki odrastao čovjek u stanju ubiti zbog sitnice kao što je banalna uvreda, kojih zacijelo ima otkako su posvojili toga

androida? Tako žestoka i nerazmjerna reakcija vlasnika androida bila bi dokaz nezrelosti.

Do vraga! Kakav ogavni dan! Ovaj mi odmor zbilja nije uspio. Počeo sam spremati svoje stvari, ali sam odlučio da pričekam i da napustim Starburst poslije večere. A dotle sam prilegao i zadrijemao.

Sanjao sam nešto, ali sam se potrudio da to što prije zaboravim. U Starburstu je noć drukčija nego drugdje. Magla leži po brežulj-cima, krovovi su glatki i mjesečina se ne odražava samo na vodi, pa se čovjeku čini da je izgubio orijentaciju. Probudio sam se s glavo-boljom. Pipajući našao sam sat i ustanovio da je deset sati uvečer. Skočio sam iz kreveta i rekao sam sebi da bih mogao dobiti večeru ako me smatraju cijenjenim gostom. Nisam ni palio svjetlo dok sam se oblačio. Mjesec je bio pod koprenom magle, a ni zvijezde nisam baš osobito razabirao. Gledao sam prema zaljevu i iznenada zapazio neko micanje na plaži. Neko mnoštvo sjena što se borilo oko nečega.

Prišao sam prozoru da bolje vidim što rade te sjene u ovo doba noći. Starburst baš nije poznat po noćnim razonodama. Upravo sam vezao kravatu kad sam zapazio kako se siluete bacaju na neku crnu mrlju, zatim se povlače pa opet nasrću. U tom kratkom trenutku spazio sam usred te skupine neku priliku ispruženu na pijesku. Izjurio sam iz sobe i sjurio niz stube.

Na pločniku sam zastao, razmišljajući da možda riskiram da ispadnem glup. Čuo se samo šum vjetra u drveću parka, a kad sam prelazio ulicu koraci su mi odzvanjali kao udarci čekićem. Počeo sam koračati na prstima, dotičući se zida. Izbio sam iza ugla i pogledao na zaljev i plažu. Sad sam već mogao čuti mrmljanje i tupe udarce šakom i topot koraka po pijesku. Nije trebalo da budem osobito bistar pa da pogodim što se događa. Potiskujući u sebi uobičajenu plašljivost, potrčao sam i počeo vikati. Bio sam pedeset metara udaljen od mnoštva. Netko je viknuo: »Oh, zaboga!«, pa kad su čuli moje povike, raspršili su se, ostavljajući me na plaži samoga i neodlučnog. Potrčao sam prema tijelu koje je ležalo. Na mjesečini sam prepoznao mladića. Krvario je. Kleknuo sam i ustanovio da je mrtav. Pravi mladić, ljudsko biće. Bio sam zadihan, jedva sam se mogao sabrati. Mladić. Nisam bio siguran u svoje trenutne dojmove. Jesam li u šoku, jesam li žalostan ili bijesan? Mislim da sam bio ljutit. Ne toliko koliko na one sjene što su ga ubile nego na ono nesretno prerušavanje koje je skrivilo njegovu smrt. Sve nas je prevario i ja sam sada grubo gledao okrvavljeno lice, ponavljajući u sebi: »Uspio si me dobiti, uspio si.«.

Polako sam ustao i stresao pijesak s hlača, pa sam se brzo vratio u hotel. Ulazio sam u trijem kad sam spazio plava svjetla na policijskim kolima i bio sam zadovoljan što nisam obavijestio policiju.

Četvrti kat je bio pust, kao i trijem i dizalo. Došao sam do posljednjih vrata i pokucao na vrata sobe Carruthersovih. Odgovora

nije bilo. Pokucao sam još jedanput i otvorio vrata. Soba je bila u mraku. Pred jedinim prozorom dva ista stolca. Na njima nepomično sjede muškarac i žena.

— Carruthers? — Očekivao sam da odgovora neću dobiti i nisam se prevario. Prišao sam, skupio hrabrost i dotakao ženin obraz. Nije se pomakla, a koža joj je bila hladna. Ona i muškarac zurili su u mjesečinu ukočenim slijepim pogledom. Blago sam podigao rukav njezine bluze i unatoč nedovoljnom svjetlu zapazio niz brojaka. Nije trebalo da provjeravam i kod muškarca.

Još sam stajao na istom mjestu kad se upalilo svjetlo i u sobu ušao Harrington sa skupinom fotografa i vještaka za antropometriju. Inspektor me povukao podalje od svojih ljudi i neko ih je vrijeme promatrao. Stalno je brisao ruke. Otkuda mu taj tik?

— Dakle, vidjeli ste što se dogodilo mladiću? — rekao je napokon.

Kimnuo sam glavom.

— Jeste li slučajno vidjeli ubojicu?

— Nisam, samo sjehe. Kad su se razišli, bili su već predaleko... — Ako nije tajna... tko vas je obavijestio?

— Nitko... ja sam samo htio postaviti nekoliko pitanja mladiću. — Posegao je u džep i izvadio komad papira. — Zatražio sam obavijesti o roditeljima... mladić je bio prilično bogat, čini se bilo mu je 18 godina i od šeste godine kad su mu roditelji poginuli, šetkao se i selio od ujaka do tetaka kao prtljag. — Odmahnuo je glavom nekako prijekorno. — Kad je postao punoljetan, zatražio je svoj novac i kupio si skrbnike, neku vrst roditelja. Članovi njegove obitelji su izjavili da je odmah otputovao u Starburst i odveo i skrbnike sa sobom. Htio je izvesti pokus! — Inspektor je spremio papir u džep. — Čudim se kako to nitko nije zapazio.

Budući da nisam imao što da kažem, mogao sam otići.

Moji ljudi! Namjerno je hodao okolo u kratkim rukavima kako bi svi mogli vidjeti falsificiran matični broj na ruci. Shvatio sam zašto me nikad nije gledao duže u oči. Kad bih vidio njegov pogled, bilo bi mi jasno. Ovako, tko bi posumnjao u prijevaru? Izazivao me, i mene i druge, služeći prerušavanjem u androida da bi se osvetio za život koji je morao voditi. Možda je i želio da bude demaskiran? Možda je očekivao da će naći neku normalnu osobu kao što sam ja pa da prekine predstavu i dopusti da mu stisne ruku od mesa i kosti? Možda... ali kad pomislim na to da ću se vratiti u velegrad prepun androida i histeričnih ljudi, plašim se.

Što je najgore, lišili su me moga oklopa, ljušture humanitarnoga i tolerantnog liberala, ogolili su me. Trebalo je da budem žalostan zbog onoga što mi je učinio, što je učinio od mene. Onim sjenama koje su ga ubile može se mirne duše pridružiti još jedna sjena.

Napokon, istinita priča o Frankensteinu

Harry Harrison:

At Last, the True Story of Frankenstein

Preveo Zoran Milović

— Upravo ovdje, pred vašim očima, nalazi se isto ono čudovište koje je napravio moj mnogo obožavani prapradjed, Victor Frankenstein, čudovište koje je sastavio od dijelova mrtvaca, ukradenih iz dvorane za seciranje, od komada ukradenih iz svježih grobova, pa čak ima i dijelova nekih životinja ukradenih iz klaonice. Pogledajte sada.

Čovjek zaogrnut dugačkim plaštom zamahnu rukom teatralno i glave naguranih ljudi okrenuše se slijedeći je.

Razmaknuše se prašnjavi zastori i pred njima se pojavi čudovište obasjano od glave do pete bljutavom zelenom svjetlošću. Začuše se prestrašeni uzvici i gomila zadrhta.

U prvom redu, pritisnut uz ogradu od konopaca, Dan Bream obrisa vlažnim rupčićem znoj s lica i nasmiješi se. Nije to bilo ni tako loše čudovište., ako se uzme u obzir da je riječ o jeftinoj prired-bi što se kreće malim gradovima Juga. Boja kože bila mu je mrtvački bijela, nepromočena znojem, premda je u šatoru bilo kao u parnoj kupelji, oči staklasto blijede, ali prepuno rezova i kopči, točno na onim mjestima gdje mu je u komadima bilo spojeno, dok su mu iz sljepoočica virila dva metalna klina — baš kao u filmu.

— Podigni desnu ruku! — naredi Victor Frankenstein Peti: njegov otresit njemački naglasak davao je riječima prizvuk pruskog autoriteta.

Samo tijelo čudovišta nije se pomaklo; no, polako, s trzajima, poput kakva stroja koji radi loše, kreaturina se desna ruka podiže do visine ramena, zadrhta za trenutak, i stade.

— Ovo čudovište, načinjeno od dijelova mrtvaca, ne može umrijeti; ako se koji dio istroši, jednostavno ga zamijenim, koristeći se pri tom tajnom formulom koja se od vremena moga prapradjeda

prenosi s oca na sina. On ne može umrijeti, niti osjetiti bilo kakvu bol, kao što vidite...

Zastrašeni su uzvici ovaj put postali glasniji, a neki iz publike okrenuše se na drugu stranu da ne gledaju, dok su drugi sa zanimanjem pratili što se događa.

Onaj lajavac, koji je tako privlačio ljude svojim pričanjem, sada uze tridesetak centimetara dugačku i opako oštru iglu te je sigurnim i čvrstim pokretom gurnu kroz biceps onog čudovišta a vrh igle pojavi se na drugoj strani. Nije bilo ni kapi krvi, a stvorenje se nije ni pomaklo, kao da uopće nije svjesno što se s njim radi.

— ... ne osjeća ni bol, ni ekstremno visoke i niske temperature, a ima snagu desetorice ljudi...

Glas je i dalje nastavljao svoju dosadnu tiradu, no za Dana Breama i ovo je bilo dovoljno. Predstavu je vidio već tri puta i znao je sve što je bilo potrebno, a ako u šatoru ostane još samo minutu, raslopit će se. Izlaz je bio blizu i on se progura kroz zapanjenu, poluprijedjelu publiku i izađe u vlažan i topao suton

Ni vani nije bilo mnogo svježije. U kolovozu život ponekad gotovo da postaje nepodnošljiv duž obala Meksičkog zaljeva, a Panama City na Floridi u teme nije nikakav izuzetak. Dan krenu prema najbližoj klimatiziranoj pivnici i uzdahnu s olakšanjem dok je ulazio u svježu atmosferu rashlađene prostorije.

Boca piva orosila se istog trenutka kad ju je barmen izvadio iz hladnjaka. Prvi dugačak gutljaj urezao se ravno u želudac. Uze pivo i uputi se u stražnji, odvojeni dio bara; s nekoliko papirnatih salveta obrisa stol i sjede na klupu. Iz unutrašnjeg džepa jakne izvadi nekoliko presavijenih, žućkastih listova papira, malo vlažnih, i raširi ih na stolu ispred sebe. Pošto je već napisanom tekstu dodao još nekoliko redaka, ponovo presavije papire i stavi ih u džep, a zatim uze čašu i otpi dobar gutljaj.

Dan je već napol ispio drugu bocu piva, kad se otvorile vrata i u bar uđe onaj lajavac koji je sebe nazivao Frankensteinom Petim. Njegova teatarska poza nestala je zajedno s onim dugačkim ogrtačem i monoklom, a pruska frizura sada je izgledala kao normalna, kratko potšišana kosa.

— Strašna vam je ona točka — prozbori veselim glasom i mahnu mu rukom, pozivajući ga da priđe. — Hoćete li mi se pridružiti da popijemo štogod?

— Nemam ništa protiv — odvrati Frankenstein čistim nazalnim samoglasnicima kakvi su se mogli čuti u New Yorku; njemački je naglasak očigledno nestao zajedno s monoklom. — Pogledajte ako imaju Schlitz ili Bud bilo što, samo ne ovu žabokrečinu iz močvare.

Smjestio se, i Dan ode po još dva piva. Kad se vratio, njegov gost zagunđa, vidjevši naljepnice na bocama.

— Bar je hladno, ako ništa drugo — reče i zatrese bocu da se pivo zapjeni, a onda u dugačkom gutljaju otpi pola. — Opazio sam da ste danas nekoliko puta prisustvovali priredbama. Sviđa vam se... ili je u pitanju nešto sasvim drugo?

— Dobra je to predstava. Ja sam inače novinar, zovem se Dan Bream.

— Uvijek rado kontaktiram sa štampom, Dan. Publicitet predstavlja sam život šoubiznisa, kao što netko reče. Ja sam Stanley Arnold, zovi me Stan.

— Znači, Frankenstein nije tvoje pravo ime; koristiš se njime samo na predstavama?

— A što si mislio? Nešto mi se baš ne vladaš kao novinar, jesi li siguran da... ? — Odmaknu novinarsku legitimaciju koju je Dan upravo izvadio iz džepa na košulji, i nastavi: — Ne, nije to. Vjerujem ti, Dan, ali i sam moraš priznati da ti pitanje nije bilo osobito bistro. Kladim se da čak misliš kako je ono tamo pravo pravcato čudovište! Nije li tako?

— Pa moraš i sam priznati da izgleda prilično autentično. Koža koja je na takav način spojena, pa oni klinovi što vire iz glave...

— Što se toga tiče, oni su pričvršćeni posebnim ljepilom, a šavovi su nacrtani olovkom za obrve. To je pravi šou biznis za narod, sama iluzija, varka. Drago mi je čuti da je čak i takvom iskusnom reporteru kao što si ti sve izgledalo tako stvarno. Što si ono rekao, za koje novine radiš?

— Ne, ne radim za novine, već za novinsku agenciju. Tvoju sam predstavu zapazio prije nekih šest mjeseci i odonda me ona zanima. Dok sam bio u Washingtonu malo sam provjeravao neke stvari, a onda sam te slijedio. Nisi valjda stvarno mislio da te zovem Stan, je li: Stein bi možda moglo biti točnije. Uostalom na tvojim imigracijskim dokumentima doista piše Victor Frankenstein.

— Ispričaj mi još malo o tome — reče Frankenstein glasom koji je iznenada postao hladan i ledeno bezosjećajan.

— Da... evo ovdje. Prema službenim podacima, Frankenstein, Victor, rođen u Ženevi, stigao u Sjedinjene Države 1938. godine, i sve tako.

— Iduća stvar koju ćeš mi reći jest da je moje čudovište doista pravo! — nasmiješi se Frankenstein. ali nekako ukočeno, samo usnama.

— Kladim se da jest. Nikakav jogi trening, hipnotizam ali nešto slično ne mogu djelovati tako da čovjek ne osjeća bol, kao što ga ono stvorenje ne osjeća, i da bude onako jezivo snažan. Želim pravu priču, da za promjenu čujem i malo istine!

— Da li... ? — ledenim glasom upita Frankenstein, i jedan je dugi trenutak u zraku visila gotovo opipljiva napetost. Onda se glasno

nasmije i potapša reportera po ruci govoreći:

— U redu. Dan... tebi ću reći sve. Ti si zaista pravi vrag, a i dobar novinar, i to je najmanje što za tebe mogu učiniti. Ali prvo ćeš nam morati donijeti još koje piće, nešto što će biti mnogo jače od ovog bijednog piva. — njegov njujorški naglasak nestao je isto tako lako kao i ranije njemački; sada je govorio čistim engleskim jezikom, lako i savršeno, bez ikakva stranog akcenta.

Dan pokupi prazne čaše i odvrati:

— Morat će biti pivo. U ovom okrugu ne toče alkohol.

— Glupost! Ovo je Amerika, zemlja koja zgranuta diže ruke kad se spomene dvoličnost, a sama je tako uspješno licemjerna da se Stari Svijet, što se toga tiče može sakriti. Ovaj okrug može biti i suh, ali zakon je pun rupa i ispod šanka pronaći ćeš priličnu količinu prozirne tekućine koja slavi ime White Horse, bijelog konja a udara, kažu, jednako snažno kao i ta zvijer. Ako još sumnjaš, tamo, na onom zidu sa strane pronaći ćeš uokvirenu saveznu dozvolu, čime će tvoj pothvat biti ozakonjen stavom savezne vlade. Jednostavno stavi novčanicu od pet dolara na šank, kaži Planinska rosa, i ne očekuj da ti vrate sitniš.

Čim su ispili prve gutljaje žestokog pića, Victor Frankenstein ponovo postade prijateljski raspoložen.

— Dan, zovi me Vic. Htio bih da budemo prijatelji. Ispričat ću ti priču koju je čulo svega nekoliko ljudi, priču koja zapanjuje ali je istinita. Istinita, zapamti tu riječ. Nije to nikakva mješavina izmišljotina i poluistina, začinjena očiglednim neznanjem, kao ona podla knjiga koju je napisala Mary Godwin. O, kako li je moj otac zažalio susret s tom ženom i onaj trenutak slabosti, kad joj je povjerio tajnu nekih svojih originalnih istraživanja. .

— Samo trenutak — upade Dan. — Spomenuo si istinu, ali ovo što si rekao ne mogu progutati, Mary Wollstonecraft Shelley napisala je knjigu Frankenstein: ili, Moderni Prometej 1818. godine. A to znači da ste ti i tvoj otac toliko stari da...

— Molim te, Dan, ne prekidaj me! Spomenuo sam istraživanja svoga oca; i opazio si da sam to učinio u množini, a sva ta istraživanja bila su posvećena otkrivanja tajni života. Čudovište, kako su ga nazvali, samo je jedno od njegovih ostvarenja. On je u osnovi bio zaokupljen pitanjem dugovječnosti, i doživio je vrlo, vrlo staru dob, starost koju ću i ja doživjeti. Neću sada ispitivati tvoju sposobnost da mi povjeruješ i neću ti reći godinu svoga rođenja. Nastavit ću ondje gdje sam stao. Dakle, ta Mary Godwin. Ona i taj pjesnik Shelley u to doba su živjeli zajedno, ali se još nisu vjenčali, pa se moj otac nadao da bi Mary jednoga dana mogla otkriti da on i nije tako ružan; jer, prilično ga je bila opčarala. Pa, kraj i sam možeš jednostavno zaključiti. Bilježila je sve što joj je govorio, Onda ga je napustila i svoje bilješke iskoristila da napiše onu podlu i prezira vrijednu knjigu.

Grešaka ima mali milijun... slušaj...

Nagnuo se preko stola i još jednom dobrohotno potapšao Dana po ramenu. Bila je to prisna kretnja u kojoj reporter nije osobito uživao, no nije se usprotivio. Bilo je sve u redu, a sugovornik je i dalje pričao.

— Kao prvo, napisala je da je tata Švicarac. Kad bi se sjetio toga, stao bi čupati kosu od bijesa jer mi smo potomci dobre stare bavarske porodice drevnog plemićkog podrijetla. Onda je napisala da je pohađao Sveučilište u Ingolstadtu, a svaki školarac zna da je to Sveučilište 1800. godine premješteno u Landshut. A kakve li je tek zločine učinila opisujući očevu ličnost i karakter! U toj klevetničkoj knjizi opisan je kao plačljiv i nesposoban čovjek, a on je u stvarnosti bio pravo oličenje snage i odlučnosti. A da stvar ne bi ostala na tome, pokazalo se da je sasvim pogrešno razumjela značenje njegovih eksperimenata. Njezina blesava kolekcija odbačenih dijelova koji se spoje da bi stvorili umjetnog čovjeka smiješna je i apsurdna. Bila je toliko ponesena legendama o Talosu i Golemu da je potpuno krivo razumjela rad moga oca i smjestila ga u te stare kalupe. Moj otac nije napravio umjetnog čovjeka, on je oživio mrtvog čovjeka! To samo pokazuje koliki je bio doseg njegova genija! Godinama je putovao najzabačenijim područima afričkih prašuma, izučavajući znanost stvaranja zombija. Sva je ta znanja sredio, poboljšavao i usavršavao dok u svojoj vještini nije nadmašio svoje domorodačke učitelje. Uskrsnuti mrtve, to je ono što je on bio u stanju učiniti. To je bila njegova tajna... a kako bi se tajna mogla sačuvati u budućnosti, Dane?

S ovim posljednjim riječima, oči Victora Frankensteina široko se otvoriše i kao da neko neprikriveno svjetlo zasja u njihovim dubinama. Dan instinktivno ustukne, a onda se opusti. Ovdje, u ovoj dobro osvijetljenoj prostoriji, sa svim ovim ljudima oko sebe, nije se imao čega bojati.

— Bojiš se, Dan? Nemoj se bojati — Victor se nasmiješi, pruži ruku i još jednom potapša Dana po ramenu.

— Što je to? — upita Dan, zatečen blagim, kratkotrajnim bolom u ramenu.

— Ništa. Ništa, samo ovo — Frankenstein se ponovo nasmiješi, ali smiješak je ovaj put bio drugačiji i u njemu više nije bilo ni tračka veselosti. Otvori šaku i pokaza malu hipodermičku iglu s malim ispražnjenim rezervoarom.

— Ostani sjediti — tiho reče Victor dok se Dan počeo pridizati, i Danovi se mišići opustiše i on se s užasom spusti na sjedalo.

— Što si mi učinio?

— Gotovo ništa; sama injekcija je neopasna. Jednostavna, mala hipnotička droga, čije posljedice nestaju u roku od nekoliko sati. Ali do tada više nećeš imati mnogo od svoje volje. I tako, sad ćeš sjediti ovdje i slušati me do kraja. Ipak, možeš popiti malo piće; ne želimo da

nam postaneš žedan.

Zgranut, Dan je nemoćno promatrao kako mu se, protiv njegove volje, vlastita ruka podiže i niz grlo mu lijevka nekoliko gutljaja piva.

— Dan, sada se koncentriraj i razmisli o značenju onoga što ću ti reći. Takozvano Frankensteinovo čudovište nije zakrpana kolekcija otpadaka već jedan dobar i pošten zombi. Mrtav čovjek, koji je u stanju hodati ali ne i govoriti, izvršavati ali ne i razmišljati. Pokretan ali još mrtav. Jadni stari Charley jedan je od njih; to je ono stvorenje koje si gledao danas na podiju. Ali Charley se prilično istrošio. Kako je mrtav, to njegovo tijelo nije u stanju zamijeniti istrošene ćelije koje se u toku dana normalno unište, pa taj je tip postao nalik na pokretni jastučić za igle: posvuda rupe. Noge su mu u strašnom stanju i slome se svaki put kad počne malo brže hodati. Mislim da je vrijeme da Charleya povučemo u mirovinu. Imao je prilično dug život, ali i prilično dugu smrt. Dan, ustani.

Premda mu je um užasnuto vikao *Ne! Ne!,* Dan polako ustade.

— Zar te ne zanima što je Charley bio prije nego što je postao čudovište za prikazivanje na predstavama. Dan, to bi te baš trebalo zanimati. Stari Charley bio je novinar... baš kao i ti. I onda ti je on naletio na nešto za što je pomislio da će biti prava priča. Baš kao i ti, ni on nije shvatio važnost onoga što je otkrio, i ispričao mi je sve što je o tome znao. Vi novinari mnogo ste znatižiljni. Morat ću ti pokazati knjigu u koju lijepim izreske, slike i uspomene; ispunjena je novinarskim legitimacijama. Naravno, to ću ti pokazati prije nego što umreš. Nakon toga se više nećeš moći diviti onome što ti pokažem. Hajde sada, pođi sa mnom.

Dan krenu za njim u toplu i vlažnu noć, vrišteći u sebi, u mutnoj stravi, no ipak tiho i mirno koračajući praznom ulicom.